

REVIJA ZA LJUBITELJE GORA ŽE OD LETA 1895

Planinski

VESTNIK

9
2015

SPS
1895

PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE

3,90

EUR

917703501434008

917703501434008

SPOMINI IN SLOVO

Marjan Manfreda -
Marjon (1950–2015)

INTERVJU

Kurt Diemberger
Ladislav Jirásko

Z NAMI NA POT

Loška stena

120
let
Planinskega
vestnika

AKCIJA 50-odstotni popust

NARAVA V GORSKEM SVETU, skupina avtorjev

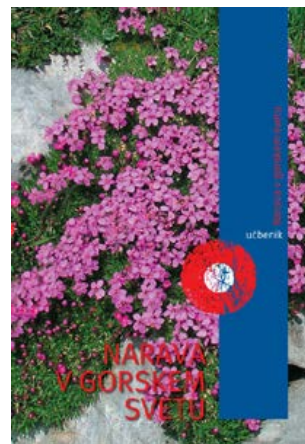

Naravna bogastva in lepote so vir, iz katerega črpa planinstvo svojo moč in poslanstvo. Varovanje narave je v najširšem družbenem interesu, planinstvo pa je z naravo tesno povezano. Skrb za varstvo narave in okolja je zato ena temeljnih dolžnosti planinca in bistveni sestavni del planinske vzgoje.

Knjiga *Narava v gorskem svetu* je izšla leta 2006. Napisana je poljudno, tako da je namenjena tako vam, ljubiteljem in obiskovalcem gorskega sveta, kot tudi varuhom gorske narave, gorskim stražarjem. Tem bo rabila za izpopolnjevanje izobraževanja o gorski naravi, ki ji je uspelo ohraniti svojo divjo lepoto in občudovanje človeka.

Format: 170 x 210 mm; 150 strani, zgibano, šivano, broširano.

V času od 15. 9. 2015 do 15. 10. 2015 lahko knjigo kupite po akcijski ceni s 50-odstotnim popustom: 10,41 €* (redna cena: 20,82 €*).

*DDV je obračunan v ceni. Stroške poštnine plača naročnik.

NOVO V PLANINSKI TRGOVINI PZS PLANINSKI ZABAVNIK

Avtorice nalog: Urška Stritar, Karmen Usar, Natalija Marovt in Mojca Stritar Kučuk

Ilustracije: Petra Grmek

Planinska založba Planinske zveze Slovenije je pripravila težko pričakovano novost za najmlajše uporabnike. *Planinski zabavnik* je točno to, kar pove njegovo ime – je zabaven in govori o planinstvu. Namenjen je otrokom od 4. do 9. leta, ki jih z igro, ustvarjalnostjo in miselnimi izzivi prijazno uvaja v planinski svet.

Vsebuje:

- 44 nalog različnih tipov in treh težavnostnih stopenj (od zgolj slikovnih do takih, ki že zahtevajo več branja in pisanja),
- opremljen je z duhovitimi ilustracijami in nazornimi fotografijami, spremljajo pa jih vzgojni komentarji,
- dodatne zanimivosti, rešitve in opombe za odrasle.

Otroci ga lahko uporabljajo skupaj s *Cici dnevnikom* in *Dnevnikom Mladi planinec, mlada planinka*, rešujejo pa ga lahko tudi brez tega – doma, v vrtcu, v šoli, v avtomobilu, v planinski koči, na taboru ali celo na izletu.

Zabavnik zares zaživi šele ob sodelovanju odraslega, bolj izurjenega planinca, ki ob pogovoru z otroki naleti na zanimive izzive tudi zase.

Format: 210 x 297 mm; 52 strani, šivano 2 x z žico.

Planinski zabavnik je izšel s podporo Fundacije za financiranje športnih organizacij v RS.

9,90 €*

*DDV je vključen v ceno. Poštnino plača naročnik.

INFORMACIJE, NAKUP in NAROČILA:

Planinska zveza Slovenije, Planinska trgovina PZS

na sedežu: Dvorakova ulica 9, Ljubljana, v času uradnih ur, po pošti: p. p. 214, SI-1001 Ljubljana, po telefonu: 01 43 45 684 v času uradnih ur, po faksu: 01 43 45 691, brezplačna telefonska številka: 080 1893 (24 ur na dan, vse dni v letu), e-naročila: narocilo@pzs.si ali spletna trgovina PZS: <http://trgovina.pzs.si>. Uradne ure v Planinski založbi PZS, Ljubljana, Dvorakova 9: v ponedeljek in četrtek od 9. do 15. ure, sredo od 9. do 17. ure, petek od 9. do 13. ure (odmor za malico: 10.30–11.00).

Slovenski planinski muzej

Triglavska cesta 49, 4281 Mojstrana, telefon: 08 380 67 30, faks: 04 589 10 35, e-naročila: info@planiskimuzej.si.

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo. Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega objavljjanja nenaročenih prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorskimi možnostmi. Mnenje avtorjev ni tudi nujno mnenje uredništva in PZS. Kopiranje revije ali posameznih delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno.

Naročanje:

Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije, Dvorakova ulica 9, p. p. 214 SI-1001 Ljubljana, po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali po telefonu **080 1893 (24 ur na dan)**.

Številka transakcijskega računa PZS je 05100-8010489572, odprt pri Abanki, d. d., Ljubljana. Naročnina 39 EUR, 63 EUR za tujino, posamezna številka 3,90 EUR. Člani PZS so upravičeni do 25% popusta na letno naročnino Planinskega vestnika. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto.

Program informiranja o planinski dejavnosti sofinancirata Ministrstvo za šolstvo in šport RS in Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS.

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI:

Matterhorn v letu 150-letnice prvega vzpona; pogled z Dent Blanca.
Foto: Vladimir Habjan

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno preverja vse članke in točnost v reviji objavljenih opisov poti, ki praviloma vključujejo opozorila na nevarnosti in možne pasti obiskovanja gora. Žal pa je vsak opis vedno subjektiven, poleg tega se objektivne težave na terenu lahko spreminjajo iz dneva v dan, celo iz ure v ure. Zato uredništvo revije in Planinska zveza Slovenije ne moreta prevzeti nobene odgovornosti za morebitne poškodbe ali materialno škodo, ki bi jih utrpel kdorkoli zaradi hoje in plezanja po gorah po navodilih iz te revije.

Foto: Mateja Pate

Za planince ali turiste?

Po dolgem času pohajkovanja po bolj ali manj gozdnatih vzpetinah v bližnji okolici našega doma je letos končno napočil čas, da se, zaenkrat zgolj iz doline, soočimo tudi z najvišjimi gorami, ki jih premore naša dežela. Pot do njih nas je vodila ob Soči; prvič smo jo zagledali v Mostu na Soči, njeno barvo smo pozneje občudovali z Napoleonovega mostu pri Kobaridu, si v njej na hitro zmočili noge v Trenti, za češnje na torti pa smo načrtovali vzpon do njenega izvira, ki je že ves dan buril domišljijo otrokoma. Odpravili smo se torej za množico turistov najrazličnejših govoric, ki se je namenila obiskati skrivnostno skalno odprtino, iz katere priteče brhka hči planin. Nekje na pol poti smo od vračajočih se obiskovalcev prvič dobili dobrohotno opozorilo v italijanščini, da nadaljevanje zaradi jeklenic ni primerno za majhne otroke. Tik pred koncem poti smo *pokasirali* še retorično vprašanje v angleščini, če mislimo, da je to, torej vzpon po zavarovani poti s predšolskima otrokoma, dobra ideja. Hm ...?

Ob vračanju sem postala bolj pozorna na obiskovalce izvira. Imela sem kaj videti, od nizozemske družine s štirimi majhnimi otroki, ki je nekako prirnila skoraj do konca poti, do starejših mestnih gospa v salonarjih in s kužki na povodcu. Z majhnima otrokoma sva bila, razumljivo, lahka tarča dobronamernih pripomb mimoidočih, dasiravno bi nekoliko bolj izurjeno oko med malenkost natančnejšim opazovanjem nemara hitro ločilo zrnje od plev – nekoga, ki je vaje hoje po zahtevnih planinskih poteh, se brčkone da razlikovati od tistega, ki se prvič drži za jeklenico. In slednji so bili tistega dne zagotovo v veliki večini.

Ob koči sem se ozrla po morebitni informativni tabli, ki bi opozarjala obiskovalce na zahtevnost poti pred njimi. Nisem je našla, res pa je, da se iskanja nisem lotila prav po detektivsko. Dvomim sicer, da bi seznanjenost s potencialno nevarnim vzponom do izvira povzročila hud osip neprimerno opremljenih turistov, morda pa bi od namere vendarle odvrnila kakšno malo bolj preplašeno ali razumsko dušo in tako prispevala k manjši gneči zlasti v zgornjem, zavarovanem delu poti, ko zaradi kolebanja pred nadaljnjim vzponom, obračanja nepripravljenih in vračanja že potešenih nastajajo nevarni zamaški. Zahtevne planinske poti so sicer ustrezno označene na planinskih zemljevidih in kažiputih, a po videnem sodeč navedeni način informiranja zagotovo ni v dometu povprečnega obiskovalca izvira Soče.

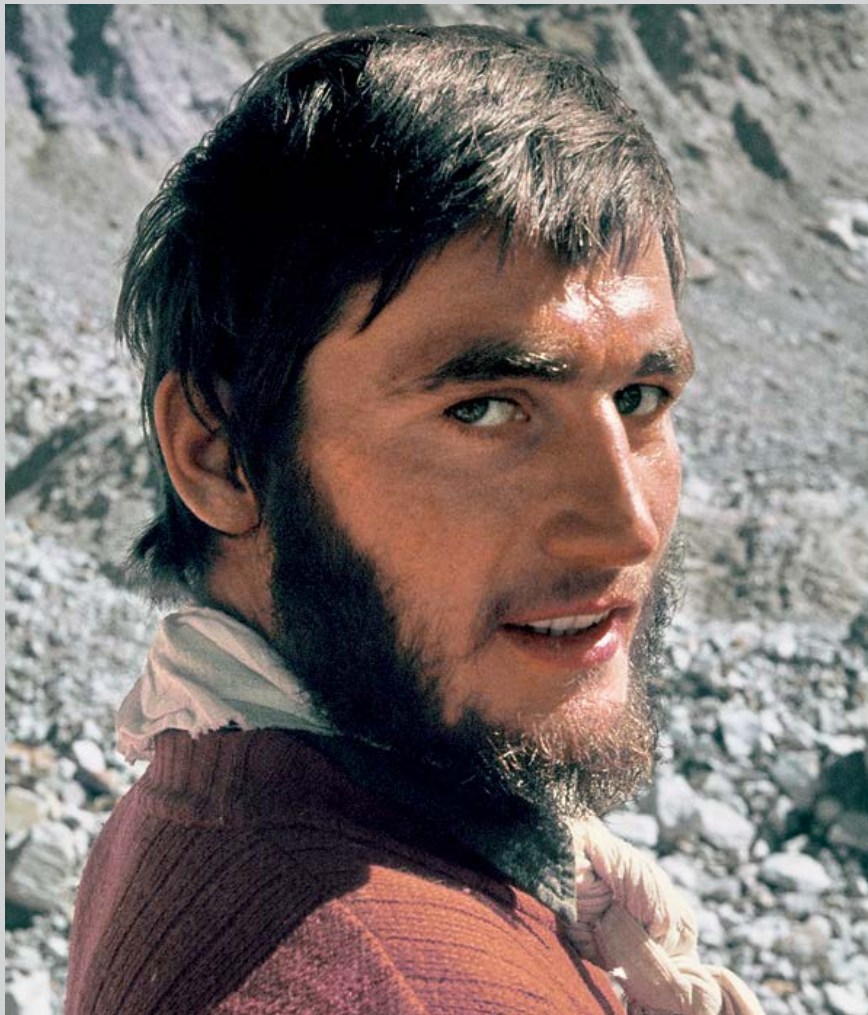
Problematike poti, ki vodijo do podobnih naravnih znamenitosti in turističnih atrakcij in na katerih so planinci v manjšini, se na PZS zavedajo in iščejo rešitve. Kot pravi predsednik Bojan Rotovnik, pri lahkih poteh načeloma ni težav, problem pa nastane, ko je takšna pot po klasifikaciji PZS označena in v skladu s standardi urejena kot zahtevna ali zelo zahtevna ter kot taka torej prilagojena planincem z ustrezno opremo. Če bi želeli, da so takšne poti primerne za širšo turistično rabo, bi jih bilo treba drugače urediti, vendar to ni več stvar planinske organizacije, temveč občin in lokalnih turističnih organizacij. Na PZS trenutno preučujejo možnosti, kako v sodelovanju z lokalnimi skupnostmi in sedanjimi skrbniki teh poti primerneje urediti status takšnih poti, med katerimi je tipični primer pot do izvira Soče.

Mlini torej meljejo.

Mateja Pate

Plezalec s skrito umetniško dušo

Tone Škarja, Mitja Košir, Danilo Cedilnik - Den, Viki Grošelj, Janez Dovžan, Damijan Meško, Janko Ažman

Marjan Manfreda - Marjon na odpravi Kangbačen 1974 Foto: Tone Škarja

UVODNIK

Za planince ali turiste?

Mateja Pate

1

NAD TRENTO

Čisti vrh

Olga Kolenc

20

SPOMINI IN SLOVO

Marjan Manfreda - Marjon (1950-2015)

Tone Škarja, Mitja Košir, Danilo Cedilnik - Den, Viki Grošelj, Janez Dovžan, Damijan Meško, Janko Ažman

4

PLANINSKA ORGANIZACIJA

Praznovanje 120-letnice Aljaževega stolpa

Po sporočilu za medije povzela Zdenka Mihelič

24

INTERVJU

Pogovor s Kurtom Diembergerjem

Marjan Žibera, Jurij Gorjanc

14

OBLETNICA

Posodobljena naša najvišja meteorološka postaja na Kredarici

Miha Pavšek

27

ZGODOVINA

Gustav Pirc (1859-1923)

Metka Žan Lotrič

28

Z NAMI NA POT

Loška stena

Irena Mušič Habjan

30

KOLUMNNA

Bregovi

Aljaž Anderle

39

MATTERHORN

150 let osvajanja mogočne gore

Tomaž Jakofčič

40

40 Matterhorn

150 let osvajanja mogočne gore

Tomaž Jakofčič

Opisi tur

Vrh Krnice iz Kluž

Bricelj

Plešivec iz Loške Koritnice

Planinica

14 Intervju

Pogovor s Kurtom Diembergerjem

Marjan Žiberna,
Jurij Gorjanc

30 Z nami na pot

Loška stena

Irena Mušič Habjan

MATTERHORN

Slovenci in Matterhorn 44

Irena Mušič Habjan

OBLETNICE

**Naravoslovec
Balthasar Hacquet** 48

Nada Praprotnik

OBLETNICA

115 let Češke koč 52

Mire Steinbuch

INTERVJU

**Pogovor z
Ladislavom Jiráskom** 54

Mire Steinbuch

SPOMINI

Jezersko in Češka koč 56

Tatjana Cvetko

FOTO NASVET

Fotografiranje pokrajine 58

Oton Naglost

PLANINSKA ORGANIZACIJA

**Nova planinska koč
na Mrzlem vrhu** 60

Zdenka Mihelič

VARSTVO NARAVE

Sokol selec drugič 61

Dušan Klenovšek

NOVICE IZ VERTIKALE

62

NOVICE IZ TUJINE

64

PISMA BRALCEV

64

LITERATURA

65

PLANINSKA ORGANIZACIJA

68

SLOVENSKI PLANINSKI MUZEJ

71

TNP

71

V SPOMIN

72

**Vsebine vseh
Planinskih vestnikov**
od leta 1895 dalje na
www.pvkazalo.si

Plezalec s skrito umetniško dušo

Marjan Manfreda - Marjon
(1950–2015)

Tone Škarja

"Ne vem, kako bi izgledalo življenje brez srečel!"

To je stavek iz deset strani dolgega poglavja, ki ga je Marjon napisal za knjigo *Everest* (Mladinska knjiga, 1981). Kratko poglavje za veliko dejanje, pravzaprav ključno. Eno najbolj dramatičnih pripovedi iz bojev z gorami, s kratkimi stavki, kot je Marjon tudi govoril, a polnimi vsebine.

Prejšnji dan, 9. maja 1979, sta z Vikijem (Grošljem) našla prostor in postavila prvi šotorček tabora 5, 8120 m. Že do tam ni šlo gladko. Ob veliki višini še sneženje in megla, plezanje po zasneženih, kot strešniki nagnjenih skalah in na koncu, ko ju sto metrov niže zapusti tovariš, še Marjonov sestop po odloženi tovor (kuhalnik, posoda, hrana), brez katerega ne bi bilo nadaljevanja.

"Napori na tej gori res včasih presegajo človeške moči," ga Marjon pri sebi opraviči.

Sledi 10. maj z uganko, kako priti na greben. Vikiju zataji ventil na kisikovi jeklenki, vendar počaka Marjona, ki išče prehod čez visoko skalno stopnjo, in ga s tridesetmetrsko vrvjo varuje. Pri prvem poskusu Marjon zdrsne in se po čudežu ustavi. Od tod uvodni stavek. Premišljuje o solo vzponu.

A z osemnajst kilogramov težkim nahrbtnikom ne more v ozek kamin, ki reže zgornji del stopnje, s tem pa odpade tudi kisik in upanje na vzpon: "To pomeni, da ne bova uspela, da nobeden od naju ne bo uspel. Vseeno pa se mi zdi, da tukaj ne smeva, ne moreva odnehati. Zavarovati morava prehod na greben, za druge, za tiste, ki prihajajo za nama." Zdaj ima kisik varujoči Viki. "Peta težavnostna stopnja na višini 8200 metrov," zapiše Marjon. Sname debele rokavice, obdrži le tanke: "Bežno pomislim na posledice, vendar se mi v tem trenutku to ne zdi pomembno." Tik pred koncem še

trikrat zdrsne in šele s četrtem poskusom doseže rob stopnje – od takrat Marjonova stopnja. Še klin, vanj vrv, da drugim ne bo treba snemati rokavic, po lažjem terenu proti grebenu, do "ledenega" sonca, kot mu je rekel, a vendar sonca, in potem nazaj sestop in spust in za Vikijem v tabor 5.

Dve uri pozneje opazi, da so prsti trdi in za delo neuporabni. Najprej jok iz obupa, potem trezno premišljevanje, tehtanje: "Če se odločim za vrnitev, izničim vse dosedanje napore, prizadevanja, odrekanja. Če se odločim za nadaljevanje, morda dosežem cilj, za katerega sem živel, v katerega sem verjel. [...] Imam sploh pravico, zavestno se podajati v nekaj, za kar že vnaprej vem, da se bo slabo končalo? Vrnil se bom v bazo."

Z nočjo je bil v taboru 1, v votlini na sedlu Lho La. Samo štiri ure z 8120 na 6050 metrov, takšna je bila ta dirka za življenje. Le dobro uro nazaj, še na Zahodni rami: "Sonce zahaja za verigo belih vrhov. Moral bi biti pesnik, pisatelj, da bi znal opisati lepoto trenutka. Zdi se mi, da tokrat prvič na tej gori uživam ob pogledu na to mogočno skrivnostno pokrajino. Vračam se. Čeprav je to pot v življenje, je moja najtežja."

V enki smo čepeli ob Marjonu, ko mu je Igor (Tekavčič) ogreval prste. Požiral sem solze, grizel ustnice. Kaj smo naredili gori, kaj ji je naredil Marjon, da ga je tako udarila? Čemu toliko solza? Kakšen smisel ima vse to?

"Kako dolgo mu boš grel prste, Igor? Celu noč?" "Celo noč."

Tri dni za tem prineseta Nejc in Andrej nekaj kamenčkov z vrha Everesta – tudi za Marjona. Brez njega jih najbrž ne bi mogla. Helikopter 18. maja odpelje Marjona, Vikija, ki je pomrznil v noge, in zdravnika Mumo (Evgena Vavkna). Pozimi enkrat razglasijo ekipo Everesta '79 za najboljšo športno moštvo tistega leta, Marjonu pa podelijo posebno priznanje za viteštvo, za požrtvovalnost, oboje edinkrat v vsej zgodovini slovenskega in jugoslovanskega alpinizma. Zgodbo z Everesta sem uporabil, ker najbolje kaže Marjonov značaj in

1 Marjan Manfreda - Marjon

Foto: Tone Škarja

2 Marjonova poč med T1 in T2, odprava Everest 1979 Foto: Tone Škarja

3 Marjon in Janez Dovžan tik pod 8000 metri, odprava Makalu 1975

Foto: Stane Belak - Šrauf

dragocenost. Redkobeseden, zavezan cilju, polno odgovoren zase in za druge, skrita umetniška duša. Seveda sem ga poznal že prej, najbolj kot Šraufovega (Stane Belak) mlajšega soplezalca. Kdor je uspešno plezal s Šraufom, je postal znan. Čeprav je v Zahodnih Alpah plezal tudi z drugimi, je bila ta naveza jamstvo za pot v Himalajo. Kljub mladosti je bil vrhunski alpinist v generaciji takoj za mojo in ki je preplezala stvari, ki jih mi še nismo.

Prvi odpravi na Makalu leta 1972 je sledil Kangbačen 1974. Bil je v drugi skupini (z Janezom Dovžanom in Francem Jeromnom), ki je od vseh treh najbolj suvereno dosegla vrh. Na povratku sem njega in Dovžana razočaral, ker sem jima po ukazu zveznega oficirja prepovedal že obljubljeni Beli val: "Vseeno lahko gresta, a le, če bosta zagotovo uspela in se tudi vrnila." Nedovoljene vzpone je nepalska vlada takrat kaznovala z nekajletno

prepovedjo za državo kršiteljico (zdaj je odgovornost osebna). Kot takrat še danes ne vem, ali sem bil bolj vesel, da sta s sedla obrnila za nami, ali razočaran, ker se nista obrnila h gori. To je bil zadnji dan, ko smo zapuščali nevarno goro, in samo oddahnil sem si, ko se je zadnji odmaknil od visečih serakov. Misel na Beli val je pa ostala. Še vedno je nedotaknjen, beli ideal, morda bolj vreden občudovanja kot človekove stopinje.

Le leto za tem – jeseni 1975 – je na Makaluju Marjona spet pričakala posebna zgodba. Šlo je za prvi slovenski osemtisočak in po dotlej še ne preplezani južni steni. S Šraufom sta bila prva naveza za vrh (kot štiri leta pozneje na Everestu z Vikijem). Na zadnjem taboru je Marjon ugotovil, da je njegova jeklenka prazna, torej je šel Šrauf sam naprej. A ko je bil na vrhu, je spodaj na grebenu zagledal Marjona, ki se brez jeklenke muči za njim. Počakal

Marjon v zgornji Marjonovi poči, Everest, 10. 5. 1979 Foto: Viki Grošelj

Marjon zapušča tabor 5, odprava Everest 1979 Foto: Viki Grošelj

Marjon na poti proti taboru 5, odprava Everest 1979 Foto: Tone Škarja

Beli val (White Wave/Anideša Čuli), 6808 m Foto: Tone Škarja

ga je, do takrat prvega, ki je na tako visok vrh priplezal brez dodatnega kisika. Plačilo je bilo dvojno: slava in izguba prstov na nogah. Odličen film

Pomembnejši vzponi in odprave:

- 1966 – Mali Oltar, Severni steber, prvenstvena, soplezalec Peter Gros
- 1972 – odprava Makalu (8463 m), Himalaja
- 1973 – Velika Črna stena Triglava, spominska smer Marjana Zorča, prvenstvena, soplezalec Stane Belak
- 1974 – Kangbačen (7903 m), Himalaja, vrh, soplezalca Janez Dovžan in Franc Jeromen
- 1975 – odprava Makalu (8463 m), Himalaja, vrh brez dodatnega kisika, soplezalec Stane Belak
- 1976 – Mala Črna stena Triglava, prvenstvena, soplezalec Janez Dovžan
- 1977 – Yerupaja, Andi, Cordillera Huayhuash, Vzhodna stena, prvenstvena, vršni greben (6632 m), soplezalec Janez Dovžan
- 1979 – odprava Everest (8848 m), Himalaja
- 1981 – odprava Lotse (8516 m), Himalaja
- 2004 – odprava Daulagiri (8167 m), Himalaja, soplezalca Marija in Andrej Štremfelj
- 2005 – odprava Ama Dablam (6856 m), vrh, Himalaja

Vir: Slovenski planinski muzej

Rada Riedla se končuje s pretresljivim prizorom, ko Marjonova roka krčevito stisne rjuho bolnišnične postelje. Malo hudega mu je bilo prihranjeno. Štiri leta za Makalujem je prišel Everest z uvodno zgodbo. "Zanima me le najboljše," je rekel nekoč, pa tudi: "Vse nevarnosti so v meni, sam odločam, kam in v kaj se podajam." Takrat je izgubil nekaj členkov na rokah. Drago plačilo za uradno priznanje požrtvovalnosti. In še dve leti za tem: Lotse – južna stena. Četrto stoletja ga ni bilo v Himalaji. Plezal je sam, vodil, vozil vlake, motor in kolo in skrbel za svoje. Če plezaš sam, imaš vse v svojih rokah. Tega vodila starejših alpinističnih duš se je oprjel kot nihče drug. Mimo njegovih napol smejočih in napol otožnih gubic, zadnja leta že gub, nisi kaj daleč prišel. Samotni filozof! Nobenega veselja ni brez plačila in nobena žalost ni samo črna, mi je nekoč rekel. Leta 2004 sem ga spet srečal v Himalaji, ko se je vračal z zanj

uspešnega vzpona na Daulagiri. Še leto pozneje – 2005 – sva bila skupaj na jubilejni odpravi na Ama Dablam v spomin na Makalu 1975. Po svoje je prav on simbolno ponovil svoj samotni vzpon na Makalu, ko je od vse ekipe prvi in sam prišel na vrh. Leta 2007 smo šli ponovno na Kangbačen, tokrat s ciljem, da uresničimo idejo, ki jo je leta 1974 dal prav Marjon: splezati na vrh po direktni smeri, ne po dosedanji dolgi in nevarni obvoznici: trenirani alpinisti in moderna oprema bi to zmogli. A pristopni ledenik je bil videti preveč neprijeten, pa smo se raje obrnili k tehnično zahtevnim, a nižjim vrhovom v soseščini, pa še prej smo lahko končali odpravo. Bili smo sicer uspešni. Leta 2009 sem ga pogrešal na spominski odpravi pod Everest, 30 let po našem vzponu. Moral bi biti zraven, saj smo slavili uspeh, ki mu je prav on odklenil zadnjo ključavnico. Sicer sem ga pozneje kdaj pa kdaj še srečal, a prav

Marjon in Šrauf po vrnitvi z vrha Everesta
Foto: Rade Kovačević

v družbi sem bil nazadnje z njim jeseni istega, jubilejnega leta. Naš himalajski zdravnik Damijan (Meško) je povabil manjšo družbo in še posebej Marjona na "žago", kot pravi svoji hišici na Notranjskem. Marjon, poet v rezbarjenju lesa, mu je prinesel eno od svojih del, požel pa je občudovanje, ker je prijezdil na konju, čeprav jeklenem. Vsi drugi smo se namreč pripeljali z vozovi, pločevinastimi, seveda. Na ravnih poteh je preprosto, na križiščih življenja pa nikoli ne veš, kdo bo tebi prekrižal pot, se ti pridružil, boš ti komu presekala njegovo smer ... Kljub Marjonovemu modrovanju, kako je vse v samem človeku, in kljub njegovemu polnemu življenju je bil čas od leta 1950 do 2015 zelo kratek, vendar prežet z njegovim spoštovanjem vseh milosti. ●

Slovo nasmejanega, drznega fanta

V davnih šestdesetih letih je bilo. Kočo v Tamarju so zjutraj zapuščali še zadnji plezalci, namenjeni pod Mojstrovke, Travnik, Šite in Jalovec. Ostal sem sam, ker soplezalca ni bilo, a vendarle nisem bil povsem sam. V kotu velike jedilnice je sedel fant, komaj kaj mlajši od mene. Tudi on je ostal sam. "Sem Marjon," reče, sam pa mu povem, da sem Mitja z Jesenic in da poznam njihovega Tinčka (Zupančiča) z Bohinjske Bele, takrat člana našega alpinističnega odseka. Eden mojih najkrajših pogovorov je bil rojstvo plodnega alpinističnega sodelovanja, vse tja do Marjonovih znamenitih odhodov v Himalajo. Takrat sta nama življenjska kompas pokazala vsakemu svojo pot, čeprav sva se še velikokrat srečevala na gorskih poteh. Tistega dne v Tamarju sva se hitro zmenila in začelo se je najino plezalsko druženje. Prijateljsko in uspešno. Raz Jalovca naju je zaznamoval, potem pa vse tja do velikih sten Zahodnih Alp tudi povezoval. Sam sem hodil služiti v jeseniško železarno, Marjon pa v vzdrževalno delavnico na jeseniški železniški postaji. Vmes, med mojimi obrati in njegovo delavnico, je bil le velik niz železniških tirov, ki so naju ločevali, in ločevali so naju seveda tudi tisti dnevi, ko nama ni bilo dano odriniti v gore. Pa so tudi ti prišli. Kolikor jih je bilo, sva jih morala bogato in temeljito izkoristiti. Hitro, hitreje, najhitreje ... Tudi na račun varnosti, ki pa sva ji stregla z medsebojnim zaupanjem. Marjon je bil vrhunski plezalec, videti ga na delu pa je bilo popolno zadovoljstvo. Tudi zato sva za tiste čase v komaj umljivih časih zlezla Zajedo Šit, Aschenbrennerja in njegovo Varianto v Travniku, pa Ljubljansko v Triglavski steni (drugo ponovitev) in še kaj. Kot prvi smo pozimi skupaj s Šraufom (Stane Belak) zlezli Krušičevo smer v severni steni Špika, medtem pa naju je alpinistična pot zapeljala tudi v Zahodne Alpe. Nad Chamonixom nama je uspelo v Brenvi (Mont Blanc) splezati smer Major, v Freneyih Centralni steber, v Les Droites Couzyjev steber in v severni steni Druja smer Allain-Leininger. Potem se je naša alpinistična družba odpravila v Hindukuš, Marjon pa k vojakom. Nasmejani fant z Bele se je poslovil zvest svojemu načinu življenja, v akciji, vendar je tokrat spregledal usodno

znamenje. Nesrečni slučaj je pretrgal bogat ustvarjalni niz, ki je z vrhov gora segal v domačo kiparsko delavnico in za pisalno mizo, kamor je odlagal popisane liste, od katerih jih veliko poznamo iz knjige *Ledeno sonce*. V njej, v tej knjigi, je ves on, kakršen je bil in kakršen bo, tudi po njeni zaslugi ostal vedno med nami, ves naš, vendar tudi veliko ime alpinistične zgodovine. Tja ga umeščata predvsem njegovi veliki dejanji na Makaluju (višinski rekord brez dodatnega kisika) in na Everestu, na katerem sta z Vikijem Grošljem odprla pot do uspeha naši zmagoviti odpravi leta 1979. In še nekaj osebnega. Izmed tistih, s katerimi sem se v svojem alpinističnem življenju najpogosteje navezoval na vrv, je za Šraufom zdaj odšel še Marjon. Stene Igllice nad domačo vasjo, kjer se je začela njegova pustolovščina in kamor je ves čas rad zahajal, zdaj pogrešajo drznega fanta, visoke gore naokrog, njegove ljube znanke, pa žalostno sklanjajo, kot bi rekel pesnik, doma ne daleč od tod,

Marjon po vrnitvi v bazo Everesta
Foto: Rade Kovačević

svoje sive glave nad skromno božjo njivo pri farni cerkvi na Bohinjski Beli.

Mitja Košir

Malo drugače o Marjonu

Na odpravah sva bila z Marjonom večkrat skupaj v šotoru, prvič v baznem taboru pod Makalujem leta 1972. Takrat sem ga bolje spoznal, saj sva se včasih pogovarjala pozno v noč. Medtem ko je sveča nemirno osvetljevala šotor in je zunaj snežilo, sva od običajnih pogovorov o našem plezanju večkrat zašla v povsem drugo področje. Pogovarjala sva se o umetnosti. Veliko me je spraševal, zlasti o likovni umetnosti. Prvič sem spoznal, da ni samo izjemen alpinist, osredotočen le na plezanje, ampak da ga zanimajo tudi glasba, pisanje in kiparstvo. Takrat

sva precej čustveno poslušala Slovenski oktet. Daleč od doma, ko smo bili čisto odrezani od sveta – z domom nas je povezal le poštar, ki nam je vsakih nekaj tednov prinesel pisma, je zvenela ta glasba nenavadno lepo, veselo in žalostno obenem. Pod Kangbačenom sem imel s seboj kasete različnih skladateljev klasične glasbe. Takrat smo bili v šotoru trije, poleg naju še Stane Belak - Šrauf. Ko je Marjon slišal Beethovnovno *Peto simfonijo*, ga je čisto prevzela, vedno znova jo je hotel poslušati, Šrauf pa je vsakokrat, ko sva prižgala kasetar, kljub slabemu vremenu zbežal ven, češ da ga ta hrup spravlja ob živce, in še dolgo sva poslušala njegov pester samogovor, ki se je skupaj z najinim krohotanjem zanimivo dopolnjeval z mogočno glasbo simfonije. Po prihodu domov si je nakupil veliko plošč in kaset s klasično glasbo in večkrat mi je pripovedoval, katere skladbe najraje posluša. Vse bolj pa ga je zanimalo tudi kiparstvo, na njegova vprašanja sem mu svetoval nekaj osnovnih stvari. Začel je rezbariti v les. Strokovno mu je največ pomagal kipar Marjan Keršič - Belač, delal je malo plastiko, največ človeško figuro in v naslednjih letih je naredil veliko kipov. Vedno bolj so bili zanimivi z zanj značilnimi razmerji med deli telesa. Imel sem občutek, da je v vsakem novem kipu iskal nek svoj lepotni kanon, nek idealen lik

(predvsem ženski), ki ga je nosil v sebi in ga vedno znova poskušal upodobiti. Tako sem o Marjonu spoznal stvari, za katere so vedeli le njegovi najbližji prijatelji. Svoj občutek za opisovanje dogodkov in spraševanje o smislu plezanja je izjemno izrazil v knjigi *Ledeno sonce*. Zadnje poglavje v knjigi, ki ga je naslovil *Prag večnosti*, začne z odstavkom: "Tako se torej to konča: zdrsneš, padeš, letiš, obležiš – in isti trenutek prestopiš prag večnosti, o katerem nisi hip pred tem niti slutil, da obstaja kje v bližini." In na koncu poglavja, ki sem ga pred dnevi ponovno prebral, sem si moral obrisati solze.

Vseeno še nekaj o plezanju

Z Marjonom v domačih stenah nisva bila velikokrat na isti vrvi. Vseeno sta mi dva vzpona, ki sta si bila zelo podobna, ostala v spominu. Na Vršiču sem ga srečal, ko je sam sedel pred kočjo, in vprašal sem ga, če bi šel kaj plezat. Takrat je bil v JLA. Seveda je bil takoj za to, pograbil je nahrbtnik in sva šla čez Sleme pod smerjo Debelakove v Mojstrovki. Pod steno pa, ko sva se hotela navezati: "Ja, a nimaš štrika?" "Ne, sem mislil, da ga imaš ti." Pa sva smer splezala vsak po svoje in hitro sva bila čez, saj nama ni bilo treba varovati. In potem, leto pozneje, se nama je zgodilo isto pod Jugovim

- 1 Bežni Marjonov portret s svinčnikom iz leta 1972 Skica: Danilo Cedičnik - Den
- 2 Marjon je požel občudovanje, ker je prijezdil na konju, čeprav jeklenem ... Foto: Tone Škarja
- 3 Marjon in Stane Belak - Šrauf v snežni luknji, odprava Makalu 1975 Foto: Janez Dovžan
- 4 Marjon na vršnem grebenu Yerupaha Grande, leta 1977 Foto: Janez Dovžan

stebrom v Triglavski steni. Dopoldne smo imeli tečaj za pripravnike, potem pa sva pohitela pod Steno. Ista vprašanja, isti odgovori, oba sva mislila, da ima vrv v nahrbtniku soplezalec. Jaz sem imel kladivo in nekaj klinov za prikaz varovanja za pripravnike, Marjon pa nekaj podobnega. Dobro, te robe ne potrebujeva, če ni vrvi, pustiva jo pod Steno, dol grede jo pobereva. Začela sva plezati, vsak po svoje sva iskala prehode in se hitro dvigala. "Tukaj nekje je padel Jug," mi je zaklical enkrat vmes, sicer pa sva bila tiho, osredotočena na plezanje. "Nama vsaj ne bodo mogli očitati, da solirava, saj sva dva," mi je malo pod vrhom zaklical in se glasno režal. (V tistem obdobju je bilo precej pisanja in govorjenja o neodgovornosti solo plezanja.) Pozno popoldne sva priplezala na pot čez Plemenice. Če bi varovala, bi naju lovila noč, tako pa sva imela

še dovolj časa. Sedela sva na travi, nič nisva govorila in nikamor se nama ni mudilo.

Zelo sva bila povezana tudi brez vrvi.

Danilo Cedilnik - Den

Moje gorniško druženje z Marjanom Manfredo - Marjonom je trajalo več kot štirideset let. Bila sva člana istega alpinističnega odseka, ljubljanske Matice, in iste postaje gorske reševalne službe, GRS Ljubljana. Skupaj sva se udeležila kar štirih himalajskih odprav. Že na prvi, na Makalu leta 1975, mu je, po prvenstveni smeri v južni steni, uspelo doseči vrh brez uporabe dodatnega kisika. To je bila za nas izjemna motivacija, ki je nedvomno pripomogla, da nas je za njim in Šraufom še pet doseglo vrh.

Še najbliže sva si bila, tudi osebno, štiri leta pozneje, ko sva na zahodnem grebenu Everesta postavila zadnji višinski tabor in se pripravljala na poskus prodora proti vrhu. Preplavljalo naju je noro upanje, hrepenenje in želja po uspehu. A vse to ni bilo dovolj. Preveč sva se zamudila s plezanjem pete težavnostne stopnje na višini 8200 metrov. Trikrat je zdrsnil v zahtevni prečnici, trikrat sem ga zadržal z vrvjo. Več kot dovolj, da bi odnehala. A za njegovo gorenjsko trmo očitno še ne dovolj. Poskusil je še četrtič – in

uspe! Preplezal je eno ključnih mest, ki je drugim omogočilo pot na vrh. Zaradi omrzlin, mojih prvih, njegovih že tretjih, sva se morala vrniti v dolino. Brez vrha, a z dobrim občutkom, da sva naredila, kar je bilo v najinih močeh, da bo prijateljem za nama laže. Nejc (Zaplotnik), ki je nekaj dni pozneje z Andrejem (Štremfelj) dosegel vrh, se nama ne bi mogel lepše zahvaliti kot s tem, da nama je prinesel kamen z vrha. Skupaj sva morala v bolnišnico. Nove amputacije je stoično prenesel, mi pa ne bi bili pravi prijatelji, če ga ne bi zbadali s tistim na videz grobim, a še kako čutečim humorjem, rekoč, da Himalaja pač ni zanj, ker se z vsake odprave vrne kak centimeter krajši ...

Z užitkom nas je demantiral dve leti pozneje, ko je bil med najboljšimi v južni steni Lotseja, pa leta 2004, ko mu je uspel vzpon na vrh Daulagirija, in še leta 2005, ko je na jubilejni odpravi ob 30-letnici Makaluja prvi dosegel vrh Ama Dablama, ene najlepših gora Himalaje.

Viki Grošelj

Ko še nisem dojel, da Miha Smoleja, mojega dolgoletnega soplezalca, ni več, je iznenada odšel še Marjon. Za vedno. Izgubil sem še enega dragega prijatelja in soplezalca.

Hudo mi je in zelo težko, tako kot še mnogim prijateljem s številnih odprav

v našem zlatem obdobju. Marjon nam je s svojim posebnim, prijetnim značajem zlezal pod kožo. Vračajo se mi prizori iz mnogih dni na potovanjih, pristopnih marših in iz tednov plezanja v zaledenelih stenah najmogočnejših gora na tem planetu. Bil je kot vitez iz omizja kralja Arturja ("kralja" Aleša), popoln v predanosti zastavljenemu cilju, pogumen, vztrajen in garač brez primere, brez taktiziranja pripravljen pomagati prijateljem ali odstopiti v skupno korist. Z Marjonovim odhodom se omizje pravih "vitezov" redči, izginja.

Na videz trd in predvsem neizprosno do sebe pa je bil nežna in čuteča duša. Razodel se je v svoji knjigi *Ledeno sonce*. Skozi zgodbe svojega gorniškega življenja nas popelje brez sramu v izpovedi globokih notranjih občutkov trpljenja in strahu, pa tudi veselja. Pretresljivo je njegovo razkritje, kako ni prebolel izgube bratranca, ki je omahnil v Kriški steni. Skupaj pa sem z njim na grebenu Belega vala doživljal neizmerno grenkobo in žalost, ko nama vodja ni dovolil nadaljevati še en dan vzpona na ta skoraj 7000 metrov visoki vrh poleg Kangbačena. Splezati na deviški vrh v Himalaji je vrhunec želja vsakega alpinista. Objeta sva jokala.

V izredno čast mi je, da sem lahko plezal z Marjonom, legendo takratnega časa. Doživljali smo mnogo več kot nudi šport, doživljali smo prave pustolovščine in stkali prijateljstva, saj je imel čas drugo dimenzijo,

počasi je drsel skozi naše bivanje in ta prijateljstva utrdil za večno. Veliko tega je zapisanega; živi v Marjonovi knjigi, v knjigah drugih prijateljev in v mnogih posnetkih, ki ne izgubljajo sijaja. Tako Marjon ostaja z nami za vselej, zavedamo se, da brez njega marsičesa lepega in dragocenega ne bi bilo. Škoda, da ni vedel, kako smo ga občudovali in imeli radi, mi čudaki, ki tega največkrat ne znamo pokazati.

Janez Dovžan

Bil je pogreb in stal sem ob odprtem grobu, nekaj cvetja sem videl tam, šop rdečih nageljnov, pa modro nebo in gozd in bele stene nad njim. In Galetovec. Okrogla pločevinasta posodica – je mogoče, da je to vse, kar je ostalo za Marjonom? V njem je bilo toliko življenja, dobrovoljnosti, toliko srca, toliko moči, upanja, izkušenj in ljubezni. Poslavljam se od tebe, zdaj ko pišem te drobne spomine nate. Kdor bi rad spoznal Marjona, mora brati njegovo knjigo *Ledeno srce*. Milena se je najlepše poslovila od Marjona, ko mu je na grobu prebrala nekaj strani iz njegove knjige. Hodila sva skupaj po Nepal. Enkrat sem te dohitel na poti, že od daleč sem te zagledal. Sedel si ob poti, bil si sam in popravljal si si naramnice pri nahrbtniku. Prišel sem do tebe, nasmejal si se prijazno, kakor se je znal prijazno nasmejati samo Marjon. Rekel sem ti,

- 5** Marjon na zahodnem grebenu Everesta leta 1979 Foto: Viki Grošelj
- 6** Damijan Meško in Marjon na "žagi", 22. 9. 2009 Foto: Magda Šalamon
- 7** Člani jubilejne slovenske odprave na Ama Dablam leta 2005, med njimi tudi Marjon Foto: Janko Ažman
- 8** Snemanje oddaje o naravnih parkih, 2006, Marjon je drugi z desne. Foto: Janko Ažman

da greva naprej skupaj in spet si se prijazno nasmejaj in si mi rekel: "Rajši bi hodil sam." To si mi povedal tako odkrito, da se mi je zaiskrilo v srcu. Razumel sem te. Pa tisti povratek z Daulagirija. Izgubil sem se, nobene steze, neskončna karka in sama megla. Ko sem bil čisto izgubljen, se je za trenutek, res samo za trenutek, razkadila megla in pod seboj sem zagledal drobno postavo in rdeč nahrbtnik, bil je Marjon, zažvižgal sem mu na prste, pogledal je navzgor, počakal me je, prišel sem do njega – in potem sva hodila, tavalala, spuščala sva se po skalnih skokih, plezala, trikrat mi je Marjon nastavil svoje rame, da sem stopil nanje, izgubljala sva se, iskala pot, bila je megla in tavalala sva več ur. Bila sva utrujena, na koncu sva samo še molčala in hodila. Tisti dan je na povratku končal svojo pot po Nepalju Jože (Šepič). Marjon je bil na tisti odpravi najbolj tesno povezan z njim, skupaj sta bila v šotoru in pozneje mi je večkrat rekel: "Greva obiskat

Slavko, Jožetovo ženo." Oba sva čutila dolg do Jožeta, da obiščeva njegov grob in njegovo Slavko. Dvakrat sva se odpeljala v Brkine. Toda nisva imela sreče, da bi našla Slavko, ni je bilo doma. Nabrala sva na travniku nekaj cvetja, šla sva na njegov grob, oddolžila sva se Jožetu, poslovila sva se od njega. Enkrat, že pred davnimi leti, sva obiskala Belača (Marjan Keršič) na njegovem domu. Marjon je imel s seboj veliko torbo in nisem vedel, kaj nosi v njej. Vprašal je Belača, če lahko pokaže nekaj svojih kipcev iz lesa. Marjon je odprl torbo in skoraj sramežljivo je vlek iz nje svoje umetnine. Gledal sem, kako so lepo obdelani kosi lesa potovali iz Marjonovih rok, te roke so znale božati skalo in je na njih manjkalo nekaj prstov, sprejemale so jih Belačeve roke, ki so tudi vse življenje božale kamen in skalo. Belač je kipe ocenjeval in Marjonove oči so se iskrile. Marjon, položil sem ti kato na grob. Za srečno potovanje. Za srečno vrnitev. Potujemo za teboj, Marjon, počakaj nas. Nekje na stezi sredi Nepala. In takrat mi boš rekel: "Greva na Galetovec," in se boš prijazno nasmejaj. Hvala ti, Marjon, ker si bil moj prijatelj.

Damijan Meško

V trenutku, ko te doseže vest, da je za vedno odšel nekdo, s katerim si si bil blizu ali te je življenjska usoda z njim

povezala v prizadevanjih za dosego skupnih ciljev, se seveda v podzavesti hitro zavrtijo vsi pomembni trenutki iz takega druženja, predvsem pa tisti, ki so se še posebno vtisnili v spomin. Takšno je bilo najino delovanje v navezi pri vzponu v južni steni Makaluja leta 1972. Kot naveza sva vstopila v raz v steni in po začetnem raztežaju, ki sem ga opravil kot prvi v navezi, je vodstvo prevzel Marjon. Razmere so bile skrajno težavne, že se naju je lotevala misel, da bi odnehala. Pa je Marjon z njemu lastno vztrajnostjo zmožal zahtevnih sto metrov plezanja, potem je dosegel mesto vrh raza in na skali namestil fiksno vrv. To mesto smo poimenovali Marjonova skala. Od tu naprej se je začela težka plezarija za vse nas, ki pa sta jo v veliki meri opravila Marjon in Šrauf. Vezi, stkane na tej odpravi, so naju družile vse življenje. Izredno sem ga cenil kot alpinista ter kot zelo načelnega in zastavljenim ciljem popolnoma predanega človeka. Najine poti so se velikokrat križale v hribih in na prijateljskih obiskih. Za njegovo trdo zunanostjo športnika, ki si je prizadeval doseči popolnost v vseh dejavnostih, ki se jih je loteval, pa se je skrivalo njegovo mehko srce, ki se je ne nazadnje odražalo v njegovi skrbi za mater. To sem pri Marjanu vedno cenil in zato sem ga imel preprosto rad.

Janko Ažman

Danes ima plezanje tudi spektakelsko različico

Pogovor s Kurtom Diembergerjem

Marjan Žiberna, Jurij Gorjanc

Kurt Diemberger, ki je leta 2013 prejel zlati cepin za življenjsko delo, je še zadnji živeči od skupno treh alpinistov, ki so kot prvopristopniki stopili na vrh dveh osemtisočakov. Sloviti Herman Buhl (1919–1957), ki je leta 1953 osvojil Nanga Parbat, je umrl prav na odpravi na Broad Peak, na kateri je Diemberger osvojil svoj prvi osemtisočak. Med poskusom vzpona na še neosvojeno Čogoliso je stopil na opast in padel prek stene. Diemberger je bil zadnji človek, ki ga je videl živega. Drugi, malo znani šerpa Gyalzen Norbu, ki je bil leta 1955 s Francozi na Makaluju, leta 1956 pa z Japonci na Manasluju, je umrl leta 1961. Diemberger je svoj drugi osemtisočak, Daulagiri, kot prvopristopnik osvojil z mešano avstrijsko-švicarsko odpravo leta 1960.

Že tedaj se je začel ukvarjati s snemanjem filmov, predvsem gorniških. To je pozneje postalo njegov poklic, prav tako pa je veliko časa posvetil pisanju knjig z gorniško tematiko. Nekatere so bile prevedene v ducat jezikov. Kot alpinist je bil dejaven zelo dolgo. Še posebej uspešen je bil leta 1978, ko se je spomladi povzpел na Makalu, jeseni pa na Everest. Naslednje leto je osvojil še Gašerbrum II. Leta 1986, pri 54 letih, je bil član tragične odprave na K2, med katero je v slabem vremenu umrlo pet alpinistov. Med njimi je bila tudi njegova soplezalka, Britanka Julie Tullis, s katero sta več let uspešno združevala moči pri snemanju filmov. Diemberger,

ki so mu pomrzili prsti na desni roki, je bil eden od zgolj dveh preživelih članov odprave; drugi je bil Avstrijec Villi Bauer. Leta 1989 je za film *K2 – Traum und Schicksal (K2 – sen in usoda)*, pričevanje o tej tragediji, prejel zlati encijan, glavno nagrado mednarodnega festivala gorniškega in avanturističnega filma v Trentu. Nagrajena je bila tudi njegova knjiga, ki nosi enak naslov.

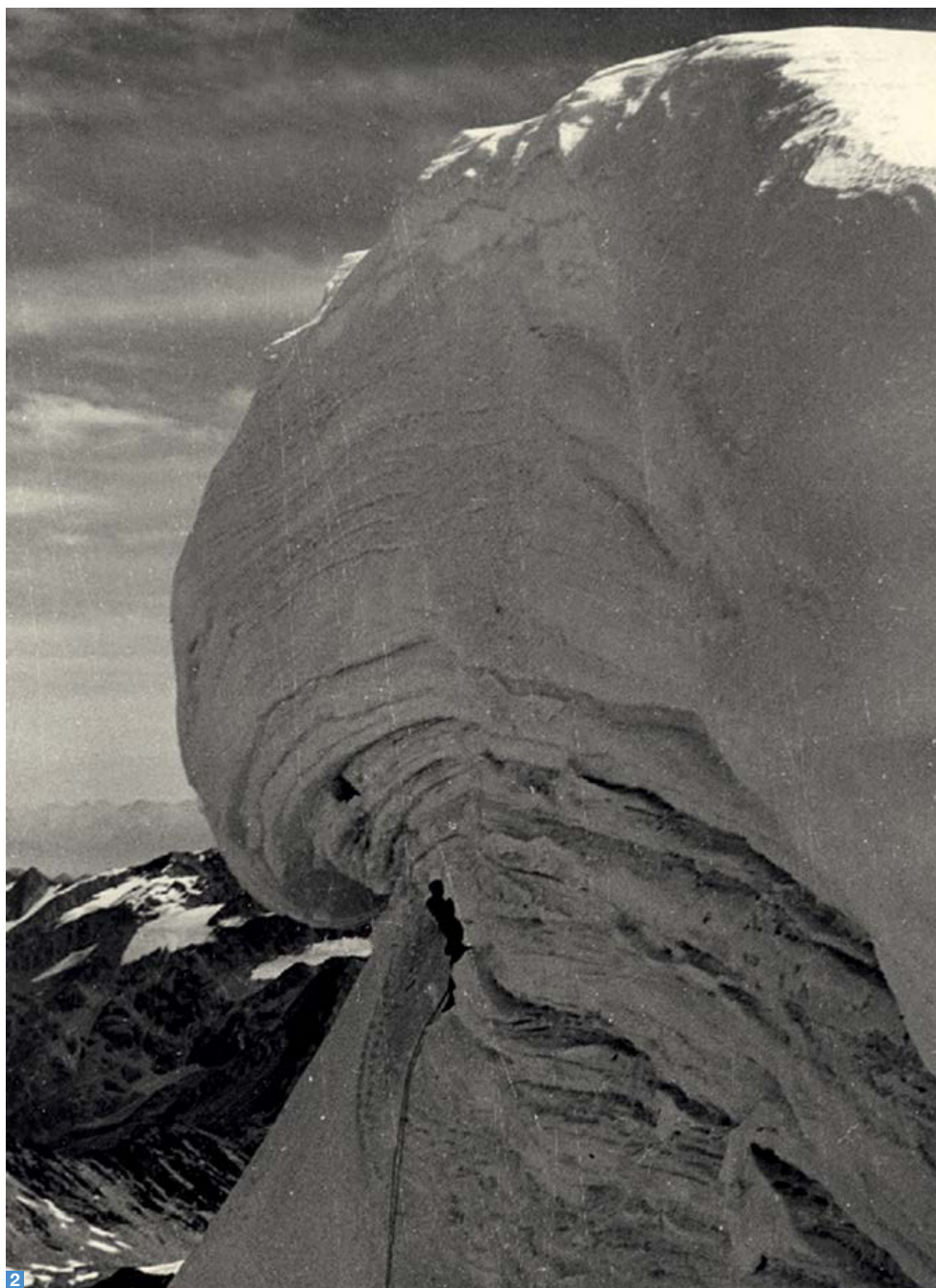
V Beljaku rojeni Diemberger, ki je na Dunaju magistriral iz ekonomije, se je že v začetku osemdesetih let preselil v Italijo, kjer sta si s Tereso, njegovo drugo ženo, na razglednem hribčku v bližini Bologne zgradila družinsko hišo. "Nekaj časa sva živela na ravnini in kamorkoli sem se odpravil hodit ali teč, sem že kmalu obstal pred vodnim kanalom. Počutil sem se kot v zaporu," je povedal med večurnim pogovorom, ki je potekal na njegovem domu, polnem alpinističnih knjig. To je "izvleček" tega pogovora.

Pred odpravo na Broad Peak ste bili stari 25 let in izkušenj s plezanjem izven Alp niste imeli. Kako to, da vas je Buhl, ki je imel za sabo že zelo uspešno plezalo kariero, izbral za člana odprave?

Razlog je bil v *dirrettissimi* na Königspitze, ki sem jo *splezal* leta 1956, eno leto pred odpravo na Broad Peak (Königspitze ali Gran Zebrù, 3857 m, Ortlerske Alpe v Italiji, op. p.). To je bil najekstremnejši plezalski dosežek v snegu in ledu v 50. letih prejšnjega stoletja in odločilni trenutek v mojem plezalskem življenju. Smer je potekala čez viseč serak na severni strani gore, ki so ga včasih zaradi značilne oblike imenovali tudi Giant Meringue ("šamrola"). Ta ledenik se zaradi teže na vsakih nekaj desetletij podre. Podrl se je v začetku šestdesetih let.

S kom ste preplezali to smer?

Najprej sva plezala z Albertom Morocuttijem. A po prvem dnevu v spodnjem delu smeri sva bila pozna. V zadnjem trenutku sva našla rešitev, kako priti čez 'šamrolo,' vendar je moral Albert zaradi službe domov, zato sva se spustila. Poskušal sem najti nekoga, da bi smer dokončal. Tam sem imel dobrega prijatelja, a se je njegovi ženi stvar zdela prenevarna. Poskusil sem prepričati še enega prijatelja, vendar brez uspeha. Potem sta prišla dva mlada južnotiroleca. Predlagal sem jima, da bi plezali skupaj. Imela sta sicer druge načrte, a sta predlog sprejela in dogovorili smo se, da gremo skupaj. Ko sem

naslednje jutro vstal, sem presenečen ugotovil, da sta že v smeri, kjer sva prejšnji dan plezala z Morocuttijem ... Pohitel sem naokrog in ju dohitel na mestu, kjer sva prejšnji dan končala. Zdelo se mi je, da ne napredujeta. Zavpil sem: "Kaj pa naš dogovor?" Eden je vprašal, ali sem prinesel vse svoje kline. Očitno sta ugotovila, da brez njih ne bo šlo. Rekel sem: "Okej, pridem, ampak bom jaz vodil." Plezal sem naprej in potem ugotovil, da eden od njiju ne more *splezati* neke prečke. Za razliko od njegovega tovariša, Hannesa Unterwegerja, ki je žal kmalu potem umrl, je bil slab plezalec. Potreboval je vrvo od zgoraj. Z Unterwegerjem sva se precej namučila, da sva ga z

1 Kurt Diemberger Foto: Rafael Marn
2 "Šamrola" na Königspitze leta 1956
Arhiv Kurta Diembergerja

20-metrsko vrvo za dviganje, ki sem jo imel s seboj, spravila čez. Ne vem, kako bi se končalo, če ne bi imel te vrvi. Na žalost pa je prav on pozneje vse stvari izkrivljal. Pozneje je Messner, ki mora o vsem povedati svoje mnenje, rekel, da sta bila onadva prva, ki sta *splezala* smer, saj da je nisem *splezal* od spodaj, pač pa vstopil vanjo od strani. Na nekem srečanju v Söldnu sem povedal, kako je plezanje potekalo in da sta bila druga v smeri, ki sva jo en dan prej napravila z Morocuttijem. Zakaj naj

bi torej splezal celotno smer, ko pa je bilo smiselno splezati samo manjkajoči odsek? Nedavno je izšla knjiga o tej gori in za poglavje o plezanju sem prispeval fotografijo, na kateri je bila v originalu vidna vrh, v knjigi pa je ni. Že pred tem je bila objavljena v neki drugi knjigi, kjer je dvižna vrh vidna. Zakaj so jo tu zbrisali, ne vem. Pred nedavnim sta bili v neki italijanski reviji objavljeni obe fotografiji – originalna z vidno vrhovo iz starejše knjige, in ta iz novejše, v kateri

so vrh pobrisali. Zraven je bilo vprašanje: "Kam je izginila kratka vrh?" No, vidite, stvar, ki mi je odprla pot v visoke gore, kamor sem si tako močno želel, je po šestdesetih letih še vedno predmet debate.

Kako to, da ste bili v času, ko so bile odprave še zelo velike in zahtevale vojaško ekspedicijsko logistiko, na odpravi na Broad Peak samo štirje? Poleg Hermanna Buhla in vas samo še Markus Schmuck in Fritz Wintersteller.

To je bila Buhlova ideja. "Ne potrebujemo velike odprave. Lahko smo le majhna skupina treh, štirih prijateljev," je rekel. Menil je, da lahko tudi visoko goro, osematisočak, osvojimo na način, kot smo plezali v Zahodnih Alpah. Način, na katerega smo osvojili Broad Peak, je bil t. i. zahodnoalpski

stil – majhna odprava, nič višinskih nosačev, nič kisikovih jeklenk. Smo pa imeli tabore in uporabljali določeno število fiksnih vrvi. Buhl je bil zelo previden plezalec. "Ko se bomo vračali," je rekel, "jih bomo potrebovali." To torej ni bil čisti alpski slog. Način, ki je dobil ime čisti alpski slog, pa sva z Buhlom uporabila na Čogolisi. Vso opremo sva sama nosila vse višje in višje, tako kot polž hišico. Buhl je torej že v petdesetih letih predlagal plezanje v čistem alpskem slogu, ki je postal znan in se uveljavil šele veliko pozneje. Ko je Messner s Habelerjem *splezal* Gašerbrum II, je povedal, da sta plezala na enak način kot midva z Buhlom skoraj 20 let prej. No, pozneje si je, tako kot že tolikokrat, premislil.

O Messnerju nimate najboljšega mnenja.

Da ne bo pomote – o njem kot alpinistu imam odlično mnenje, o tem ni nobenega dvoma. Njegova mnenja pa se spreminjajo, on je pač politik in človek, ki skrbi predvsem za svoje mesto v alpinizmu. Ko nekaj pove, zelo natančno pogledam, kaj je povedal.

Če se vrnem k Broad Peaku. Na tej odpravi ste bili brez zdravnika. Je kdo od vas imel medicinsko znanje?

"Zdravnik" sem bil jaz. Buhl mi je rekel: "Ti si študiral, imaš mesec dni časa, pojdi k pravemu zdravniku, povedal ti bo vse in potem boš ti zdravnik na odpravi." S seboj sem imel 27 kilogramov zdravil in medicinske opreme, zdravnik pa mi je napisal: tole je za glavobol, tole je za trebuh, tole za to in to za ono ... Na srečo nismo imeli nobenih resnih zdravstvenih težav.

Ste imeli takrat s seboj tudi pervitin (poživilo metamfetamin)?

Nismo ga imeli. Morda ga je imel Wintersteller, ki je pozneje rekel, da je Buhl na odpravi na Broad Peak uporabljal pervitin. Ne vem, zakaj je to rekel – Buhl ga je imel na Nanga Parbatu, kar je sam povedal. Ampak v tistem času je bilo na odpravah zelo normalno imeti za nujne primere pervitin. Mi ga na Broad Peaku nismo imeli.

Kako je potekala odprava? Sta bila vidva z Buhlom ena naveza, Schmuck in Wintersteller pa druga?

Odprava na Broad Peak žal ni bila primer dobrega tovarištva. Do določene točke smo še kar dobro sodelovali in bili na poti k skupnemu uspehu, potem pa je na poti proti vrhu odprava razpadla

3 Hermann Buhl na Čogolisi, 7665 m

Arhiv Kurta Diembergerja

4 Kurt Diemberger je leta 2013 prejel zlati cepin za življenjsko delo. Foto: Rafael Marn

5 Kurt Diemberger na Shar Tseju, 7950 m
Arhiv Kurta Diembergerja

na dve navezi. V eni sta bila Schmuck in Wintersteller, v drugi midva z Buhlom. Ampak še pred začetkom odprave so bila velika trenja med Buhlom in Schmuckom glede tega, kdo bo vodja. Nekaj časa niti ni bilo jasno, ali bomo sploh šli. Na koncu so se odločili, da bo Schmuck uradni vodja organizacije odprave, Buhl pa plezalski vodja. Veliko lažje je, če imate veliko odpravo z enim samim vodjo. Mi smo bili zgolj štiričlanska odprava z dvema vodjema, ki se nista mogla dogovoriti, za kaj je kdo pristojen. Plezalci morajo biti pred odpravo prijatelji, poznavanje zgolj plezalskih sposobnosti drugih ni dovolj. Mi se nismo niti vsi poznali med seboj. Jaz sem bil mlad fant, ki je poznal le Buhla, in ga občudoval. Schmuck in Wintersteller sta se med seboj poznala od prej, naju z Buhlom pa nista. To je bila nemogoča sestava odprave, kakršne ne bi smel nihče nikoli ponoviti. Vedeti morate tudi, da takrat na ledeniku Baltoro, kjer danes kar mrgoli ljudi, ni bilo žive duše, da bi se lahko s kom pogovorili, sprostili napetost.

Koliko pa sta z Buhlom pred odpravo na Broad Peak plezala skupaj?

Sploh nisva. Srečal sem ga na njegovih predavanjih in ga imel za nekakšnega plezalskega očeta. Prvič sva bila v navezi tik pred samim vzponom na Broad Peak. Skušala sva priti na Uli Biaho Tower (6109 m, ob ledeniku Baltoro v Pakistanu, op. p.), vendar nisva prišla na vrh. To je bila bolj izvidnica z željo, da bi ob povratku morda splezali nanj, pa morda še na stolpe Trango. To je bila zame velika pustolovščina, saj sem

takrat prvič plezal z Buhlom. Od tam imam fotografije in morda bi moral o tem še kaj napisati.

Kljub težavam, ki ste jih omenili, ste 9. junija 1957 v drugem poskusu osvojili Broad Peak. Schmuck in Wintersteller sta deset dni kasneje osvojila sedemtisočak Skil Brum, vidva z Buhlom pa sta imela za cilj Čogoliso. Kako je prišlo do tragedije?

27. junija, ko sva bila na poti proti vrhu Čogolise, so bile razmere slabe. Močno je pihalo in nosilo sneg, bil je pravi snežni vihar. Šesti čut, intuicija, nama je govorila, naj ne greva, sedmi čut, ki je zelo drugačen, pa "Moram, moram iti!" Pred kratkim je izšel ponatis italijanskega prevoda moje knjige *Der siebte Sinn (Sedmi čut)*, kjer pišem o tem. Sedmi čut vas priganja, a če ni zraven še šestega, ki vas svari, boste prej ali slej umrli. V snežnem viharju na Čogolisi je šesti čut zmagal in sva obrnila. Med sestopom pa je prišlo do nesreče. Hermann je padel čez steno, jaz pa sem preživel samo zaradi neumne napake – ker nisva bila navezana, saj bi me drugače potegnil za sabo. Zahvaljujoč tej napaki sem še vedno živ.

O šestem in sedmem čutu ste govorili tudi v zvezi s tragedijo, ki se je zgodila skoraj trideset let pozneje, ko je na K2 umrla vaša soplezalka Julie Tullis, s katero ste dolgo sodelovali pri snemanju filmov.

Z Julie sva na približno 8500 metrih videla, da se vreme spreminja. Zdelo se je mogoče, da se bo pokvarilo za daljši čas. Midva pa sva bila le dobrih

100, morda 150 metrov pod vrhom. Bilo je torej tipično vprašanje šestega oz. sedmega čuta: bi se obrnila ali bi vendarle poskusila? Odločila sva se, da greva, ker je bila to najina edina priložnost v življenju. V takem trenutku je vse osredotočeno na eno stvar – to je sedmi čut. Friedrich Schiller je rekel: "Česar ne napravite v določenem trenutku, tega niti neskončnost ne bo prinesla nazaj. Nekatere stvari imate možnost napraviti

27. junija, ko sva bila na poti proti vrhu Čogolise, so bile razmere slabe. Močno je pihalo in nosilo sneg, bil je pravi snežni vihar. Šesti čut, intuicija, nama je govorila, naj ne greva, sedmi čut, ki je zelo drugačen, pa "Moram, moram iti!"

samo enkrat in takrat se morate odločiti, ali boste poskusili ali ne." Med povratkom z vrha sva na okoli 8300 metrih bivakirala. Potem sva se prebila do tabora štiri. Več dni smo obtičali ujeti v snežnem viharju skoraj 8000 metrov visoko. Ostali smo brez hrane, zmanjkalo nam je plina, bili smo izčrpani, lotevala se nas je višinska bolezen ... Julie je umrla zaradi višinske bolezni. Morda je bila žrtev diamoxa, ki ga je vzela in se po njem počutila še slabše.

Takrat je šlo tudi za poskus reševanja nad 8000 metri.

Ne, za reševanje ni bilo takrat nobene možnosti. Med povratkom z vrha je Julie

zdrsnila in sem jo zaustavil, ampak temu ne bi mogli reči reševanje. Enemu od plezalcev sem pozneje poskušal pomagati in sem mu dal spalno vrečo, več pa nisem mogel napraviti.

Ste imeli tudi sami kdaj težave z višinsko boleznijo?

Samo enkrat, na Mt. Kenyi v začetku šestdesetih let. Pred tem sem poučeval poslovni menedžment, knjigovodstvo in podobne grozne stvari, ki jih nisem maral. Bil sem preveč zaposlen in nisem imel časa, da bi se primerno pripravil, bil sem v slabi formi. Šli smo za božične praznike in morda smo bili prehitri, na 4000 metrih se me je lotila višinska bolezen. Ampak po dveh ali treh dneh sem bil že v redu, potem smo splezali na Nelion po deloma novi smeri. Počutil sem se odlično. Sicer pa nisem imel nobenih težav. Morda nekaj malega še na Makaluju leta 1978. Na višini je pomembno, da ne hitite preveč, telesu morate dati čas za aklimatizacijo. Danes se uporabljajo razna zdravila, ki se mi zdijo nevarna, ker se nanje ne odzivajo vsi enako. Med stotimi ljudi je morda 90 takih, ki jim res pomaga, deset pa takih,

V šestdesetih letih ste plezali tudi v Hindukušu v Afganistanu.

Da, to je bilo v letih 1965 in 1967, vendar ne v Afganistanu, pač pa v Pakistanu. Morda sem, medtem ko sem obkrožil Tirich Mir (7708 m, najvišja gora izven verige Himalaja–Karakorum, op. p.), prečkal tudi mejo z Afganistanom, za katero pa tako ali tako nihče ne ve, kje točno poteka. Leta 1965 sva s soplezalcem – bila sva samo dva – opravila nekaj prvih vzponov na te gore. Takrat sva tudi raziskovala to območje; imela sva 27 mobilnih taborov. Čez dve leti sem v alpskem stilu po novi smeri splezal na Tirich Mir, ki so ga kot prvi osvojili Norvežani leta 1950. Svoji prvi ženi Toni sem pomagal pri izdelavi zemljevida tega območja.

Po izobrazbi ste magister ekonomije, a ste se poklicno usmerili v snemanje večinoma alpinističnih filmov. Kdaj ste začeli snemati?

Prvi pravi film sem posnel na Mont Blancu leta 1958, eno leto po Broad Peaku. Nekaj malega sem snemal že prej. Leta 1960, ko smo bili na Daulagiriju, sem napravil prve posnetke

do številnih sprememb. Kaj se je po vašem mnenju najbolj spremenilo?

Velika razlika je v ciljih. Danes – ne poznam sicer statistike, verjetno pa bi ta potrdila moje mnenje – gre večina odprav na vrh osemtisočaka po normalni smeri. To je danes postalo masovni alpinizem, masovni turizem. Smeri so popolnoma opremljene s fiksnimi vrvmi, kar je v popolnem nasprotju z alpskim stilom plezanja. Na Everestu je danes pravi izbruh turizma. Strinjam se z Messnerjem, da je to turistično plezanje. Isto se dogaja tudi drugod. Mnogi od teh ljudi pridejo na vrh, ampak ne morejo reči, da so zares splezali nanj, saj so jim pri tem vodniki in nosači nudili veliko pomoči z napeljanimi fiksnimi vrvmi. Komercializacija vodi v množičnost odprav, kar ni dobro ne za gorsko okolje ne za pravi alpinizem, saj mu komercialne odprave jemljejo prostor. Dobra posledica komercialnih odprav pa je gotova ta, da Šerpe lahko od njih živijo. Če hoče kdo pokazati, da lahko napravi stvari drugače, bolje, se dokazuje s hitrostjo vzpona. Žal postaja ta miselnost vseprisotna. Namesto da bi se podali na pot raziskovanja, se danes toliko ljudi osredotoča na hitrost. Ne samo po normalnih smereh, nekaj posameznikov, ki jim je treba priznati, da so izredni, so izjemno hitri tudi v zahtevnih smereh, denimo Švicar Ueli Steck, ki je "pretekel" severno steno Eigerja. Njegova knjiga *Speed (Hitrost)* je za ta pristop karakteristična. V El Capitanu je bilo podobno z bratoma Huber, o čemer so posneli tudi film (*To the Limit*, 2007; op. p.). Eden se je skoraj ubil ...

Hitrosti očitno niste naklonjeni.

Ljudje, ki so sposobni tako hitrega plezanja, so prav gotovo odlični plezalci. Vendar sam v tem ne vidim pravega smisla. To ni pravo gornišvo, v hitrosti ni nobenega raziskovanja. Hitrost je tudi nevarna, še posebej v težkih smereh. O svojem odnosu do hitrosti govorim tudi v enem od svojih filmov. Obstaja pa še tretja pot – da se odpravite na neznano stran gore in tam poskusite splezati novo smer. To je zame pravo gornišvo. Obstajajo mladi plezalci, ki menijo enako. Vedo, da je veliko fantastičnih nižjih hribov, šest- in tudi pettisočakov, in da je na voljo neskončno možnosti za nove smeri. Kitajska je še skoraj popolnoma neraziskana, pa Indija, Pakistan ... Te stvari je imel Buhl v mislih že leta 1957 na Čogolisi. Ko sva gledala proti jugu, kjer sva lahko videla fantastične stolpe, je rekel: "Naslednjič moramo iti tja." No, rečem lahko, da ima danes plezanje – poleg masovnega turizma ter športne in

Ljudje, ki so sposobni tako hitrega plezanja, so prav gotovo odlični plezalci. Vendar sam v tem ne vidim pravega smisla. To ni pravo gornišvo, v hitrosti ni nobenega raziskovanja. Hitrost je tudi nevarna, še posebej v težkih smereh. O svojem odnosu do hitrosti govorim tudi v enem od svojih filmov. Obstaja pa še tretja pot – da se odpravite na neznano stran gore in tam poskusite splezati novo smer.

ki jim ne pomaga ali celo škodi. Diamox je lahko v določenih okoliščinah, če ste denimo dehidrirani, nevaren. Kot rečeno, morda je bila njegova žrtev tudi Julie. Nekoč sem imel podobne izkušnje tudi sam. Na Nanga Parbatu mi je eden od članov odprave dal tableto za spanje, saj sem takrat veliko delal in imel hud glavobol. Ampak po njej sem se počutil ubupno. "Ojej, oprostí," je rekel naslednji dan, ko sem mu to povedal. "Dal sem ti pravzaprav diamox, imel sem ga v isti škatlici." Pri čemer je treba upoštevati, da sem bil povsem aklimatiziran. Če niste, je pa vprašanje, kako se telo odzove. Greg Child mi je povedal, da je imel sam podobno izkušnjo. Morda lahko vzamete diamox med sestopom s Kilimandžara, da laže sedete dol, na turističnem izletu torej, ne morete pa ga brez skrbi jemati na resni odpravi v visoke gore.

tudi na vrhu te gore. Uporabljal sem 16-milimetrsko kamero, zelo rad sem delal z njo. Plezanje je ena plati mojega življenja, druga stran, ki se mi je zdela pomembna, pa so stvari, ki jih iz gore, na kateri si bil, lahko napraviš – predavanja, izobraževanje mladih, knjige, filmi. Snemal sem v Karakorumu, Himalaji, Andih, na Grenlandiji, v Etiopiji, Alpah, ob Orinoku ...

Kako dolgo sta pri snemanju sodelovala z Julie Tullis?

Srečala sva se v sedemdesetih letih, mislim, da 1972 ali 1973. Pozneje sem jo povabil k sodelovanju. Prvič sva snemala na Nanga Parbatu leta 1982. Zelo dobro sva se ujela, bila sva idealna sodelavca – vse do njene nesrečne smrti leta 1986.

Od časov, ko ste začeli vi plezati, pa do danes, je prišlo v plezanju

Oblak nad K2 Arhiv Kurta Diembergerja

raziskovalne smeri – še svojo spektakel-sko različico. Od televizije je vse odvisno, kar je žalostno, ampak tako je. Še celo športno, hitrostno plezanje tu nima prave možnosti. "Pa kaj zato, če nekdo teče tja gor? Tega se še posneti ne da." Televizijo zanima samo spektakel, tragedije. Žal to dobro vem. Leta 1984 sem napravil najboljši film o K2, ki je imel svojo filozofijo, razvidno tudi iz naslova *K2: The Elusive Summit* (izmikajoči se, izmuzljivi vrh op.p.). Nikjer ni dobil nobene nagrade. Dobival pa jih je drugi film o tej gori, skupno kar sedem, in predvajali so ga na televiziji. Ta film sem napravil dve leti pozneje, ko je na K2 umrlo veliko ljudi (poleg petih članov Diembergerjeve odprave še osem drugih plezalcev, op.p.). Tudi ta ni slab, ampak ni tako dober kot prvi. A ker se je zgodila tragedija, je bilo zanimanje zanj zelo veliko. Žal je tako, da tudi mnogi poklicni plezalci ne bi mogli preživeti, če se ne bi odločili za spektakel, kakršen zanima televizijo.

Kaj menite o trditvah, da danes v gorah ni več nekdanje etike?

S tem se ne strinjam. Treba je presojati od primera do primera. Etika je odvisna od posameznika; nekateri jo

imajo, drugi ne. O splošnem razvoju etike po mojem ni mogoče govoriti.

Doma ste iz Sloveniji bližnjega Beljaka. Ste kdaj plezali v Sloveniji?

Spomnim se, da mi je oče še kot otroku, ko sva šla na Osojščico (Gerlitzten), pokazal Julijske Alpe, Triglav in Špik. Plezal pa v Sloveniji nisem nikoli. V 90. letih sem bil na Triglavu, ampak tisto ni bilo plezanje. Bil sem v Škocjanskih jamah, v Postojnski jami, nekajkrat sem se čez prelaz Predel spustil do Soče. To so zelo lepi kraji. V spominu imam dobre ribe, kajakaš pa nisem bil kaj prida.

Ste imeli kdaj stik s slovenskimi alpinisti?

Seveda, s slovenskimi alpinisti imam veliko stikov. Ravno pred kratkim sva se slišala s Petrom Podgornikom, ki sem ga spoznal pred leti skupaj z Alešem Kunaverjem. Bil sem tudi skupaj z dr. Jožetom Andlovicem, v stiku sem z Vikijem Grošljem. Bil sem v stiku tudi z Ines Božič in Janezom Skokom. Dogovorili smo se za prevod moje knjige o K2, ki je bila prevedena v več jezikov. Zakaj je še nista izdala, ne vem. Ines sem včasih večkrat poklical, ampak od takrat je minilo že več let. Vedno se

je nekje zataknilo, menda najprej pri prevajanju, potem s popravki, ki bi jih menda bilo še treba napraviti. Ne vem ... Vesel bi bil, če bi ta knjiga izšla tudi v slovenščini.

Kaj menite o zlatem cepinu, ki so ga letos dobili Marko Prezelj, Luka Lindič in Aleš Česen za zadnji vzpon v Indiji?

Težko rečem, ker ne poznam podrobnosti. Je pa to morda eden tistih vzponov, o katerih govorim – raziskovanje novih gora, iskanje novih smeri. Sicer pa mislim, da je treba vzpone presojati od primera do primera. Zaradi fiksnih vrvi celo K2 ni več gora, kakršno smo poznali nekoč. Sploh pa ne Everest. Ampak če se odločite za Everest po steni Kangshung, je to odlična stvar. Še celo na osemtisočakah so možnosti za nove smeri.

S čim se trenutno ukvarjate?

Pišem stvari za prihodnje knjige. Ne gre za pisanje za točno določeno knjigo. Pišem spomine in različne stvari. Kar težko je, moral bi se bolje organizirati. Ni enostavno spravljati v red različnih stvari. Pomaga mi žena, ki je zdaj upokojena, žal pa ne govori nemško, kar bi stvari olajšalo. ●

Ujet med velikani

Čisti vrh

Olga Kolenc

Do včeraj nisem verjela, da v naši mali deželi še lahko obstaja tako čudovit in odmaknjen košček sveta, kot je ta, ki je ujet med Velikim Špičjem¹ in spodnjo dolino Trente. Srhlija lepota najvišjih vrhov zasenči lepoto tistih, ki so se dvignili iznad grap in jim je do dva tisoč metrov nadmorske višine zmanjkalo le nekaj metrov. Povezani so v nerazdružljivo celoto obsežnih gozdov in planin, kjer se v malih zelenih oazah piše spomin na preteklost. Nikogar ni nikjer, na občasno prisotnost človeka kažejo gozdne poti in redki, komaj opazni odtisi stopinj na skoraj zaraščenih stezah.

Tisto jutro se mi je zdelo čisto posebno, drugačno. Noč sem le delno prespala, obračala sem se z leve na desno in z desne na levo. Bilo je nekako tako kot takrat, ko smo ob koncu šolskega leta končno dočakali šolski izlet. Pred mano je nova izkušnja, odšla bom v dobri družbi v skrito zakotje gora, kjer še nikoli nisem hodila. Soška dolina je mirovala, in ko sva z Albertom zapustila megleno

kopreno, ki lebdi nad tolminsko ravnico, so se že kazali prvi obrisi gora. Nebo je bilo jasno, vremenska napoved odlična. Soča, ki je v Spodnji Soški dolini obarvana na zeleno, z višino dobiva vse več smaragdnih odtenkov. Pretaka se skozi tolmine, zarezane v dolomit, nato pa se znova razlije mimo prodišč vse do mehkih zelenih obrežij. Imamo edinstveno reko na svetu, ki si utira pot po eni izmed naših najlepših dolin. V svojih skritih in nedostopnih povirjih dolbe koticke, ki jemljejo dih. Voda, naša največja vrednota. "Živa" voda,

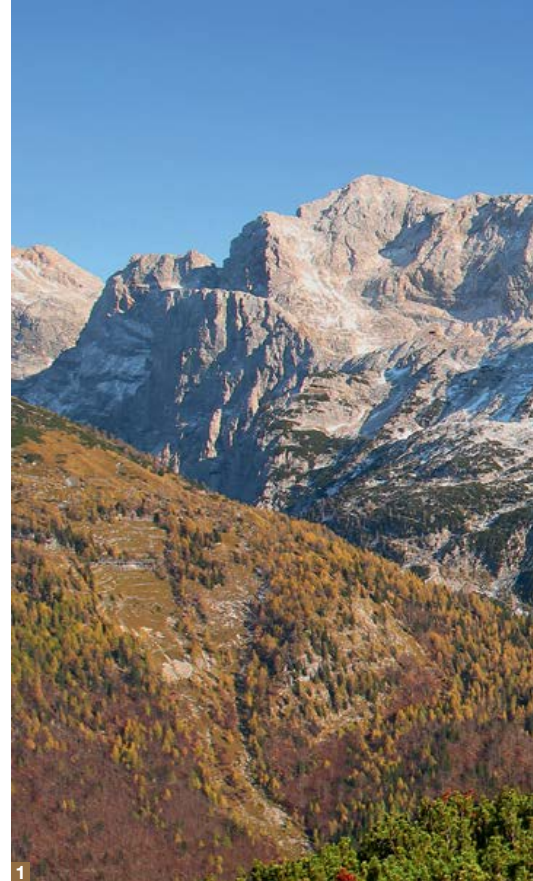
čista voda, izpod skale zajeta v dlani. Zajameš jo, se je napiješ, se umiješ, a njeno pravo ceno spoznaš šele tam, kjer je ni.

Nad izrazito zarezano strugo, kjer v naselju Soča preko mostu zavijemo proti Vasi na Skali, reka Soča temni, njen tok, ki se počasi in nežno vrtinči, spominja na olje zrelih oliv. Ozka, a asfaltirana cesta se dviga mimo redkih hiš in nas pripelje vse do izhodišča. Diši po zrelih travah, po pravkar posušenem senu in po ovčjem siru. Te meketavke so prave kraljice, ki tako kot nekoč še pasejo nižje predele planin. Povsod naokoli je gozd, le v smeri vzhoda oko postoji na mogočni pregradi Špičja in Travnika. V bližnji grapi se med balvani, utrganih iz ostenja, igra Suhi potok.

Do planine V Plazeh, 1548 m

Ko stojiš pred zapornico tik nad vasjo, ti je jasno, da moraš tako ali drugače zagristi navzgor. Naravnost ali na levo, po bližnjicah ali po cesti. Navzgor moraš, tako si se odločil sam. Poletni solsticij je milostljiv, podreja si noč in čez dan na veliko razdaja svetlobo.

¹ Pogosto imenovanim tudi Lepo Špičje.

1 Čisti vrh (v ospredju), zadaj ostenje Velikega Špičja in Kanjavec (levo)

Foto: Vladimir Habjan

2 Na planini V Plazeh Foto: Olga Kolenc

Ti si tisti, ki boš z veliko žlico zajemal ta dan ali pa pustil, da bo poniknil v sivem povprečju.

Odločila sva se, da danes ne bova grizla kolen, če to ne bo nujno potrebno.

Dan je dovolj dolg in použila ga bova do konca. Svežina, ki je vela iz grap, je prebudila vse čute. Gozd je dišal po smoli, ki je na sveže polzela iz žil, lezla po skorji in se spajala v grude. Dobro poznam njen pomen, njeno zdravilno moč, ki je nikdar ne pozabim. Takšno smolo, rekli smo ji *pilpah* smola, so včasih dali na kožni tur, ki se ni hotel pregnojiti. Tudi naš prvi žvečilni je dala prav takšna v grudo sprijeta smola. Bila je lepljiva in grenka. Čez nekaj časa se je "užvečila" in dobili smo pravi čikgum v vijolični barvi.

Z zdravilnim vonjem napolnjena pljuča so ob zdravilnih mislih še pripomogla pri hoji navzgor. Gozdna cesta se zmerno dviga navzgor in dela dolge ovinke. Misel na steze, ki krajšajo pot, sva opustila. Večinoma so zaraščene, tu in tam jih nakazuje kakšen zajeten kamniti možic. Vlaga je puhtela iz z dežjem namočenih tal in ni bilo želje po bližnjicah skozi mokro grmovje in trave. Nobenih utvar, nobenih laži, kako bo ali kako je bilo, vse enostavno in hitro. Vleče se, zelo se vleče, a takšna hoja je zdrava. Vzameš jo kot del terapije, takšne ali drugačne, morda samo kot trening, sicer trpiš. Naš ego

se hitro upre, trpi, ne mara napora, zahteva ugodje. Nobene potrebe ni, da vso pot trpiš in čakaš nagrado, ki bo sledila šele ob prihodu na vrh. Darilo je vsak naš korak, ki nam je dan že ob rojstvu. Včasih en sam naš korak odpira pogled, širi obzorje, spreminja življenje. Vse je v nas, le odločiti se moramo, da smo pripravljeni s polno žlico zajemati vse, kar ponuja nov dan. Še preden premetaš 900 metrov nadmorske višine in končno dosežeš svoj cilj, terapija, ki jo zavedno izvajaš, deluje na polno. In če nam včasih le ne uspe preko lastnih ovir, si v potokih potu vsaj predihamo pljuča in pošteno prečistimo pore.

Med prijetnim klepetom in ob usklajenem koraku sva v doglednem času "predelala" tisti dolgi cestni zamik, ki pod Glavo, 1283 m, pripelje v Polog in dalje, v Dol pod Plazmi. Gozdna pot se položi v ravnino, nato pa se nekaj časa strmo dviga navzgor. Trije ostri ovinki gozdne ceste, ki nas ločijo od planine, obetajo lagodno hojo. Južni rob Velikega Špičja in Travnika v vsej presunljivi lepoti v smeri sončnega vzhoda počasi blede. V smeri jugozahoda se kot protiutež dviga robata podoba Bavškega Grintovca. Plaski Vršac, 1872 m, med Čistim vrhom in steno Velikega Špičja razdvaja dolino. V smeri juga pada v gorski zatrep, kjer se pod melišči še belijo zadnje snežne

zaplate. Včasih so najbolj zagnani imeli tukaj smučišče še v pozno pomlad. Razgled se izmika, zakrivajo ga z gozdom porasla pobočja. Občasno vidimo le še blede obrise najvišjih vrhov. Tik pod planino se gozd razredči, svet se ponovno odpre in razleze v mehko golo kotanjo, kjer cveti preobjeda. Nato se komaj opazno strmo povzpne vse do pobočij Glave ter Male in Velike Tičarice. Vse več je macesnov, ki se kot živa meja oklepajo roba planine. Ne bova izgubljala časa, planino si bova поблиže ogledala ob povratku v dolino.

Proti Čistemu vrhu, 1875 m

Nadaljevala sva pot proti Čistemu vrhu. Za ovinkom nad lovsko prežo se svet povsem izravna. S travo porasla gozdna pot je široka in služi predvsem odvozu lesa. Levo in desno se širi gozdna poseka, kjer nove rastlinske vrste iščejo sonce. Pravkar cvetijo obsežne zaplate čeladaste preobjede, ki bi glede na bogato socvetje lahko krasila vsak vrt. Tukaj nekje bo treba zaviti navzgor, izven gozdne poti. V smeri na levo opaziva sled, ki se potrdi in med travami kmalu preide v stezo. Svet postaja mehak, zračen iglasti gozd prekriva sveže zelena trava. Človek se hitro razneži; ko vstopi v svet palčkov in vil, skoraj postane otročji. Nič več ne zapada v monotonost koraka, ki

mu na dolgih gozdnih cestah ni videti konca. Steza vijuga, sonce riše meje senc in svetlob in ti ne moreš verjeti, da si tako na hitro preklopil v nov svet. Terapija deluje, serotonin se v velikih odmerkih pretaka skozi celotno telo. Gozd se kmalu ponovno razpre, nad nami se v bujnem rastju boči čistina, ki sili v razcvet. Steza, ki ponekod še kaže sledi mulatjere, sledi senci macesnov. Tako elegantni in lepi so, tako iznajdljivi, da so tu zgoraj zavladovali svetu. Zeleni val, ki je pljusnil čez rob, se umiri na zaobljenem robu grebena. Z njim valovi tudi steza, ki se igrivo vzpenja med kuclji. Pozabiš na čas in že si nad gozdno mejo. Vztraja le nekaj najbolj zagnanih macesnov, ki se zgoraj na robu vrivajo v rušje. Vse več ga je, kot plamen se plazi preko grebenov do samih vrhov. Alberto pravi, da je bil mnogo let nazaj del grebena skoraj povsem neporaščen. Vse boljše ohranjena mulatjera preči golo travno strmal in se usmeri na vzhod. Sonce žge, čeprav je po kozmičnem času šele deseta. Bele puhaste gmote že silijo izza pregrade Velikega Špičja, ki ga tukaj lahko občudujemo skoraj v celoti. Samo še Plaski Vršac, 1872 m, ki se izpod Čistega vrha kot most prirašča v glavni masiv in preseka Dol, zakriva poslednjo skrivnost. Svetloba dosega vrhunec. Oblaki v obliki krp, obešeni na robove Velikega Špičja, postajajo skoraj že kičasti, prav tako tudi nebesna

modrina. Nikamor se jim ne mudi, nobene grožnje ni v njih. Visijo kot sveže oprano perilo. Raz tone v mlečno-beli svetlobi, v smeri sonca je le še bled in prosojen obris. Sonce tipa vse, kar mu stoji na dometu. Njegova toplota se širi navzdol, vse do obsežnih melišč. Vlaga parí, upira se zadnja zaloga snežnih plazov, zagozdenih med grape. Preko gole strmal, ki je kot razgledni balkon, sva po nekaj minutah dosegla ozek preval v obliki črke U, Čez Drt, 1805 m. Od tu se pred nami odpira razgled, ki je primerljiv z najlepšimi točkami v naših gorah. Razpotegnjeni grbasti hrbet Plaski Vršac se na desni strani prevala konča z navpično odsekanim robom, njegov skrajni špičasti rogelj pa se kot stožec trmasto dviga v nebo. Preval, kjer pravkar cveti rododendron, se po raztežaju skupaj s stezo strmo prevesi navzdol, proti Trebiškemu dolu. Pogled zaobjame še zadnji, do zdaj skriti prizor, kjer se greben Velikega Špičja z Zadnjo Lopo spušča do Prehodavcev. Koča, postavljena na razgledni plato daleč stran od plazov, je vidna iz novega zornega kota. Levo nad Prehodavci se dvigata Kanjavec in Triglav, ki kot piramidi zaključita to veličastno celoto. Sledi le še kratek vzpon do tokrat izbranega vrha. Glede na število korakov in ves porabljeni čas bi se lahko povzpeli na kakšno višjo in bolj

3 Tičarica in Čisti vrh (s poseko na vrhu), v ozadju velikani Julijskih Alp
Foto: Janez Jarc

4 Cvetlični vrt Foto: Olga Kolenc

izpostavljeno goro. Poznamo jih vsi, ki po markiranih stezah redno zahajamo v hribe. Vendar tako posebna, tako odmaknjena v divjino, kot je prav ta, bo stežka našla primero. Vrnila sva se nazaj nad preval. Steza, ki vodi na vrh, obrne na levo. Obrašča jo gost rušnati gozd, ki je skoraj povsem nepreleden. Tudi greben, ki se zložno spusti preko Šnite, nato pa znova povzpne na vrh Velike Tičarice, 1893 m, se je že povsem zarasel. Le južna pobočja Čistega vrha so deloma gola, prav tako tudi njegov mali zaobljeni vrh, kjer pravkar cvetoči zlatorumeni sončki – planinski popon, zasenci vse druge cvetlice.

Nazaj v dolino

Sonce je zlezlo v zenit, midva pa na Čisti vrh. Pogled zdaj objame celotno obzorje. Vpisna knjiga, čeprav zaprta v kovinski škatli, je povsem prepojena z mokroto in neuporabna. Pisalo ne prime na mokro podlago. Prav tako ni mogoče razbrati, kdo se je zadnji potikal tu naokrog. Lepo je tako prebrati kakšno ime prijatelja ali znanca, ki se v vpisnih knjigah ponavlja širom vrhov in sporoča, kje se nahaja.

Čisti vrh, 1875 m, Julijske Alpe

Čisti vrh, ki se dviga nad ozkim prevalom Čez Drt, se nahaja v skupini kopastih in večinoma z rušjem poraslih vrhov, ki jih na jugu razmejuje dolina Trente, na severu pa greben Velikega Špičja. Zahodna pobočja teh odmaknjenih vrhov, ki ne presežejo 2000 metrov nadmorske višine, na eni strani strmo padajo v Trento, na drugi strani pa se preko planine V Plazeh, Dola pod Plazmi in Vrsnika prevesijo proti Soči v Spodnji Trenti. Na Čisti vrh vodi razmeroma lepa neoznačena pot, do planine V Plazeh pa tudi nekaj napol zaraslih bližnjic, ki krajšajo gozdno cesto, zaprto za javni promet.

Zahtevnost: Nezahtevna neoznačena pot. Poteka po gozdni cesti, delno zaraščeni mulatjeri in stezi, kjer potrebujemo nekaj občutka za orientacijo, hkrati pa tudi izkušenj za gibanje po samotnih predelih gora.

Oprema: V letnem času običajna planinska oprema, pozimi pa tudi cepin in dereze. Obvezna zaščita pred soncem in dovolj tekočine!

Višinska razlika: 895 m

Izhodišče: Vas na Skali, 980 m. V dolini Trente v vasi Soča prečimo most in se skozi

redko naselje Vrsnik pripeljemo v Vas na Skali. Parkiramo na malem parkirišču na levem ostrem ovinku tik nad vasjo.

Časi: Izhodišče–Čisti vrh 3.30 h

Sestop 2.30 h

Skupaj 6 h

Sezona: S primerno opremo vse leto.

Vodnik: Tine Mihelič: *Julijske Alpe*, PZS, 2009.

Zemljevidi: *Trenta*, PZS, 1 : 25.000; *Julijske Alpe – zahodni del*, PZS, 1 : 50.000; *Triglavski narodni park*, PZS, 1 : 50.000.

Vzpon: S parkirišča pot nadaljujemo v levo. Lepa gozdna cesta, zaprta za javni promet, nas kmalu pripelje do rampe. Lahko se poslužimo bližnjic, ki jih ponekod označuje skalni močič, ali sledimo cesti, ki se dviga levo navzgor, nato obrne na desno in nas pripelje v Polog, Dol pod Plazmi, vse do planine V Plazeh. Tik nad planino V Plazeh se cesta položi, mi pa na njeni levi strani kmalu opazimo skoraj povsem zaraslo in neoznačeno stezo. Steza kmalu preide v staro mulatjero, ki jo briše čas. Pot se dviga čez razgiban in zračen teren, poraščen z redkim macesnovim gozdom. Mimo manjših jas kmalu dosežemo zgornje, s travo poraslo južno pobočje Čistega vrha, 1875 m. Steza zdaj polkrožno obrne na desno,

kjer se na stene Velikega Špičja odpira najlepši razgled. Sledimo ji vse do prevala Čez Drt, 1805 m, kjer se priključi še pot s Trebiškega dola. Od vrha nas loči le nekaj minut malo bolj strmega vzpona.

Sestop: Po poti pristopa sestopimo do planine V Plazeh in po gozdni cesti vse do Dola pod Plazmi. Na levi strani ceste poiščemo staro zaraščeno vlako, ki pri spustu preko pobočja, poraslega z gozdom, kmalu preide v stezo. Pripelje nas do suhe struge potoka, kjer se povsem izgubi. Kratek čas sledimo strugi, nato na njenem levem bregu med velikimi skalnimi balvani kmalu opazimo stezo. Sledimo ji preko manjše skoraj položne doline, nad katero se dvigajo z rušjem porasla melišča južnih pobočij Velikega špičja. Steza zdaj zavije navzdol, čez z grmovjem in mladim drevjem zaraslo pobočje. Na krajšem razbitem terenu, ki ga prerašča podrast, se steza za raztežaj povsem izgubi, nato pa se znova pojavi. Prečimo gozdno cesto, pod njo pa po bližnjici skozi gozd do še ene gozdne poti, ki nas na desno pripelje nazaj do parkirišča. Tako zaključimo krožno pot, ki jo lahko začnemo tudi v obratni smeri.

Olga Kolenc

V tišino odmaknjeni kót v vsej prvobitni lepoti utripa s celoto. Majhni smo, majhni kakor ti kuclji, obdani z verigo najvišjih gora. Tudi vrhovi nad Kriškimi podi so se obdali z belimi venci, v smeri jugozahoda pa so bili samo še kot slutnja. Čas nama še vedno ni bil gospodar, niti pohlevni oblaki. Stopila sem na ogled v bližnjo okolico vrha. Turške lilije so že razpirale popke. Veje so se zganile in srna je v lahkih skokih ponovno izginila v rušju. Njena ležišča v travi kažejo, kje je njen dom. Vse je bilo zelo enostavno, edina steza, ki vodi navzdol, vodi nazaj do planine

V Plazeh. Ne moreva je zgrešiti. Hitreje, kot bi si mislil, sva zopet stala na ravnem delu gozdne poti. Za prvim ovinkom sva zdaj sledila odcepu na desno, ki vodi do koč zaprtega tipa in skoraj povsem porušeni staj. Planina kipi od zelenja, čaka drobnico, še v bližnji preteklosti je nahranila 250 glav. Ni je, čas je naredil svoje in morda bo lepega dne prav on znova obračal poti. Pomislim na tiste ljudi, ki jim je nekoč ta mali košček planine predstavljal dom in vir preživetja. Razpadajoči skalni zidovi še pričajo o življenju. Poslednje ostrešje se vztrajno

upira, čeprav vidno leze na stran ter z njega odpadajo skodle in deske. Lepega dne bo vse skupaj zgrmelo na tla in čas bo znova zravnal kamen na kamnu. Narava nič ne sprašuje, gre svojo pot. Drevo umre, razpade, iz zemlje poženejo nove oblike življenja. Zdjaj so na vrsti rože. Črn apolon, pri nas ranljiva in redka vrsta metulja, je že dosegel svoj raj. Ogledala sva planino, razgled se še vedno odpira na Špičje in Travnik. S planine vodi tudi stara, zaraščena mulatjera, ki skrajša precejšen del gozdne poti. Vztrajala sva po poti prihoda, vse do ravnine v Dolu pod Plazmi. Stara vlaka, ki se odcepi na levo v gozd, niže spodaj preide v stezo. Slediva ji vse do grape, kjer se povsem izgubi. Zakorakava vzdolž povsem izsušene struge potoka in iščeva pot, ki je skrita nekje za balvani, utrganih iz pobočij. Le malo niže je in že sva na drugem bregu. Nad nama so strme zaplate melišč, ki segajo vse do sten Velikega Špičja. Pobočja pod njimi poraščajo trave in rušje in svet se za kratek čas povsem umiri. Drugačen je, ko po mehki stezi vijugava skozi napol poraslo ravnico. Na krajšem razbitem terenu, ki ga prerašča podrast, steza izgine, nato pa ponovno ujame svojo ritem. Prečiva gozdno cesto, pod njo pa po bližnjici do še ene poti, ki vodi nad vas, kjer sva zjutraj začela najin podvig. ○

Svečano na Triglavu in v dolini

Praznovanje 120-letnice Aljaževega stolpa

Po sporočilu za medije povzela Zdenka Mihelič

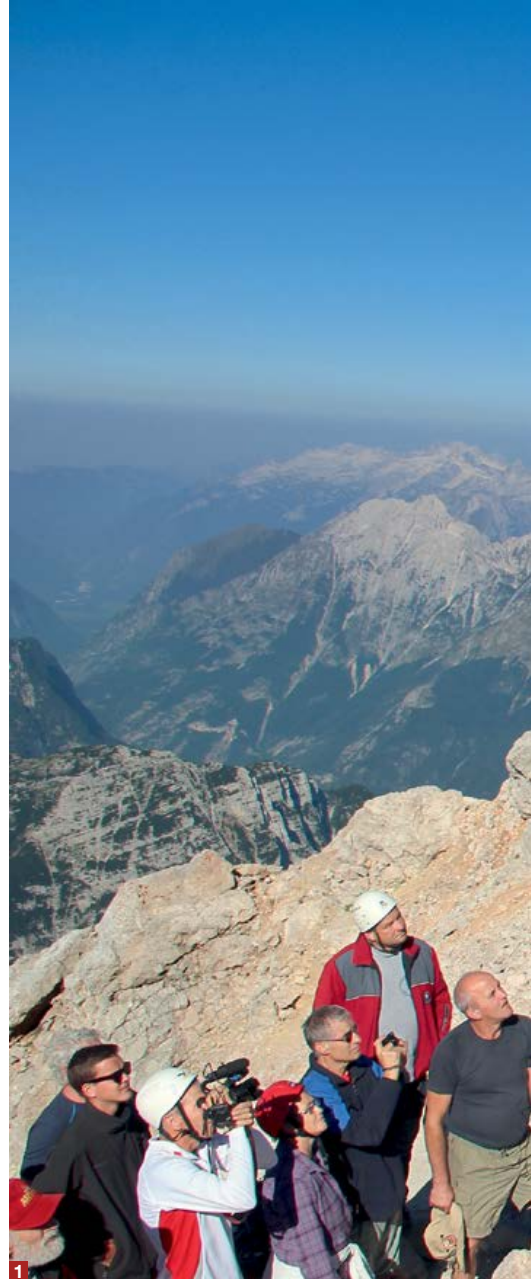
Aljažev stolp, ponos Slovencev in narodni simbol, je 7. avgusta praznoval 120 let, odkar ga je na vrh Triglava po nakupu tega najvišjega koščka Slovenije dal postaviti Jakob Aljaž, dovški župnik in predvsem narodnozavedni zaljubljenec v slovenske gore.

Praznovanje častitljive obletnice se je letošnjega sedmega avgusta v idiličnem, sončnem vremenu začelo na Triglavu ob samem Aljaževem stolpu, ob katerem se je zbrala lepa množica planincev. Prireditve, ki jo je povezoval novinar in podpredsednik Planinskega društva (PD) Ljubljana - Matica Blaž Lesnik, je tako kot leta 1895 potekala v skromnem obsegu, a zato nič manj slovesno. Ponosno je zadonela planinska himna *Oj, Triglav, moj dom*, ki jo je uglasbil oče stolpa, župnik Aljaž,

in ki so jo prvič izvedli 22. avgusta 1895 ob uradnem odprtju Aljaževega stolpa,¹ tokrat pa jo je doživeto zapel baritonist Marko Kobal ob spremljavi citrarja Tomaža Plahutnika.

Slavnostni govornik, predsednik Planinske zveze Slovenije (PZS) Bojan Rotovnik, je v svojem nagovoru osvetlil narodnozavedno delovanje Jakoba

¹ O zgodovini Aljaževega stolpa, nakupu vrha Triglava in o zanimivostih, povezanih s tem, si lahko preberete v Planinskem vestniku, 7/8 2015.

1

2

Aljaža. O njem je povedal naslednje: "Bil je človek širokih nazorov, ki je tudi na ta način želel spodbujati domoljubnost in ljubezen do gora med Slovenci in ki je s postavitvijo stolpa, svojevrstnega objekta na vrhovih Alp okrogle oblike kot simbola večnosti, želel poudariti slovenski značaj Triglava in hkrati planincem ponuditi zavetišče. Zagotovo je s tem prispeval velik kamenček v mozaik stoletnih prizadevanj Slovencev za samostojno državo ter k veliki priljubljenosti planinstva med Slovenci." Predsednik ob tem ni pozabil na potrebna skupna prizadevanja za ohranitev stolpa – tako države, ki mora skladno z

1 Zbrana množica ob Aljaževem stolpu, obkroženem z vencem najlepših gora
Foto: Manca Čujež

2 Kulturni program na svečani akademiji *Oj, Triglav, moj dom* pred Slovenskim planinskim muzejem
Foto: Manca Čujež

zakonom čim prej določiti stalnega skrbnika, kot tudi vseh obiskovalcev Triglava, ki k ohranjanju lahko prispevamo s spoštljivim odnosom do stolpa. Zahvalil se je vsem, ki so v teh 120 letih skrbeli za njegovo vzdrževanje. "Kot predsednik slovenske planinske organizacije lahko zatrdim, da si bomo v prihodnje skupaj z ostalimi deležniki prizadevali za sistemsko in strokovno skrb za Aljažev stolp na Triglavu, da nam bo še naprej v ponos in veselje," je še dodal.

Slovesnega dogodka ob stolpu so se udeležili tudi potomci Jakoba Aljaža, Kovačevi iz Vikrč, prav tako ljubitelji gora in glasbeniki.

Osrednja obeležitev 120-letnice dragocenega spomenika slovenske zgodovine in simbola slovenstva se je s svečano akademijo Oj, Triglav, moj dom nadaljevala zvečer pred Slovenskim planinskim muzejem (SPM) v Mojstrani, ki je bil odprt pred petimi leti ravno na isti dan,

7. avgusta 2010. Slovesnost je pod objem gora privabila okrog štiristo ljubiteljev gora in občudovalcev Aljaževe stvarne in duhovne dediščine, ki je navdihovala to prireditev. Slavnostni govornik Miro Eržen, podpredsednik PZS, dolgoletni vodja SPM in domačin iz Mojstrane, je kritično povezal zgodovino s sedanostjo, v kateri simbol slovenstva, ki je od leta 1999 kulturni spomenik državnega pomena, še vedno išče svoj zemljiškopravni prostor pod soncem in upravljavca, ki bo zanj strokovno skrbel. Poudaril pa je tudi, da Slovenci ne samo, da kot planinski narod po nenapisani zapovedi radi poromamo na teme Triglava, pač pa se kot narod še posebej v zgodovinsko pomembnih, težkih trenutkih oziramo k Triglavu, k Aljaževemu stolpu kot izvoru navdiha, poguma in moči. Zbrane sta nagovorila še župan Občine Kranjska Gora Jani Hrovat in predsednik PZS Bojan Rotovnik. Mag. Gorazd

Lemajič iz Narodnega muzeja Slovenije je predstavil razstavo *Aljažev stolp – Ta pleh ima dušo!*, predsednik PD Dovje-Mojstrana Gregor Berce je spregovoril o umetninah udeležencev slikarske kolonije *Vrata 2015*, kustosinja v SPM Elizabeta Gradnik pa sveže izdano knjižico *Aljažev stolp*. V SPM je ob tem zaživela tudi priložnostna razstava z originalnimi Aljaževimi predmeti. Program so s kulturno noto obogatili domačinka Leona Gomboc, Pihalni orkester Jesenice-Kranjska Gora, Oktet Bori in Obrtniški MePZ Notranjska, Folklorna skupina Julijana iz Hrušice ter baritonist Marko Kobal in citrar Tomaž Plahutnik, ki sta med drugim premierno izzvedla pesem dovškega župnika Franca Juvana, ki jo je napisal v počastitev Aljaževega stolpa. Po jutranji slovesnosti na Triglavu in pred večernim praznovanjem v Mojstrani so župan Občine Kranjska Gora Jani Hrovat, predsednik PZS Bojan Rotovnik, predsednik PD Dovje-Mojstrana Gregor Berce in

Ljubljanski nadškof Stanislav Zore položili venca na grob Jakoba Aljaža na dovškem pokopališču, v farni cerkvi na Dovjem pa je nadškof daroval mašo v spomin dovškega župnika in zavednega Slovence, ki nas še danes združuje ob Triglavu in Aljaževem stolpu.

Počastitev 120-letnice postavitve Aljaževega stolpa je pripravila PZS v sodelovanju z Občino Kranjska Gora, Triglavskim narodnim parkom, Slovenskim planinskim muzejem, PD Dovje-Mojstrana, PD Ljubljana - Matica, Župnijo Dovje in Nadškofijo Ljubljana ter pod častnim pokroviteljstvom predsednika Republike Slovenije Boruta Pahorja. ●

Dva jubilara: Planinski vestnik in Aljažev stolp, oba stara 120 let. Foto: Manca Čujež

Opomenu 120-letnice Aljaževega stolpa so povedali:

Miro Eržen, podpredsednik PZS: "Ob tem jubileju se kaže bolj ozreti na tisto sporočilo Jakoba Aljaža, ki je bilo namenjeno planinstvu in Slovencem ob času postavitve in je še kako aktualno danes. Srčnost, pogum, narodni ponos in predanost pla-

z likom močnega, klenega Slovence, duhovnika Jakoba Aljaža."

Stanislav Zore, ljubljanski nadškof: "Vsekakor gre za izjemno delo Jakoba Aljaža, duhovnika in

Miha Kuhar, namestnik poveljnika 132. gorskega polka Slovenske vojske: "Aljažev stolp je naša tradicija in zgodovina, ki jo spoštujemo. Slovenska vojska ima med svojimi vrednotami na prvem mestu domoljublje, česar simbola sta Triglav in

ninstvu so bili vodilo Jakobu Aljažu skozi življenje, s katerim je dajal zanos in pogum članstvu Slovenskega planinskega društva pri gradnji številnih koč, planinskih poti in splošnemu navdušenju za planinstvo, obiskovanju gora in razvoju turisticke, kar se je preneslo tudi na planinska društva, združena v Planinski zvezi Slovenije kot naslednici Slovenskega planinskega društva."

Jani Hrovat, župan Občine Kranjska Gora: "120-letnica Aljaževega stolpa mi pomeni največji praznik Občine Kranjska Gora, spomin na dovškega župnika, na zavednost, sloven-

Slovenca, ki je ne le z Aljaževim stolpom, ampak z vsemi deli pokazal daljnovidnost, pogum, nesebičnost in delavnost. S tem je zaznamoval svoj čas in spremenil smer – naše gore je ob vse močnejšem nemškem vplivu ohranjal slovenske. Želel je, da Triglav in druge slovenske gore ostanejo kraj, kjer se ljudje srečujejo in povezujejo, ne pa ločujejo. To je sporočilo tudi za današnji čas."

Elizabeta Gradnik, kustosinja za planinstvo v Slovenskem planinskem muzeju: "Obletnica Aljaževega stolpa je ena od priložnosti, da se Slovenci malo ustavimo in razmislimo o tem, kaj nam pomeni, da

Aljažev stolp, zato je normalno, da se na tak dan povzpnejo na Triglav. Poleg tega imamo tudi na rokavu uniforme simbol Slovenske vojske – grb s Triglavom."

Dr. Bogomil Breznik, v. d. direktorja Triglavskega narodnega parka: "Jubilej Aljaževega stolpa mi veliko pomeni, ker smo res lahko ponosni na takšnega človeka in njegova dejanja, ponosni pa smo lahko tudi na naravo, ki nas obdaja. Država bi se morala manj mačehovsko obnašati do Planinske zveze Slovenije in Triglavskega narodnega parka – tako bi lahko ohranjali naravo za ljudi, ki iščejo mir, za to

stvo, razvoj planinstva in koč v Julijskih Alpah, spomin na planinsko poezijo in planinsko pesem, na duhovnost, povezano z gorami, in seveda spomin na vaško življenje na Dovjem, prepleteno

imamo svojo državo. Jakob Aljaž bi bil srečen, če bi to doživel, ker je bil gorec Slovenec in rodoljub. Tudi za nas je ta dosežek sreča, zato bi morali svojo državo bolj spoštovati."

pa so potrebna sredstva. Želim si čim več takšnih obletic, želim, da bi stolp uspeli obnoviti in da bi bilo čim manj vandalizma, ki ga zadnje časa doživlja Aljažev stolp."

Posodobljena naša najvišja meteorološka postaja na Kredarici

Konec avgusta je bila pri Triglavskem domu krajša slovesnost, s katero so svojemu namenu tudi uradno predali nove in dodatne merilne naprave za spremljanje vremena. Organizirala sta jo Ministrstvo za okolje in prostor ter Agencija RS za okolje (ARSO) v sodelovanju z Ministrstvom za obrambo, Generalštabom Slovenske vojske. Omenjene novosti so rezultat projekta BOBER (2009–2015), nad katerim bdi ARSO in prehaja v zaključno fazo. Planinci smo še posebej veseli dejstva, da so se in se bodo v okviru tega projekta starim višinskim postajam pridružile še številne nove: Sviščaki, Pasja Ravan, Blegoš, Ratitovec, Zgornja Sorica, Kneške Ravne, Kanin, Predel, Korensko sedlo, Vršič, Planina pod Golico, Zelenica, Jezersko, Pavličevo sedlo, Logarska dolina, Kum, Uršlja gora, Hočko Pohorje in še nekatere druge. Udeleženci slovesnosti so v tako rekoč "brezhibnih" in za letošnje poletje značilno pretoplili vremenskih razmerah obeležili tudi 60 let neprekinjenih meteoroloških meritev, s katerimi so sicer začeli že avgusta 1954. Slovesnost so zaključili s podpisom Sporazuma o operativnem sodelovanju med obema pristojnima ministrstvom, ki sta ga "zapečatili" obe resorni ministrici, Irena Majcen (MOP) in Andreja Katič (MORS). Ob tem seveda ni manjkalo besed o prizadevnih vremenskih opazovalcih – od oktobra 2005 dalje pomagajo pri opazovanjih sodelavcem ARSO tudi pripadniki Slovenske vojske. Izjemno pomembna je tudi pomoč vojaških in policijskih helikopterjev pri vsakokratni menjavi posadk in gorskem reševanju. Zbrane sta nagovorila tudi generalni direktor ARSO Joško Knez in načelnik generalštaba Slovenske vojske generalmajor Andrej Osterman. Oba sta poudarila pomen meteoroloških

Starim merilnim napravam meteorološke postaje Kredarica, 2515 m, so se avgusta 2015 pridružile številne nove, samodejne. Izmerke nekaterih vremenskih spremenljivk bodo lahko v prihodnje zaradi podvojenih meritev medsebojno primerjali. Na uravnavi severozahodno za Triglavskim domom bo tudi laserski senzor za meritve skupne višine snežne odeje in novozapadlega snega. Foto: Miha Pavšek

podatkov s postaje za spremljanje vremenskih in podnebnih sprememb ter za varno in uspešno izvajanje letalskih in drugih vojaških aktivnosti ter reševanje v gorah. Prav za slednje so ažurni podatki med najpomembnejšimi, saj prispevajo k varnemu in hitremu reševanju. Na koncu slovesnosti so podelili posebno priznanje dolgoletnemu opazovalcu Janku Rekarju, ki je imel na Kredarici delovno mesto kar 45 let. Poleg tega, da je bil nekdanj gospodar Triglavskega doma, je znan tudi kot pobudnik posodobitev in novosti – tako v domu kot tudi na opazovalni postaji. Tudi ideja o sodelovanju vojske je deloma zrasla na njegovem zelniku po tem, ko so odgovorni že razmišljali o ukinitvi "žive posadke". Vendarle pa je prevladalo spoznanje, da v takih razmerah tudi moderna merilna tehnika ne deluje zanesljivo brez stalnega vzdrževanja, še posebej pozimi, ko je nujno potrebna človeška roka.

Prve meteorološke meritve in opazovanja so temeljila izključno na delu opazovalcev, danes si pri spremljanju vremena in snežnih razmer v visokogorju vse bolj pomagamo s sodobno merilno tehniko. Redne meritve in opazovanja vremena ter snežne odeje so tudi glavni vir informacij za obveščanje javnosti o trenutnih razmerah v slovenskem visokogorju v vseh letnih časih. Dolgote meriteve in opazovanja vremena na Kredarici pomenijo zakladnico informacij o visokogorskem podnebnju, ki je še posebej občutljivo za spremembe in njihove posledice. Ker gre za podatke, zbrane daleč od poseljenih območij, lahko iz njih razberemo, kako se je spreminjalo podnebnje v naravnem okolju in kako so te spremembe vplivale na visokogorsko okolje. Podatke, zbrane na Kredarici, zato koristno uporabljajo v svojih raziskavah številni domači in tuji strokovnjaki, med drugim tudi sodelavci Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU, ki na bližnjem Triglavskem

ledniku meritve izvajajo še skoraj desetletje dlje. Redno pa so jih deležni tudi bralci Planinskega vestnika v občasnih pregledih vremena in razmer po meteoroloških letnih časih. Vse do sredine devetdesetih let prejšnjega stoletja jih je pripravljval pokojni geograf in gornik, po službeni dolžnosti pa meteorolog in dolgoletni sodelavec nekdanjega Hidrometeorološkega zavoda Slovenije France Bernot, od poletja 2006 pa avtor prispevka s sodelavci. Seveda je tudi v teh pregledih Kredarica največkrat omenjena višinska postaja. S konec letošnjega poletja zaključeno prenovo in posodobitvijo ji je tudi v prihodnje zagotovljen primat med tovrstnimi meteorološkimi postajami. Na ta način bodo podatki o visokogorskem vremenu in podnebnju še obsežnejši, pogostejši, dostopnejši in bolj primerljivi. Tudi podatki s Kredarice nedvomno kažejo, da se podnebnje v Sloveniji spreminja, najbolj opazno pa je naraščanje temperature. ●

Avtor prve fotografije Aljaževega stolpa

Gustav Pirc (1859–1923)

Metka Žan Lotrič

Letos smo praznovali 120-letnico postavitve Aljaževega stolpa na vrhu Triglava. Velika rodoljubnost je gnala župnika in skladatelja Jakoba Aljaža k načrtovanju in financiranju stolpa. Ob tem dogodku pa se spominjamo tudi izjemnega slovenskega kmetijskega strokovnjaka v tistem obdobju, Gustava Pirca. Med številnimi funkcijami, ki jih je opravljal, je bil tudi amaterski fotograf in je fotografijo Aljaževega stolpa naredil že v mesecu njegove postavitve, avgusta 1895.

Vloga in zasluge Gustava Pirca

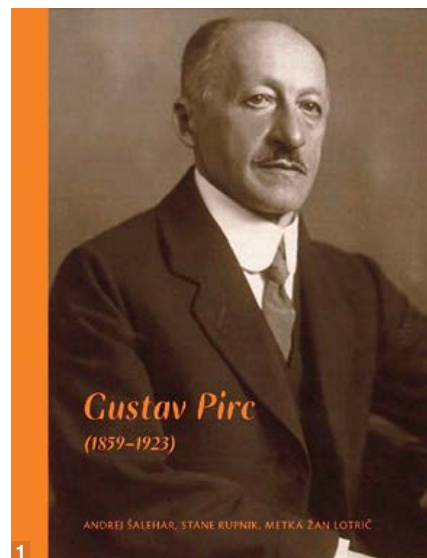
Župnik in skladatelj Jakob Aljaž se je dobro zavedal prodiranja tujih vplivov v slovenske gore. Njegovo delo, takrat skromno ovrednoteno v finančnem smislu, a danes neprecenljive vrednosti z vidika prispevka k slovenski kulturni dediščini, je obrodilo bogati sad. Tudi Gustav Pirc je bil med velikimi slovenskimi domoljubi iz druge polovice 19. stoletja, kar se je odražalo v njegovih delih na področjih, kjer je deloval. Bil je kmetijski strokovnjak, potovalni učitelj za kmetijstvo na Kranjskem (1884–1914), tajnik (1884–1894), ravnatelj (1894–1917), generalni ravnatelj c. kr. Kranjske kmetijske družbe (1917–1919) in predsednik Kmetijske družbe za Slovenijo (1921–1923) ter urednik *Kmetijskih in rokodelskih novic* (1884–1893). V drugi polovici 19. stoletja in na začetku 20. stoletja je bil posebno zaslužen za razcvet kranjskega kmetijstva. Strokovno revijo *Kmetovalec*, ki izhaja še danes, je urejal kar 35 let. Nastanek *Kmetovalca* in pomen Pirca za kmetijsko stroko kot urednika in pisca strokovnih člankov je podrobno obdelal Andrej Šalehar (2011) v sestavku *Pirčev Kmetovalec, strokovna revija še danes*.

Obsežno delo je Pirc opravil na predavateljskem in publicističnem področju. O tem je Šalehar v knjigi o Pircu v poglavju *Prispevki k bibliografiji: Gustav Pirc* zapisal: "Gustav Pirc je veliko pisal. Nikoli ne bo mogoče sestaviti njegove popolne bibliografije,

ker po takratni navadi žal pri številnih člankih ni napisan avtor. Njegovo razumevanje potreb slovenskega kmetijstva in kmeta pa se jasno zrcalijo v sestavkih, ki so zapisani v tej bibliografiji. V njih razberemo njegova strokovna prepričanja in izhodišča, ki so ga vodila pri njegovem delu. Bibliografija je razdeljena v poglavja: *Monografije in tiski* (16 zapisov), objave v serijskih publikacijah (skupaj 206 zapisov; od tega v *Novicah* – 27, *Kmetovalcu* – 161, *Vrtnarju* – 1, *Dolenjskih novicah* – 10 in v ostalih publikacijah 7 zapisov), fotografije – 8 zapisov in urednik – 3 zapisi."

Pirc kot amaterski fotograf

Gustav Pirc je opisoval tudi nekatere slovenske pasme domačih živali. Pisal je o bohinjskem govedu, bohinjskem konju, bohinjski kozi in slovenskih pasmah ovc. Pri vseh je opisal nastanek pasme, njene morfološke značilnosti, standard, prirejo, stanje in potrebne ukrepe za ohranjanje pasme. Mnogo je Pirc tudi prevajal iz tujih jezikov. Bil je neutruđen organizator kmetijstva in združništva. Na njegovo pobudo so ustanovili sadno drevesnico v Ljubljani, kmetijsko kemijsko preskuševališče v Ljubljani (današnji Kmetijski inštitut Slovenije) in Kmetijsko-gospodinjstvo šolo. Sodeloval je pri ustanavljanju mlekarških in živinorejskih zadrug, bil pa je tudi pobudnik za ustanovitev čebelarstva društva. Prav tako se je veliko udeleževal na kulturnem in političnem področju.

1 Avtor prve fotografije Aljaževega stolpa na naslovnici strokovne monografije *Gustav Pirc (1859–1923)*

2 Prva fotografija Aljaževega stolpa na vrhu Triglava Foto: Gustav Pirc, 1895

Odkrite fotografije Gustava Pirca dokazujejo, da je bil tudi amaterski fotograf. Do sedaj je bilo najdenih osem njegovih fotografij, med katerimi je prva iz leta 1890, ki prikazuje obdarovanje konj v Št. Jerneju na Dolenjskem. Obstaja verjetnost, da je to tudi najstarejša fotografija v slovenski živinoreji. Pirc je bil tudi ljubitelj slovenskega gorskega sveta. V prvem zvezku knjige *150 let fotografije na Slovenskem*, ki so jo napisali Kambič in drugi (1989), je o njegovih gorskih motivih zapisano: "Gustav Pirc, odbornik kluba iz leta 1889, je postal znan po svojih motivih iz Julijskih Alp, ki jih je že leta 1895 objavil *Planinski vestnik* ..." Njegova fotografija Aljaževega stolpa na Triglavu je prva in *Planinski vestnik* jo je objavil v deseti številki leta 1895.

Spomin ob jubileju

Poleg fotografije Aljaževega stolpa je *Planinski vestnik* objavil tudi

fotografijo Vodnikove koče na Velem polju in na koncu članka je zapisano: "Naši sliki sta posneti po krasnih fotografijah g. ravnatelja Gustava Pirca, kateri ju je velikodušno izdelal za Slov. plan. društvo. Srčna mu hvala naša in gotovo vseh slovenskih domoljubov!" Fotografija Aljaževega stolpa je bila objavljena tudi v monografiji *150 let fotografije na Slovenskem* (2008), v *Filozofskem vestniku* (1994), drugi del, na strani 229 in v *Slovcu* (1995), št. 181, na 16. strani.

Gustav Pirc je bil znan in priznan kmetijski strokovnjak z velikimi zaslugami za napredek kranjskega kmetijstva. Kranjsko kmetijsko družbo je približal kmetu. Kot amaterski fotograf pa je veliko prispeval k strokovnemu vidiku živinoreje in poudarjanju lepote slovenskega gorskega sveta.

Zanimiv je še zapis o njegovem takratnem obisku Triglava, objavljen v *Planinskem vestniku* leta 1951: "Po otvoritvi zaznamuje knjiga samo še tri obiskovalce, in sicer 21. 08. 1895 ravnatelja Kranjske kmetijske družbe Gustava Pirca ..."

Ob letošnjem jubileju postavitve simbola slovenstva se Gustavu Pircu spoštljivo poklanjamo. ○

Naklofen[®] gel

Naklofen gel vsebuje dicitramonijev diklofenakat.

- NANESI GEL.
- BRIŠI BOLEČINO.
- GIBAJ SE NAPREJ.

www.naklofengel.si

Zanesljiv spremljevalec
na vsakem koraku.

Proti bolečinam v mišicah in sklepih.

www.krka.si

KRKA

Pred uporabo natančno preberite navodilo!
O tveganju in neželenih učinkih se posvetujte z zdravnikom ali s farmacevtom.

Mogočna skalna pregrada

Loška stena

Irena Mušič Habjan

Najlepši pogled na Loško steno se odpre z mejnega prelaza Predel, na meji med Italijo in Slovenijo. Dolgi greben predstavlja nekaterim samo kup kamenja, naloženega vzdolž asfaltne ceste med Logom pod Mangartom in trdnjavo Kluže, drugim izziv za alpinistične vzpone pozimi in poleti, tretjim pa nepopisen užitek potepanj po brezpotjih grebena in travnatih vesinah nad Balo. Za vse pa velja nekaj: kdor se je enkrat naužil veličastnosti in divjine grebena, se bo tja zagotovo še vrnil.

Stena, Loška stena

Pet kilometrov dolg skalni masiv se mogočno dviguje nad dolinami Loško Koritnico na severozahodu ter Bavšico in Balo na jugovzhodu. Greben s prepadno steno, znano kot naravna znamenitost,

ki se dviga nad Koritnico in z zanimivimi in težko pristopnimi vrhovi ter ozkimi škrbincami, leži v osi severovzhod–jugozahod in je v zgornjem delu s sedlom Čez Brežice "priklopljen" na še en čudovit greben, greben Pelcev. Zagruščena

dolinica V ozebniku pa Plešivec, 2184 m, prvi in tudi najlaže dostopen vrh v našem grebenu, ločuje od Loškega žleba, ki se spušča jugozahodno med Jalovcem in Velikim Ozebnikom na severu.

Če opisovanje grebena nadaljujemo po grebenu proti Klužam, Plešivcu sledi nekoliko nižji Bavh, 2186 m, in še nižji Vrh Goleževice, 2119 m, nato pa se povzpemo na težko dostopen Bedinji vrh, 2175 m. Z njega sestopimo v globoko Konjsko škrbino, 2063 m, od koder lahko prečenje zaključimo in se po zahtevnem travnatem kraškem svetu preloma Lepoč vrnemo na markirano pot, ki pelje po dolini Bale. Poleg Bedinjega vrha tudi naslednja hudo strma travnata piramida, Morež, 2261 m, spada med najlepše vrhove v Julijskih Alpah, vzpona na njuna vrhova pa veljata za najzahtevnejši turi v Loški steni. Na Morež se povzpemo po brezpotju čez Lepoč, vzpon od Konjske škrbine pa je seveda zahtevnejše dejanje, kot tudi samo prečenje vrha in nadaljevanje po grebenu do najvišjega vrha Loške stene, Briceljka, 2346 m. Severovzhodni del grebena je na balenski strani precej razčlenjen, mogočne vrhove, zlasti Morež in Bedinji vrh, pa z bližnjega grebena Pelcev zlahka prepoznamo.

Čeprav je Bricelj najvišji vrh, se lahko nanj povzpemo iz doline Bala po poti, ki jo označujejo zbledle markacije in možici, na kakšne hude tehnične težave pa na njej

ne bomo naleteli. Samo tu je Loška stena pokazala nekaj "usmiljenja" do gornikov, ki zahajajo v divji trentarski svet. V nadaljevanju je greben precej bolj molnoliten, sledijo manjše vzpetine Oltarji, 2308 m, Vrh Rup, 2245 m, in Oblica, 2246 m, zaključni pa se z Vrhom Krnice, 2234 m, ki strmo prepada v dolino, nad Koritnico in proti trdnjavi Kluže. Vzpon na katerikoli vrh Loške stene z balenske strani zahteva izurjenega in fizično dobro pripravljenega gornika, ki obvlada gibanje v trentarskih travnatih strminah, se zna orientirati v zahtevnem brezpotju in zna ravnati s tehnično opremo, mora pa biti tudi večš lažjega plezanja. Užitek bo tako neprimerno večji!

Svet vertikale in trave

Iz Loške Koritnice so čez tisočmetersko steno prvi poiskali naravne prehode na balensko stran domačini in lovci in jo preplezali v območju današnjih Gamsjih stez (III/I-II, 1000 m) v Bedinjem vrhu, Lovske smeri (II-III, 1000 m) v Oltarju in Tumove smeri (III, 350 m) v steni Vrh Rup. Zadnje je kot prvi turist oz. plezalec preplezal dr. Henrik Tuma leta 1909 skupaj z domačinoma (Andrej in Ivan Černuta Voznik). Elegantno smer direktno na najvišji vrh Briceljka sta leta 1930 pripeljala tržaški vrhunski alpinist Emilio Comici ter slovenski plezalec

in umetnik iz Trsta Jože Cesar (Cesar-Comici, V/III-IV, 1100 m). Pet let pozneje so Vergiglio Fantuzzi, Walter Kulterer in Virgiglio Zuani preplezali Italijansko smer (III-IV, 600 m), severozahodni raz Votlega vrha, nato pa je Loška stena dolga leta samevala.

V petdesetih letih so Marjan Perko, Rozman in Tone Valič opravili prečenje stene (III-IV, 500 m) od Votlega vrha proti Morežu, leta 1965 so Franc Buman, Boža Gorjanc, Jernej Koritnik, France Malešič in Franc Papler splezali Direktno varianto (V+/V-, 300 m) v Votlem vrhu, v Briceljku leta 1975 pa Božo Krivic in Emil Tratnik Idrijsko (VI, A3/IV-V,

1 Skalna pregrada nad Loško Koritnico

Foto: Andrej Stritar

2 Loška Koritnica s Kotove špice

Foto: Peter Strgar

1000 m) in leto kasneje Alijevo (V+, 1100 m), če omenimo samo nekatere, nato pa je sledil pravi razcvet novih smeri v osemdesetih letih. Stečina v Bavhu (V-VI, A1, 450 m, Edo Kozorog, Igor Škamperle), Znamenje ob poti v Votlem vrhu (VI, A2, 750 m, Rado Fabjan, Igor Škamperle, Igor Mezgec) je posvečena Nejcju Zaplotniku, Novogoriška v Briceljku (V+/IV-V,

Dolina Bavšica

Nekoliko odmaknjena od glavne ceste je dolina Bavšica, stisnjena med strmo jugovzhodno pobočje Loške stene in severnimi vesinami grebena med Bavškim Grintavcem in Svinjakom. Slikovito ravno zeleno dolino je pred davnimi časi oblikoval ledenik, naokrog ležijo razmetani balvani, urejene senožeti in kamnite ograde pa kažejo na sledove človeka. V naseljih Spodnje in Zgornje Bavšice ležijo značilne hiše bovško-trentarskega stavbnega tipa (etažna, vrhhlevna stanovanjska poslopja z zunanjimi stopnišči in "gankom" z značilnimi strmimi strehami pretežno iz 19. stoletja). Še največ prebivalcev je imela Bavšica leta 1931, zaradi težkega življenja pa se je veliko domačinov izselilo in domačije samevajo. Med Spodnjo in Zgornjo Bavšico stoji tudi več kot 170 let star Matijev čebelnjak, ki so ga popolnoma obnovili bovški čebelarji in kaže na nekdanji pomen čebelarstva na tem območju.

1100 m, Peter in Pavel Podgornik), Skrita žalost v Oblici (V, A1/IV, 300 m, Rado Fabjan, Igor Škamperle), Beli labod (VI-/IV-V, 450 m, Rado Fabjan, Igor Škamperle) so nekatere med njimi. Severozahodna stena je svoj drugi razcvet doživela v devetdesetih letih, ko se je odela v sneg in led. Veliko število težkih novih smeri in ponovitev je "delo" Tadeja Goloba, v desetletjih pozneje pa je mlajša generacija več kot uspešno nadaljevala delo prejšnjih plezalcev. Loška stena pozimi je še vedno velik izziv!

Z nasprotni strani grebena so vrhovi kljub strmim travnatim vesinam sicer nekoliko

Slapovi

V dolini Loške Koritnice iz severozahodnega pobočja Loške stene na dan privreje vode, ki padajo preko sten, kaskad, z mahom prekritih skal, dolbejo svojo pot v ozkih soteskah, se razpršijo na milijone kapljic, na katerih se lomi sončna svetloba in ki se končno izlijejo v Koritnico. Slapovi, nekateri znani in imenovani, drugi brez imen, pozimi tudi pomrznejo in tvorijo ledne skulpture. Največja znamenitost v dolini so slapovi Fratarice. Spuščajo se skoraj tisoč metrov v dolino: Zelena kača, Kraj Matjaž, Mali Drsnik, Veliki Drsnik (visok 111 metrov, verjetno najvišji slap v TNP in tretji po višini v Sloveniji), Parabola (48 m, celotno območje domačini imenujejo V skokičih), Katedrala ... so le nekateri od menda devetindvajsetih.

laže dostopni, še vedno pa se gibamo v svetu zelo zahtevnega brezpotja. Ravno tako je celotno prečenje grebena zelo

- 3** Bavšica z Bavškega Grintavca, na desni je Loška stena. Foto: Peter Strgar
- 4** Del severnega kraka Loške stene: v ospredju Bedinji vrh, zadaj Votli vrh, Morež in Bricelj. Foto: Peter Strgar
- 5** Južni krak Loške stene, z desne: Morež, Bricelj, Oltarji, Vrh Rup, Oblica in Vrh Krnice. Foto: Vladimir Habjan
- 6** Slap Parabola na Fratarici. Foto: Franci Horvat
- 7** Log pod Mangartom. Foto: Franci Horvat

Trdnjava Kluže

V bližini globoke soteske Koritnice (Korita Kluže) in strmih sten Rombona, ki prepadajo tik nad cesto, stoji mogočna trdnjava Kluže. Ob tem pomembnem strateškem prehodu so Benečani v drugi polovici 15. stoletja zgradili leseno trdnjavo za obrambo pred Turki. Prvo kamnito zgradbo je postavil župan in poveljnik Bovca Georg Philip von Gera leta 1613 (kamnita tabla z grbom graditelja). Bila je požgana in porušena leta 1797 v Napoleonovih vojnah. Današnja, skoraj nespremenjena podoba, je trdnjava dobila v letih 1881–1882 pod Avstro-Ogrsko. Poimenovali so jo Flitscher Klause (Bovške Kluže). V prvi svetovni vojni je bil v njej sedež avstro-ogrske garnizije tik za frontno črto, Avstrijci so bili dobro zavarovani pred italijanskim obstreljevanjem. V drugi svetovni vojni je še zadnjič spremenila svojo podobo, saj so zaradi lažjega prehoda zavezniške vojske s ceste odstranili obrambni zid z vhodnim portalom. Danes je v trdnjavi Kluže postavljena stalna muzejska zbirka, trdnjava je znana turistična točka in v poletni sezoni tudi kulturno središče.

zahtevno brezpotje. Skupaj z domačini iz Loga pod Mangartom je leta 1909 Tuma opisal prečenje z Vrha Rup do Plešivca in isto leto opravil še prečenje z Vrha Krnice do Moreža z domačini iz Bavšice.

Pod Loško steno

Spustimo se z vrhov Loške stene še v dolino. Po ledeniški dolini Loške Koritnice na severozahodu teče reka Koritnica, na kateri sta tudi dve mali hidroelektrarni, MHE Koritnica in MHE Možnica, tik pred trdnjavo Kluže pa je Koritnica izdolbla globoka korita. Edino večje naselje Log pod Mangartom sestavljajo Spodnji in Gornji Log ter zaselki Loška Koritnica, Možnica in Pustina s hišami bovškega alpskega tipa. Naselje je bilo nekoč pomembno prometno stičišče, ki je živelo tudi od rudnika svinca in cinka v Rablju, v današnjem času postaja zanimiva turistična točka z župnijsko cerkvijo sv. Štefana iz 18. stoletja in stropnimi poslikavami Ivana Groharja, cerkvijo lurške Marije božje, vojaškim pokopališčem iz prve svetovne vojne in trentarsko muzejsko zbirko. Naselje je

Trdnjava Kluže Foto: Franci Horvat

leta 2000 močno prizadel zemeljski plaz drobirskega toka Stože, ki je močno spremenil okolico. Za eno od izhodišč smo si izbrali zatrep Loške Koritnice oziroma spodnji rob opuščene Koritniške planine, kjer je pomembno križišče planinskih poti za Mangart, Jalovec, Plešivec ...

Steno bomo spoznali od blizu in občutili njeno razsežnost z vzponom na ruševnato Planinico, ki leži globoko pod Oblico, ali z vzponom v čudoviti amfiteater s slapovi pod Briceljkom ali pa z vrha Ruševe glave, od koder bomo lepo videli severni krak ostenja.

Na jugozahodu Loško steno oklepata dolina Bavšica s Planinskim učnim središčem Bavšica in dolina Bala, ki se stopničasto zložno dviguje proti prevalu Čez Brežice. Tu vodi markirana pot skozi zapuščen zaselek Logje in planino Bala do lovske koč. Označena pot se nadaljuje proti neizrazitemu sedlu Prevala in razpotju, z desne se nam priključi pot skozi sotesko Dolič. Zložno vzpenjanje

informacije

Dostopi do izhodišča: Iz osrednje Slovenije se na izhodišča lahko s severa pripeljemo po gorenjski avtocesti, ki jo zapustimo pred karavanskim predorom, se skozi Kranjsko Goro in Rateče pripeljemo v Italijo in pred Trbižem zavijemo levo na prelaz Predel. Po cesti se skozi Strmec spustimo do Loga pod Mangartom. Tu pred naseljem zavijemo levo v zatrep doline Loške Koritnice (izhodišče za Plešivec) ali pa nadaljujemo skozi Log pod Mangartom. Pri odcepu ceste desno v dolino Možnico je izhodišče za Planinico. Vožnjo nadaljujemo ob Koritnici do trdnjave Kluže (izhodišče za Vrh Krnice) ali pa pred trdnjavo zavijemo levo v dolino Bavšico do Zgornje Bavšice (izhodišče za Briceljko).

Z juga se lahko pripeljemo po primorski avtocesti, ki jo zapustimo v Logatcu, in nadaljujemo skozi Idrijo, Tolmin, Kobarid in Bovec do Kluž. Druga možnost, nekoliko daljša, pa je dostop po primorski avtocesti do Ajdovščine, skozi Novo Gorico do Tolmina in po zgoraj opisani poti do Kluž.

Literatura: Jože Drab: *Julijske Alpe: Skupini Mangarta in Jalovca*. PZS, 2015.

Tine Mihelič: *Julijske Alpe*. PZS, 2009.

Andrej Stritar: *Julijske Alpe. Gore nad Sočo*. Sidarta, 2006.

Vladimir Habjan: *Brezpotja*. Sidarta, 2009.

Milenko Arnejšek - Prle: *Grebeni slovenskih gora*. Muzejsko društvo Škofja Loka, 2007.

Gregor Kresal: *Zimski vzponi*. Sidarta, 2007.

Miha Žužek, Janko Merše, Metod Perme: *Sto slapov v dolini Loške Koritnice*. Župnijski urad Ljubljana Dravje, 1998.

Henrik Tuma: *Planinski spisi*. Založba Tuma, 2000.

Spletne strani: <http://www.kluze.net>

<http://www.primorskestene.com/koritnica/loska-stena>

<http://www.logpodmangartom.si>

Zemljevidi: *Jalovec in Mangart*, PZS, 1 : 25.000; *Bovec-Trenta*, Sidarta, 1 : 25.000; *Bovec, turistična karta občine*, Geodetski inštitut Slovenije, 1 : 40.000; *Triglavski narodni park*, PZS, 1 : 50.000; *Julijske Alpe, zahodni del*, PZS, 1 : 50.000; *Julijske Alpe, Vzhodni in zahodni del, Triglavski narodni park*, Sidarta, 1 : 50.000.

po travnati Lanževici in zadnji strm vzpon na sedlo Čez Brežice lahko zaključimo ali nadaljujemo na levo na Plešivec ali na desno na Škrbino za Gradom in do Zavetišča pod Špičkom.

Naj na koncu omenimo še tisto, kar poleg miru in tišine največkrat (po)iščemo na vrhovih – to je razgled. Pogled na južna strma in travnata pobočja Mangarta, na skalnati Jalovec, greben Pelcev in Pihavcev pred njim, Bavški Grintavec, Rombon in Jerebico, ter nenazadnje tudi na delo človeških rok, cesto na prelaz Predel, bo zagotovo povabilo, da se v ta konec še vrnemo. Tine Mihelič je zapisal: "Semkaj pride človek res samo na obisk in tako naj se tudi obnaša!" 📍

Vrh Krnice, 2234 m, iz Kluž

Julijske Alpe

Vrh Krnice je najvišji vrh južne verige Loške stene in je s kotanjo Mala Krnica (zato tudi takšno ime) lepo viden iz Bovške kotline. Na goro ne vodi nobena pot, še najdlje pride lovška

stezica iz Kluž čez gozdno pobočje, imenovano Izgora. Zaradi nizkega izhodišča je višinska razlika, ki jo moramo premagati do vrha, res velika (okoli 1800 metrov). Če upoštevamo,

da se večinoma gibamo po brezpotju, da je iskanje prehodov lahko tudi zamudno, da je smer pristopa na južnih pobočjih, ko je lahko poleti precej vroče, potem nam je jasno, da gre

za velikopotezno turo, kjer moramo biti tako tehnično kot tudi kondicijsko dobro podkovani. Znašli se bomo v odročnem in divjem svetu, kjer tudi prelet orla ne bo prav nič neobičajen.

Vrh Krnice Foto: Vladimir Habjan

Zahtevnost: Zelo zahtevno brezpotje. Ves čas vzpona je zahtevna orientacija, v vršnem delu je tudi tehnično zahtevno (plezanje I. stopnje težavnosti). Pozor na kače. Potrebna je dobra telesna pripravljenost. Priporočljivo je varovanje ali spremstvo vodnika.

Oprema: Običajna oprema za visokogorje, čelada, vrv za varovanje in nekaj tehnične opreme.

Višinska razlika: Približno 1800 m.

Izhodišče: Trdnjava Kluže ob cesti Log pod Mangartom–Bovec, 529 m. WGS84: N 46,362255, E 13,589142

Časi: Kluže–Vrh Krnice 5–6 h

Sestop 3 h

Skupaj 8–9 h

Sezona: Od junija do oktobra.

Vodniki: Jože Drab: *Julijske Alpe:*

Skupini Mangarta in Jalovca. PZS,

2015; Tine Mihelič: *Julijske Alpe.*

PZS, 2009; Andrej Stritar: *Julijske*

Alpe. Gore nad Sočo. Sidarta, 2006;

PLANINSKI VESTNIK | SEPTEMBER 2015

Bricelj, 2346 m

Julijske Alpe

Bricelj je najvišji vrh Loške stene in stoji približno sredi grebena. Čeprav je najvišji, z bavške strani ne izstopa posebej iz reliefa vršnega grebena, malce bolj pa s koritniške. Na goro je svoje čase vodila edina markirana pot v Loški steni, ki pa je danes opuščena,

vedar se ji še vedno da slediti. Poleg severnega vrha Plešivec velja Bricelj za najbolj obiskan in lahko dostopen vrh tega gorovja, vseeno pa moramo biti v zgornjem delu, kjer je tehnično malce zahtevnejše, previdni, pa tudi megla nam ne sme ponagajati. Na pot

se podajmo v času cvetenja, saj bomo imeli kaj videti.

Zahtevnost: Zahtevna neoznačena pot. V vršnem delu je zahtevna orientacija. Pozor na kače. V zgodnjem poletju so v zgornjem delu možna

snežišča. Potrebna je dobra telesna pripravljenost.

Oprema: Običajna oprema za visokogorje, v zgodnjem poletju cepin in dereze.

Višinska razlika: Približno 1650 m.

Bricelj (najvišji), desno Morež, levo Oltarji Foto: Peter Strgar

PLANINSKI VESTNIK | SEPTEMBER 2015 | 35 |

Vladimir Habjan: *Brezpotja*. Sidarta, 2009; Milenko Arnejšek - Prle: *Grebeni slovenskih gora*. Muzejsko društvo Škofja Loka, 2007.

Zemljevidi: *Jalovec in Mangart*, PZS, 1 : 25.000; *Bovec-Trenta*, Sidarta, 1 : 25.000; *Bovec z okolico*, Geodetski inštitut Slovenije, 1 : 25.000; *Triglavski narodni park*, PZS, 1 : 50.000; *Julijske Alpe, zahodni del*, PZS, 1 : 50.000; *Julijske Alpe, vzhodni in zahodni del, Triglavski narodni park*, Sidarta, 1 : 50.000.

Vzpon: Nad Klužami ob cesti v smeri proti Bavšici na levi strani poiščemo neoznačeno lovsko stezico. Sprva v zaraščenem svetu vodi prečno proti levi, višje pa čez strmo pobočje v desno. Čez strmi gozdni hrbet stopimo na uravnavo in nekaj naprej do kraja, imenovanega Izgora, 1032 m, (v bližini skromen studenec), kjer je opuščena kočica. Nadaljujemo prečno proti desni do drugega gozdnatega hrba. Z njega zavijemo v levo in pri razcepu (možic) desno. V ključih se vzpnemo čez strmo pobočje in spet dosežemo gozdni hrbet pri kraju, imenovanem Naklo

(v bližini je lovski bivak Okrogla, na Naklu, 1350 m). S tega mesta se nam razkrije pogled na naš cilj, globoko spodaj je dolina Bavšica. Čez škrbino stopimo v bolj travnat in razgleden svet, čez katerega se vzpnemo do malega razgledišča. Čaka nas bolj razgiban in tudi zahteven svet. Za robom je ostra travnata škrbina, za njo pa se sleme spremeni v oster skalnat greben (na levi je velika dolina Krnica). S škrbine

zavijemo po travah 30 metrov nižje do malega melišča, od koder nas sledi stezice in rdeče lise na skalah povedejo za rob in spet navzgor. Višje prečimo v desno, pod grebenom nam pomaga še lovška jeklenica. Čez travnate poljane dosežemo razgledno sedlo (okoli 1700 m), kjer sledi stezice izginejo. Pred nami je Mala Krnica, kjer je pod vrhom Kobile, 2000 m, prehod v vršna pobočja. Pod Malo Krnico po strmih travah pod stenami

prečimo v desno do gruščnate grape, po kateri se vzpnemo do malega skoka (I, rdeče oznake). Nad njim plezamo skozi Malo Krnico po ne prestrmem skalovju in višje pridemo na prostrane vršne travnike in po travnatem grebenu dosežemo Vrh Krnice. Razgledi so prostrani in nas bodo navdušili.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Vladimir Habjan

Bricelj, 2346 m

Izhodišče: Parkirišče v Zgornji Bavšici, 700 m. WGS84: N 46,369796, E 13,629887 Sem se pripeljemo po cesti, ki pri trdnjavi Kluže zavije v dolino Bavšica.

Časi: Bavšica—Bricelj 4.30—5 h Sestop 3 h

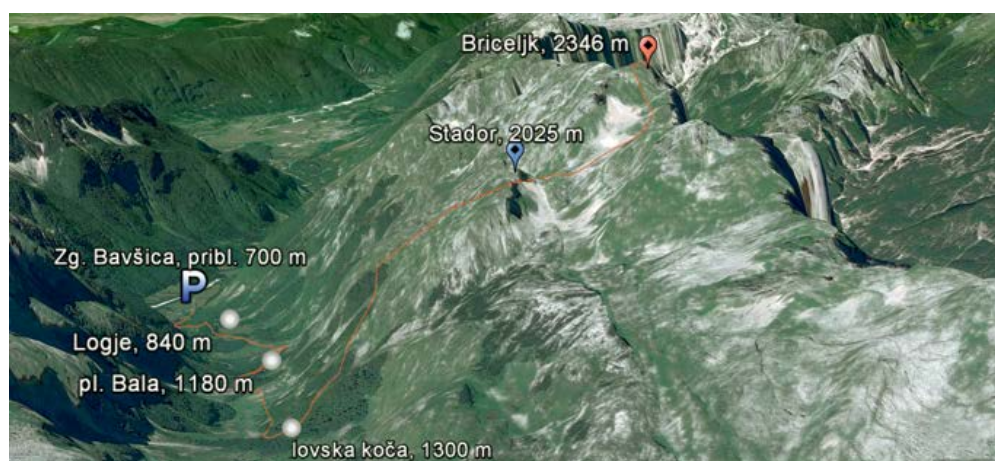
Skupaj 7.30—8 h

Sezona: Od junija do oktobra.

Vodniki: Jože Drab: *Julijske Alpe: Skupini Mangarta in Jalovca*. PZS, 2015; Tine Mihelič: *Julijske Alpe*. PZS, 2009; Andrej Stritar: *Julijske Alpe. Gore nad Sočo*. Sidarta, 2006; Vladimir Habjan: *Brezpotja*. Sidarta, 2009; Milenko Arnejšek - Prle: *Grebeni slovenskih gora*. Muzejsko društvo Škofja Loka, 2007.

Zemljevidi: *Jalovec in Mangart*, PZS, 1 : 25.000; *Bovec-Trenta*, Sidarta, 1 : 25.000; *Triglavski narodni park*, PZS, 1 : 50.000; *Julijske Alpe, zahodni del*, PZS, 1 : 50.000; *Julijske Alpe, vzhodni in zahodni del, Triglavski narodni park*, Sidarta, 1 : 50.000.

Vzpon: S parkirišča v Zgornji Bavšici gremo po kolovozu v severni smeri mimo korita z vodo do steze.

Markacijam sledimo mimo razpotja desno v ključih strmo navzgor vse do opuščene vasice Logje, 840 m. Hoja po travnikih med kamnitimi ograjami in gozdčki je prav prijetna. Čez naslednjo strmejšo stopnjo, ki nakazuje ledeniško dolinico Balo, se vzpnemo v naslednjo krnico, kjer je planina Bala, 1180 m. Skozi gozd nadaljujemo do naslednje uravnave, kjer je lovška kočica Bala, 1300 m (voda v bližini). Tu se naša smer

obrne ostro levo, kjer stopimo na neoznačeno stezico. Po njej se vzpenjamo sprva skozi gozd, višje pa čez vse bolj travnat svet, imenovan Pečane, do travnatega slemena. Po njem dosežemo dolinico med Stadorjem na desni in skalnatim grebenom z Briceljka na levi, imenovano Med vrhovi. Po meliščih med balvani in travami se v loku vzpnemo v desno do sedla Predelna, kjer je prehod v smeri proti Morežu. Tu

zavijemo levo proti kotanji Za Briceljkom (možna snežišča). Čez melišča pridemo v strmejši del, čez katerega spretno vodi stezica na travnato gredino (mestoma izpostavljeno). Po njej nadaljujemo v levo do gruščnate grape in višje žleba (možen sneg). Nad njim se svet položi in kmalu stopimo na travnati vrh na desni.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Vladimir Habjan

Plešivec, 2184 m, iz Loške Koritnice

Julijske Alpe

Plešivec je zadnji vrh v verigi Loške stene na njenem severovzhodnem koncu. Čeprav najlaže dostopen vrh v Loški steni, nam tura prikaže mogočnost in odročnost Loške stene, poleg tega pa nas še bogato nagradi z veličastnimi razgledi:

nasproti sta veriga Pelcev in lepotec Jalovec, v bližini je skupina Mangarta, pa Jerebica in Kanin ter v ozadju ostrice Zahodnih Julijcev ... Prav posebej nas navduši zastrašujoča stena pod nami, ki pada več kot tisoč metrov

globoko skoraj v dno Koritnice. Tura bo kombinacija markirane (zahtevne zavarovane poti) in nezahtevne neoznačene poti. Izhodišče vzpona bo tokrat severna stran, čeprav se da na goro priti tudi skozi Bavšico in Balo.

Zahtevnost: Zelo zahtevna zavarovana pot, nezahtevna neoznačena pot. Pozor na kače. Potrebna je dobra telesna pripravljenost.

Oprema: Običajna oprema za visokogorje, čelada, oprema za samovarovanje.

Travnati Plešivec, za njim Jalovec Foto: Vladimir Habjan

PLANINSKI VESTNIK | SEPTEMBER 2015

Planinica, 1531 m

Julijske Alpe

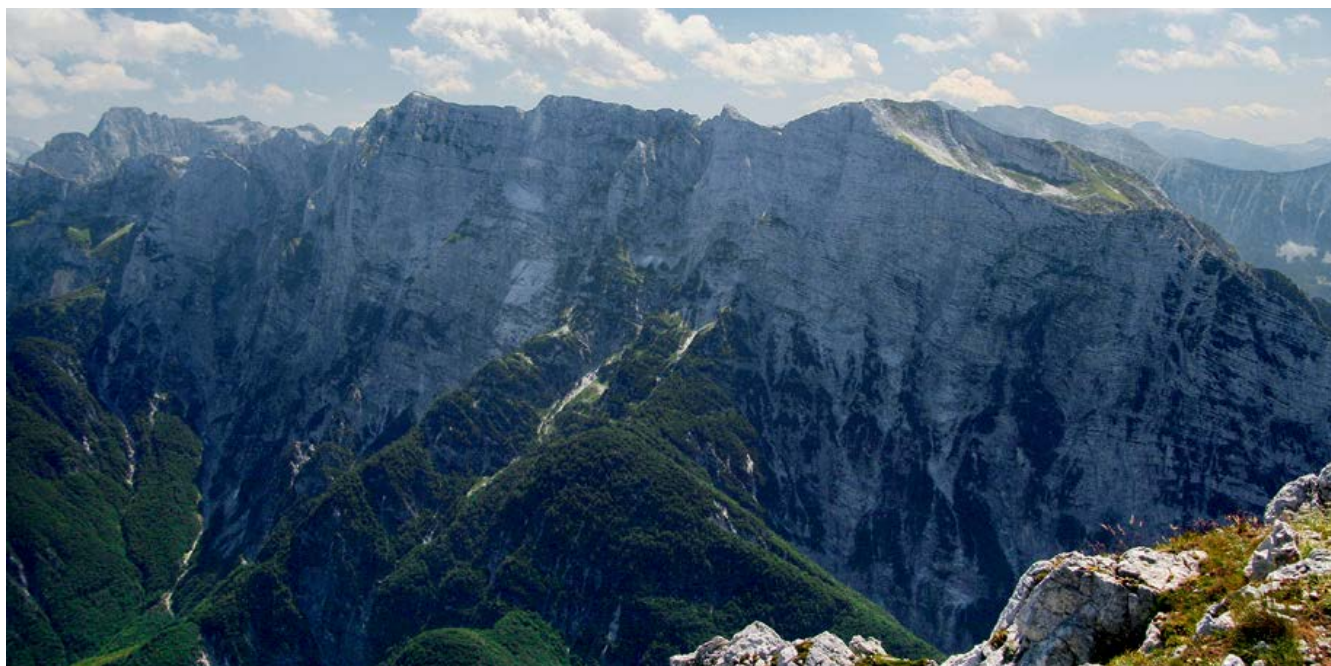

Zakaj k mogočni in veličastni Loški steni z vrsto zahtevnih in prestižnih vrhov predlagamo vzpon na skromni vršiček Planinica v zahodnem delu

Loške stene nad Koritnico, ki komajda doseže vznožje strmih sten te gorske pregrade? Ravno zato, da jo bomo z njenega samotnega vrha lahko

občudovali v vsej njeni lepoti in veličini. Vzpon, ki ga bomo opravili v slabih treh urah, nas bo skozi zanimiv in redko obiskan gorski svet pripeljal

v predverje "velikana", od koder bomo imeli kaj videti. Prednost vzpona je tudi dejstvo, da ga lahko opravimo izven glavne sezone, pozno pomladi

Gozdnato sleme Planinice pod Oblico; slikano z vrha Jerebice Foto: Vladimir Habjan

PLANINSKI VESTNIK | SEPTEMBER 2015 | 37

Višinska razlika: Približno 1400 m.
Izhodišče: Zaselek Loška Koritnica, 800 m. WGS84: N 46,416824, E 13,641901

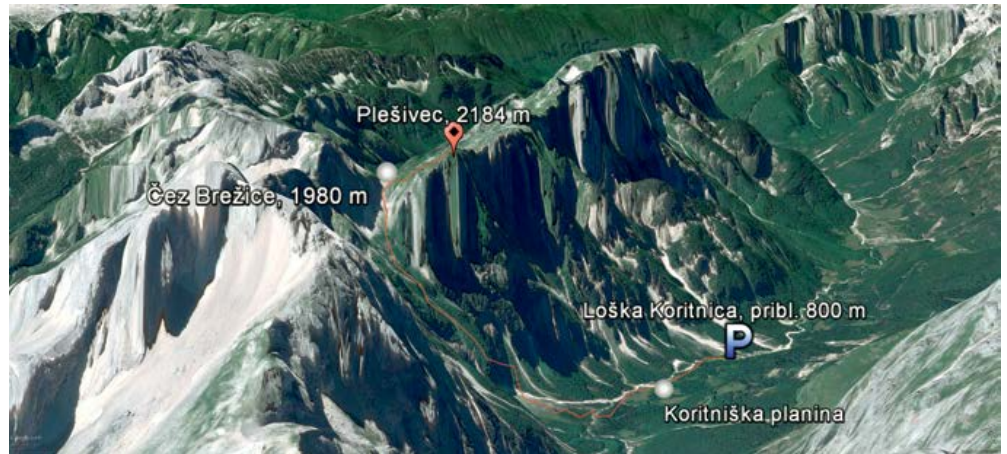
Dostopimo iz Loga pod Mangartom po gozdni cesti (4 km ali 1 uro peš). Cesta je precej slaba in v poletnem času zaprta z zapornico.

Časi: Koritnica–Čez Brežice 3 h
 Čez Brežice–Plešivec 45 min–1 h
 Sestop 3 h
 Skupaj 7 h

Sezona: Od junija do oktobra.

Vodniki: Jože Drab: *Julijske Alpe: Skupini Mangarta in Jalovca*, PZS, 2015; Tine Mihelič: *Julijske Alpe*, PZS, 2009; Andrej Stritar: *Julijske Alpe. Gore nad Sočo*, Sidarta, 2006; Vladimir Habjan: *Brezpotja*, Sidarta, 2009; Milenko Arnejšek - Prle: *Grebeni slovenskih gora*. Muzejsko društvo Škofja Loka, 2007.

Zemljevidi: *Jalovec in Mangart*, PZS, 1 : 25.000; *Bovec-Trenta*, Sidarta, 1 : 25.000; *Triglavski narodni park*, PZS, 1 : 50.000; *Julijske Alpe, zahodni del*, PZS, 1 : 50.000; *Julijske Alpe, Vzhodni in zahodni del, Triglavski narodni park*, Sidarta, 1 : 50.000.

Vzpon: Do prevala Čez Brežice sledimo markirani poti. Od zapornice gremo do Koritniške planine kar po gozdni cesti. Naprej hodimo ob Koritnici, mimo križpotja, čez potok ter desno pridemo na prostrana melišča pod strmimi stenami. Ko se že sprašujemo, kod gre pot naprej, se odkrije zavarovana pot. Ta vodi po izpostavljenih policah čez strmo steno, više pa po gozdnatem hrbtu in travnati dolinici ter gručnati kotanji vse do prevala Čez

Brežice (Čez Brežič), 1980 m. Ves čas nas na levi spremljata prvaka Mangart in Jalovec. Za prevalom se odkrije dolina Bala z veliko kotanjo Lanževico. Plešivec je desno nad nami, levo pa poteka pot v smeri Jalovca mimo Škrbine za Gradom. Tu se markacije končajo, vendar zlahka sledimo neoznačeni poti. S prevala se po desni strani ostrega roba po stezi vzpnemo na travnato škrbino, od tam pa po strmih travah stopimo na razgledni

vrh. Z njega lepo vidimo, kako se prek prevala Čez Brežice Loška stena stika z verigo Pelcev in navezuje s skupino Jalovca. V jugozahodni smeri se vrstijo bližnji vrhovi Loške stene: Bavh, Vrh Goleževice in Morež. Pod nami v smeri Koritnice je odsekana stena, ki preseneča z globino in naklonom.
Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Vladimir Habjan

Planinica, 1531 m

ali celo pozno jeseni. Z vsemi štirimi opisanimi turami v sredici bomo spoznali vse štiri strani Loške stene: severno, južno, vzhodno in zahodno, ter si tako ustvarili svoje doživetje te občudovanja vredne gorske skupine.

Zahtevnost: Zahtevna neoznačena pot, mestoma zahtevna orientacija.

Oprema: Običajna oprema za visokogorje.

Višinska razlika: Približno 950 m.

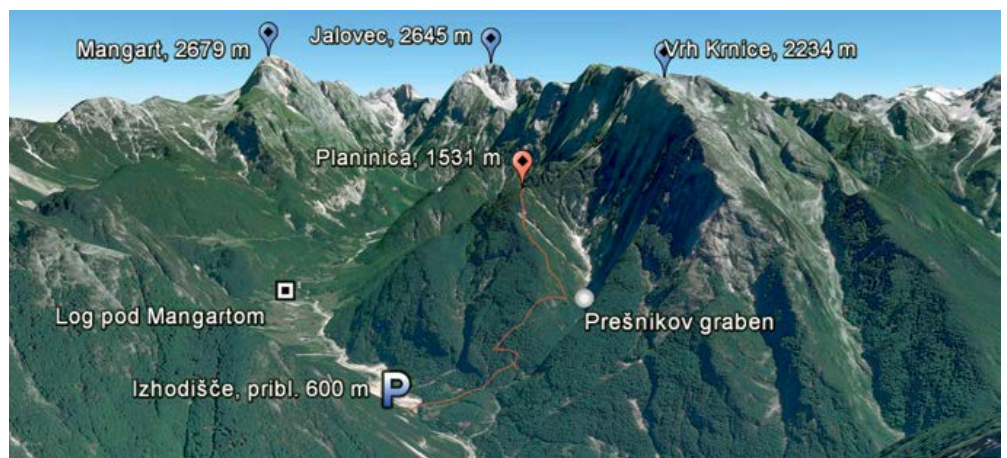
Izhodišče: Parkirišče pri odcepu v Možnico, pribl. 600 m. WGS84: N 46,391080, E 13,587692

Časi: Koritnica–Planinica 2,45–3 h
 Sestop 2 h
 Skupaj 5 h

Sezona: Od maja do novembra.

Vodnik: Jože Drab: *Julijske Alpe: Skupini Mangarta in Jalovca*, PZS, 2015.

Zemljevidi: *Jalovec in Mangart*, PZS, 1 : 25.000; *Bovec-Trenta*, Sidarta, 1 : 25.000; *Triglavski narodni park*, PZS, 1 : 50.000; *Julijske Alpe, zahodni del*, PZS, 1 : 50.000; *Julijske Alpe, Vzhodni in zahodni del, Triglavski narodni park*, Sidarta, 1 : 50.000.

Vzpon: Na drugi strani ceste v Možnico stopimo čez most in levo na makadamsko cesto, ki mimo hišic pripelje do razcepa. Tu krenemo desno mimo zapuščene kočice v gozd na betonski kolovoz. Nekaj više na desni strani ujamemo začetek neoznačene stezice (orientir je bližnji Prešnikov graben). Stezica, ki ji mestoma težko sledimo, ker se izgublja, vodi proti grabnu in ob njem

navzgor v ključih čez precej strm teren. Više pridemo do zahtevnejšega terena pod stenami, ki jih stezica spretno obide (izpostavljeno, jeklenica). Svet z višino postaja manj strm, gozd pa vse redkejši, zato je tudi bolj razgledno. Pod novimi stenami zavijemo desno in stopimo na ruševnato sleme, po njem ali ob njem pa po bolj položnem svetu dosežemo vrh. Razgled je boljši nekaj nižje, ker je vrh poraščen z gozdom.

Pravzaprav je najvišji vrh težko določiti, saj gre za kopast poraščen vrh z več vzpetinami. Pod enim od njih stojijo ostanki nekdanje planine (podrta kočica). Pred nami je ostenje Loške stene, okoli nas pa Jerebica, Črnelška špica in Rombon.

Sestop: Sestopimo po poti vzpona.

Vladimir Habjan

Bregovi

Sem Gregi, bajker.

Moja največja strast so gorska kolesa in preganjanje z njimi po hribih. Ni ga čez ta adrenalinski užitek, ko se spustiš po ozki potki ali deviškem travniku in se prepustiš divjanju. Edina stvar, ki me moti pri tem, so planinci. Nobena spolzka korenina, podrto drevo ali ostra skala me ne spravi s tira tako kot to, da se mi sredi najhitrejšega spusta, izza ovinka, ki sem ga ravno želel z vso hitrostjo prevoziti, prikaže rdeče zaripla glava s klobukom olepšanega planinca, po možnosti pospremljena še s kakim psom. Da nepredvidljivih otrok sploh ne omenjam. Kot po pravilu se ti bodo narisali ravno takrat, ko bo vse teklo kot namazano.

Kolo ne bo škripalo, blato bo skoraj posušeno, temperatura in vidljivost bosta idealni, prašilo se ne bo, za komarje in muhe boš prehitel, defekti bodo na dopustu... Skratka: popoln užitek, ki ga po Murphyju slej ali prej skazi kak planinec. Če je sreča, lahko našgem mimo brez zaviranja, saj po večini lepo odskočijo. Ampak včasih je pa treba tudi stisniti zavore in se umakniti z idealne linije! Ta je pa pomembna. Povezuje ovinke in ovire kot nevidna tračnica in če jo enkrat zgrešiš, gredo stvari brž narobe. Če ne drugega, izpadeš smešno na svojem posnetku GoPro.

In če že srečam planinca in pridem srečno mimo njega brez incidenta, potem me čez par metrov zagotovo pričaka še eden. Kajti, kjer je eden, jih je še več, in potem te po možnosti spravljajo iz tira vse do doline.

Seveda planinci ne kazijo le *flowa*, idealnih linij in hitrosti. O, ne. Oni bi se še pogovarjali. In delali pridige. Skoraj vsi grdo gledajo, nekateri vreščijo (zlasti tisti, ki odskakujejo, in takšni so v večini), najdejo pa se tudi takšni, ki bi ti radi prisolili kako vzgojno ali ti porinili palico med špice, pa k sreči nimajo časa. Tretji bi najraje začeli pravniško debato o vsebini členov uredbe vožnje

Planinci proti kolesarjem: katero pot bomo ubrali? Foto: Aljaž Anderle

v naravnem okolju. Hej, pešaki, jaz bi se samo rad vozil in imel mir! A je to tako težko razumeti? ***

Sem Milan, planinec.

Gore so moj dom. Sem zahajam že od mladih nog, tu sem bil deležen najlepših trenutkov življenja in sem se bom vračal do smrti. To krasno okolje, ta raj na zemlji pa kali ena sama stvar. Gorski kolesarji. Ne vem, od kod, ne vem, zakaj, ne vem, kako, ampak pojavili so se tu, v mojih ljubih gorah, na stezah, travnikih, ob kočah in s svojimi ropotljastimi bicikli, pisanimi oblačili in strah zbujujocimi čeladami vnašajo nemir, agresijo, erozijo, anarhijo, delajo škodo, se obnašajo arogantno in življenjsko ogrožajo vse, kar jim pride na pot. Še sami sebe. Obup, vam rečem.

Ampak jaz se jim ne pustim. Na svoji strani imam zakon, moralo, etiko, še Greenpeace je gotovo na moji strani in to jim vsakič skušam dopovedati. Po večini me sicer presenetijo izza kakega ovinka, da komaj odskočim in se srce znajde blizu fibrilacije, včasih pa vendarle z nazornimi gestami ter krepkimi in jasnimi besedami skušam dopovedati, da niso na pravem kraju, naj gredo kamor koli,

na asfalt, v Avstrijo, Italijo, ali pa v cirkus. Eno kolo naredi vsaj toliko škode kot dva traktorja, saj sem videl, kakšne grobe gume imajo. Pa hrup, ki ga zganjajo. Vse živali preplašijo s cviljenjem, ropotanjem in tistimi slušalkami, ki jih imajo vsi v ušesih. In pri vsem tem jih človek sploh ne sliši in izza kakega ovinka priletijo, tako da te mimogrede infarkt. Sam sem že vsaj trikrat doživel takega, delnega. Včasih tudi tako na skrivaj zvalim kako skalico ali vejo na pot, samo tako, da jim bo bolj jasno. Saj ne, da bi se komu kaj naredilo, bognedaj, ampak se mi pa prav fino zdi, če kdaj srečam kakega, ko ravno menja predto zračnico ali pa celo pešači navzdol, ker nima rezervne. Ni lepšega prizora. Še razgled s Triglava v jasnem jutru ne more odtehtati tega. Saj nisem privoščljiv, ampak ko človek vidi božji prst deliti pravico, se pa res počuti pobožno. ***

Sem Hanzi.

Sem planinec. In kolesar. Osebnostno ne poznam nobenega Gregija in nobenega Milana. Moje izkušnje tako s planinci kot kolesarji so nekonfliktne in moji znanci se do vseh obnašajo strpno in obzirno. Srečujemo se z nasmehom

in pozdravom, se umikamo in smo previdni. Se pa najde kaka izjema, ki poskrbi za kresanje isker na obeh bregovih. Ampak taki ne morejo spremljati dejstva, da smo obiskovalci gora pogosto isti ljudje, ki se tam ob različnih časih pojavljamo v različnih oblačilih, z različno opremo in v različnih vlogah. In veliki večini je povsem jasno, da konflikti ne vodijo nikamor in da problema v resnici sploh ni. Samo sprejeti je treba, da si tudi gorski prostor, tako kot marsikaj drugega, obiskovalci delimo med seboj. Delajmo to ob vzajemnem upoštevanju in spoštovanju. Razvijajmo gorski prostor z vključevanjem vseh v procese načrtovanja dejavnosti v njem. Kakovostni turizem, boljši obisk, poudarjena skrb za naravo, bolje vzdrževane poti. Sinergija in skupne vizije. Kdo si tega ne želi? Zgledov in dobre prakse imamo dovolj. Čas je, da dokončno odvržemo plašnice, se dvignemo iznad svojih plank in se zavemo, da lahko nekaj naredimo le, če hodimo in poganjamo v isto smer. Je kdo proti? ●

Kolumna izraža stališče avtorja in ne nujno tudi uredništva in Planinske zveze Slovenije.

Tekma za prvi vzpon

150 let osvajanja mogočne gore

Tomaž Jakofčič

Matterhorn je verjetno najbolj prepoznavna gora na svetu. Čeprav imajo vsake oči svojega risarja, jo lahko mirno ocenimo tudi kot eno najlepših. Dokaz za vse to je nešteto generikov širom sveta – Ama Dablam v Nepal, Jalovec v Sloveniji, Kleines Matterhorn v neposredni bližini velikega. Gora je res lepa in simetrična, kot okameneli lev, predvsem s švicarske strani, iz Zermatta. Mondeno smučarsko in gorniško letovišče se ima za svoj sloves in številni obisk zahvaliti predvsem Matterhornu.

Kot se za goro, na kateri se stikata državni meji Švice in Italije, spodobi, ima Matterhorn več imen. Slednje je v rabi v Švici, kjer *Matter* pomeni travnik in torej govori o gori nad travniki. Dokaj neizvirno za goro s tako unikatno obliko, bi lahko rekli. Na italijanski strani se imenuje Cervino, kar naj bi bila le napačna izpeljanka originalnega, lokalnega imena Servin. Tudi francosko govoreči Švicarji ga kličejo Cervin.

Drama prvega vzpona

Želja po vzponu na tako visoko in lepo goro seveda ni nič nenavadnega in poskusov je bilo veliko. Vseeno pa je Matterhornov vrh ostal nedotaknjen kot zadnji med velikimi gorami

Alp, zgodba o prvih poskusih in prvem uspešnem vzponu pa je prava drama. Leta 1960 je v Alpe prišel mlad, dvajsetletni Anglež Edward Whymper, umetnik, ki so ga najeli, da upodobi goro na meji med Italijo in Švico. Kmalu se je Whymper začel zanimati za gorništvo in v ospredje je prišla njegova ambiciozna želja po plezanju na še neosvojeni

Matterhorn. Ob priložnosti je spoznal italijanskega gorskega vodnika Jeana Antoina Carrela iz Valtournencha, doline pod Matterhornom, in ga najel za poskus vzpona na vrh. Carrel je sicer pogosto služil še enemu Angležu, Johnu Tyndallu. Vnelo se je pravo tekmovanje med Angležema in pozneje Italijani. Carrel in Tyndall sta že nekajkrat poskusila z vzponom po jugozahodnem grebenu iz Cervinie in ob najboljšem poskusu leta 1863 dosegla preko 4200 metrov visoko grebensko ramo, ki se odtlej imenuje Pic Tyndall. Tudi Whymper in Carrel sta med letoma 1861 in 1865 nekajkrat poskusila z vzponom, preden sta se razšla zaradi Carrelovega patriotskega prepričanja, da mora biti prvi osvajalec domačin in ne angleški turist.

Medtem so se tudi drugi italijanski alpinisti, kot so Sella, Gastaldi in Giordano, zavedeli, da bi bilo treba resno poskusiti z vzponom in povzdigniti italijansko alpinistično čast.

Udarec angleškega prvega vzpona na Monte Viso je potreboval obliž. Priprave so stekle in vanje je bil poleg petih drugih gorskih vodnikov vpleten tudi Carrel. Prav v dneh pred načrtovanim italijanskim poskusom ga je Whymper uspel prepričati, da še enkrat poskusi z njim, tokrat s švicarske strani, a vreme vse do 11. julija, ko je potekla pogodba, tega ni dovoljevalo. Whymper je želel njuno pogodbo podaljšati, a je Carrel to zavrnil, saj je bil že dogovorjen z Giordanijem in Sello za naskok iz Cervinie.

Whymper se je odločil, da kljub temu poskusi iz Švice, a za pot ni dobil nosača. Ob iskanju je naletel na Francisa Douglasa, ki je pred kratkim opravil prvi vzpon na Obergabelhorn. Zaupal mu je svojo težavo in razkril načrt, kateremu se je Douglas z navdušenjem pridružil. Preko prelaza Theodul sta odšla v Zermatt, dobila vodnika Petra Taugwalderja in tam naletela še na dva Angleža, Charlesa Hudsona in Douglasa Haddowa, voljna vzpona. Eden od njiju je bil že povezan z vodnikom Michelom Crozom. Vseh šest, skupaj s še dvema nosačema, je iz Zermatta krenilo na pot 13. julija ob 5.30. Do poldneva so prispeli do višine 3400 metrov in si tam uredili bivak.

Od leve proti desni: greben Furggen, vzhodna stena, greben Hörnli, severna stena, greben Zmutt
Foto: Tomaž Jakofčič

Croz in Taugwalder mlajši sta odšla naprej raziskat teren in se ob treh vrnila nazaj z novico, da je svet lepo prehodan. Naslednje jutro so krenili ob zori in ob 13.40 dosegli tako zeleni vrh. Veselje je bilo še toliko večje, ker na vrhu niso opazili nobenih sledov, ki bi pričali o uspehu italijanske naveze. S prepadnega roba so malo pozneje daleč pod seboj zagledali italijansko navezo, ki se je vzpenjala po jugozahodnem grebenu. Da bi jih opozorili nase, so vrgli v globino nekaj kamenja. Italijani so jih opazili in bili ob tem nemalo presenečeni. Šok je bil tako velik, da so se nemo obrnili in sestopili v dolino.

Zmagovita naveza je ostala na vrhu celo uro. Sestopati so začeli vsi na isti vrvi. Po uri previdnega sestopanja je Haddow, ki je bil najmanj izkušen, zdrsnil in padel na Croza, ki je vodil. Ta nepripravljen ni mogel zadržati padca in skupaj sta potegnila v globino še Hudsona in Douglasa. Whymper in Taugwalder sta, ko sta videla padec tovarišev, poskušala zaustaviti padec, a se je vrv nenadoma pretrgala in vsi štirje so pred njunimi očmi padli v globino. Njun sestop se je ob

šoku nadaljeval vse do naslednjega jutra, ko sta prispela v Zermatt. V naslednjih dneh je stekla reševalna akcija in trupla so našli na ledeniku pod severno steno Matterhorna.

Matterhornovi grebeni

Poleg smeri prvopristopnikov vodi sedaj na vrh še ničkoliko plezalnih smeri. Podrobneje pogledjmo le najpomembnejše. Matterhorn ima štiri glavne grebene. Severovzhodnega, greben Hörnli, so uporabili Whymper in tovariši za prvi vzpon na goro. Ta predstavlja najpogostejše plezane smer v današnjih časih. Gre za zelo dolgo smer, kar 1220 višinskih metrov nas od kočice Hörnli čaka na poti do vrha. Tehnične težave niso ekstremne, v glavnem se gibljejo v okviru tretje stopnje, a le-te ne popuščajo, temveč se proti vrhu celo stopnjujejo. Greben Hörnli zahteva hitro in tekoče obvladovanje težav ter dober čut za orientacijo v strmem svetu. Takoj, ko stopite iz prave smeri, se znajdete v zelo krušljivi steni. Vsaj 80 odstotkov ljudi, s katerimi boste delili prostor v koči Hörnli, ki so jo letos odprli po temeljiti prenovi, se bo

na goro namenilo z gorskim vodnikom. V največji meri bodo to domači vodniki, ki slovijo po ne najbolj prijaznem odnosu do soljudi na gori. Najdejo se seveda tudi izjeme! Vzpon po tej smeri traja za izurjene, cilju dorasle gornike v povprečju od 4 do 5 ur, sestop pa vsaj uro dlje. Če kje, potem na Matterhornu velja, da je vrh komaj (ali še ne) na pol poti. Največ nesreč na Matterhornu se zgodi na sestopu z gore, ko koncentracija zaradi utrujenosti že popušča, pravi smeri pa je sploh po tem, ko ste prvi del vzpona opravili ponoči, težko slediti. Na drugi strani, iz Italije, sta že nekaj dni po prvem vzponu po jugozahodnem grebenu (t. i. Levjem grebenu) vrh dosegla Italijana Carrel in Bich. Smer je nekoliko bolj strma od grebena Hörnli in je danes druga najbolj oblegana smer na gori. Resnost smeri nekoliko zmanjša višje postavljeno zavetišče, imenovano Carrel (3830 m). Smer na najstrmejših delih premore (tako kot švicarska sestra) debele ladijske vrvi in verige, ki močno olajšajo vzpon in sestop. Leta 1879 so Anglež Alfred Mummery in njegovi trije gorski vodniki Alexander

1 Plezanje v severni steni

Foto: Tomaž Jakofčič

2 Levo južna stena, desno vzhodna stena in skrajno desno greben Hörnli; vrh na desni je Dent Blanche. Foto: Tomaž Jakofčič

3 Na grebenu Hörnli Foto: Tomaž Jakofčič

4 Zahodna stena; levo greben Zmutt, desno Levji greben/Liongrat Foto: Tomaž Jakofčič

Burgener, Augustin Gentinett in Johann Petrus preplezali mogočni severozahodni raz, imenovan Zmutt. Mnogi ocenjujejo, da je bila mogočna grebenska smer preplezana pred časom. Tura je rezervirana za izkušene klasične alpiniste, ki bodo za vzpon na vrh potrebovali od 6 do 9 ur od kočje Hörnli ali od 9 do 11 ur od kočje Schönbiel. Domačini si prizadevajo, da bi smer pridobila na popularnosti, saj bi s tem nekoliko razbremenili greben Hörnli. Leta 1997 so na tretjini smeri postavili bivak, ki pa je tam ostal le nekaj let, nato ga je odnesel plaz. Četrty veliki greben Matterhorna je jugovzhodni, imenovan Furggen, ki je bil preplezan zadnji, šele leta 1911. Je najtežavnejši med njimi, težave dosegajo šesto

stopnjo v skali. Žal ima na pogled lepa smer v gornjem delu slabšo skalo, zato je alpinistov, ki bi se podali vanjo, malo.

Stene

Ko so bili preplezani vsi glavni grebeni na goro, je bil čas za stene. Najbolj atraktivna in znana med njimi je severna stena. Strmo skalovje, oblečeno v led, se boči nad ledenikoma Matterhorn in Zmutt. Za razliko od Eigerja se stena ni ovila s tragičnim prizvokom, temveč si je sloves zaslužila le z mogočnostjo, drzno lepoto in težavnostjo. Po nekaj neuspešnih poskusih sta konec julija leta 1931 pod steno prišla mlada Nemca, brata Toni in Franz Schmid, potem, ko sta prekolesarila 500 kilometrov iz Münchna. Steno sta uspela preplezati v dveh dneh. V Zermattu sta požela glasno zmagoslavje, naslednje leto pa na olimpijskih igrah v Los Angelesu celo prejela zlato medaljo.

Alpinistične meje v severni steni so se premaknile še nekajkrat. Morda najodmevnejši vzpon po prvem vzponu v steni je dejanje slovitnega italijanskega alpinista Walterja Bonattija, zmagovalca

najtežjih sten in gora širom sveta. Mož, ki se vedno vrne, so pravili, tudi iz najhujših vremenskih preobratov, kot je bil na primer tisti v južni steni Mont Blanca, ko je ob bežanju iz Frenejskih stebrov pomrla večina. Ta si je severno steno Matterhorna izbral za svoj alpinistični labodji spev. Pomislite, Bonatti se je odločil, da bo nehal plezati, a se bo pred tem še enkrat zelo potrudil. Kako presneto racionalna poteza za tisti čas! Ali ni alpinizem neka romantična dejavnost, način življenja, filozofija? Česa takega res ne moreš zaključiti s pritiskom na stikalo, ali pač? Bonatti je to storil. Preplezal je novo, direktno smer, sam, pozimi, v eni najtežjih evropskih sten in ... nehal plezati.

Danes spada severna stena Matterhorna med t. i. tri zadnje probleme Alp (poleg sten Grandes Jorasses in Eigerja). Težave v Schmidovi smeri ne premorejo velikih števil, segajo le v zgornjo peto stopnjo. Vseeno pa bo ta smer, skupaj s prej omenjenima "zadnjima problemoma", vedno ostala na vrhu želja vsakega pravega alpinista. Upravičeno, saj brez truda in prave mere poguma ne bo šlo preko. ●

Na gori vseh gora

Slovenci in Matterhorn

Irena Mušič Habjan

Najlepša gora v Alpah je od prvega tragičnega pristopa na vrh kar dvainšestdeset let čakala na slovenski obisk. Najprej so slovenski alpinisti preplezali grebene, sledila je znamenita severna stena in ponovitve Schmidove in Bonattijeve smeri, alpinistični smučarji so spust začeli z Rame, svoj pečat pa so neizbrisno pustili v jugovzhodni steni s prvenstveno smerjo.

Prvi Slovenec na vrhu, potem ko je preplezal severovzhodni greben Hörnligrat, je bil predvidoma leta 1927 tudi našim bralcem dobro poznani "hudomušni" Janko Mlakar. V knjigi *Med Šmarno goro in Mont Blancom*, ki je sicer zbirka njegovih planinskih spisov iz *Planinskega vestnika*, izvemo, da je za to pot in nato vzpon potreboval celih

enaindvajset let. Čeprav se mu je v nekaj neuspešnih poskusih zaradi slabega vremena vrh odmaknil, je zapisal, da je "Matterhorn kakor melodija lepe pesmi. Slišiš jo samo enkrat in že ti ostane v spominu. In kadarkoli se zopet oglasi, ti vselej znova ogreje srce." S prijateljem Francem Potočnikom in vodnikoma Binerjem in Taugwalderjem iz Zermatta je zgodaj zjutraj ob 7.40, kot je zapisal,

stal na vrhu. Kaj dosti se v sicer jasnem vremenu in lepem razgledu na vrhu niso zadržali, saj so do večera istega dne že sestopili v Zermatt: "Odrinili smo ob osmih. Morda bi si kdo mislil: 'Ali se je splašalo gor lesti za dvajset minut razgledovanja na vrhu?' Meni se je." Je pa Mlakar pri vzponu kar precej trpel, saj je vso kratko noč v koči Hörnlihütte zaradi mrzle grahovke, ki mu ni dobro delala, letal iz koče "izpod tople odeje ven na prosto, na mrzlo," vodnik Biner, ki ga je imel na vrvi, pa mu pri vzponu tudi ni pustil kaj dosti počivati. "Za roke sem pač našel dva oprimka, ki pa sta bila bolj vzorca najmanjših oprimkov v skali, zato so pa hoteli čevlji ostati vsekakor spodaj. Spodrsnilo mi je povsod, kamorkoli sem se z njimi uprl. Pomagal sem

si s koleni, trebuchom, komolci, celo z brado, in tako srečno prišel na polico, le tega nisem vedel, ali imam preveč sape ali premalo. Ko bi bil vodnik vsaj nekoliko počakal, da bi se bil oddahnil! Pa me ni! Tiral me je kar naprej. Takrat sem spoznal, da se vse na svetu maščuje. Kolikokrat me je prijatelj Lojze prosil na koncu vrvi: 'Janko, malo oddahnit,' pa ga nalašč nisem slišal, marveč sem ga neusmiljeno gnal naprej. In zato sem tam nad Absatzom¹ v Matterhornu delal pokoro, ko sem prvokrat v življenju lovil sapo."

Severna stena

"Severna stena Matterhorna ni več neznanka za naše alpiniste. Letošnje poletje sta jo preplezala Tone Sazonov in Branko Pretnar (oba AO Ljubljana - Matica)," so zapisali v *Planinskem vestniku* vzpon obeh alpinistov, ki sta ga opravila 2. septembra 1962. Tone Sazonov je leto pozneje o vzponu po smeri bratov Schmid v isti reviji zapisal: "Opoldanska sapica kodra površino Črnega jezera. V okolici vlada tišina. Nihče naju ne moti. Brez besed leživa tik ob vodi in gledava v nebo. Ne vidim Braneta, a čitam njegove misli. Severna stena Matterhorna. Toliko se je pisalo in govorilo, sedaj stojiva v njenem vzhodnem delu. Bova zmogla enega izmed poslednjih problemov Alp? Ali bi sploh vstopila? Zakaj pa ne, nikogar ni, ki bi nama branil. Vreme je lepo in volje obilo. Tudi stena ne bo vprašala, kdo si in kaj si. Naprej." Po strmi steni ledu in skal sta enakomerno in vztrajno napredovala, še kakšen kamen je priletel od zgoraj, tudi na Tonetovo glavo: "Baank. V glavi mi zadoni in skoraj bi izgubil ravnotežje. 'Hej, Brane, usnjena čelada je pa res izvrstna zadeva. Kar velik kamen sem dobil na glavo, pa mi ni nič.'" Stari zarjaveli klini so ju privedli na Ramo, od koder sta se povzpela na vrh, kjer sta bivakirala: "Prvi jutranji žarek naju najde na vrhu. Vse gore žarijo v jutranjem soncu. V daljavi se dviga Mont Blanc. Midva zadovoljna nad samim seboj molčiva in opazujeva. Uživava kratke trenutke sreče. Prihod turistov naju spomni, da morava še danes v dolino." Leto pozneje sta severno steno z izstopom na Ramo poleteli 25. julija 1963 preplezala Nadja Fajdiga in Ante Mahkota. Mahkota je v knjigi *Sfinga* opisal vzpon in dramo, ki je potekala potem, ko je tri naveze v steni potolkel kamniti plaz:

"Scena Tragedije: Severna stena Matterhorna.

Nastopajo: Tri naveze – jugoslovanska (ž žensko), italijanska (vodnika), nemška. Prvi prizor: Zadnje, nemško navezo, potolče kamenje.

Drugi prizor: Zgornji dve navezi potolče kamenje.

Tretji prizor: Nemca ugotovita, da bi bilo lahko še huje – enemu je kamenje razbilo čelado, drugi je nepoškodovan; odločita se za vrnitev – nepoškodovani varuje ranjenega prijatelja, čez uro sta na vzhodu; poškodovani umre zaradi notranje krvavitve v možganih.

Četrti prizor: Italijana morata zaradi poškodb ostati v steni, Jugoslovana se prebijeta iz stene."

Po sestopu v slabem vremenu in prihodu v kočjo Hörnlhütte je Mahkota kljub svoji poškodbi rame poskušal organizirati reševanje dveh italijanskih vodnikov iz stene, ki je po zapletih vendarle steklo naslednji dan. Italijana sta sestopila sama, poškodovanega so odpeljali v bolnišnico. Nadja Fajdiga je postala slavna kot prva ženska, ki je preplezala severno steno Matterhorna. Dekleta se severne stene Matterhorna dolgo časa niso "lotile", vse do leta 2003, ko sta Marija Štremfelj in Marjan Manfreda - Marjon 14. in 15. marca iz Schmidove izstopila na Rami in se po fiksnih vrveh povzpela na vrh, kakšen teden za njima pa sta Tina di Batista in Tomaž Jakofčič po Schmidovi smeri izplezala na vrh.

Grebeni in prečenja

Slovenci v šestdesetih letih nato nekaj let niso plezali na gori. Janez Rupar in Lojze Šteblaj sta 20. in 21. julija 1968 prečila goro z vzponom po grebenu Hörnligrat in sestopom po jugozahodnem grebenu Liongrat. Razmere so bile zimske z močnim severnim vetrom v jasnem dnevu, greben pa je bil popolnoma zasnežen. Vse druge naveze so obračale na Rami, Rupar in Šteblaj pa sta raztežaj pod vrhom na italijanskem grebenu bivakirala, žal Rupar z ozeblimi rokami. V slabem vremenu sta nato sestopila po italijanskem grebenu ter v temi in megli našla bivak Carrel na višini 3830 metrov.

Čez eno leto sta Bine Mlač in Danilo Cedilnik v juliju plezala v Matterhornu, Cedilnik solo kot prvi Slovenec po severozahodnem grebenu Zmuttgrat (25. julij 1969), pred tem pa skupaj z Binetom Mlačem še jugovzhodni greben Furggengrat (16. julij 1969). Svoje vtise z vzpona je zapisal tudi v *Planinskem*

vestniku: "Navezujeva se. Dereze prasketajo po poledenem granitu in navpičnost mi ne dovoli, da bi si ogrel roke. Sivina na vzhodu se prek rumene barve spreminja v oranžno in vrh Matterhorna, 1200 metrov nad nama, se nenadoma zblešči v bakrenordeči barvi, ki se razliva po njegovih strmih pobočjih. Drugega za drugim osvaja stolpe in snežišča. Potem zagori Dent D'Herens in pordečijo se strehe Gran Paradisa. S kladivom razbijam steklo po skalah ter iščem oprimke. Tihotapim se vedno više po ledu, bleščecem kot zrcalo, in vesel sem vsakega skalnega roglja, kjer se lahko za trenutek odpočijem, in napetost v telesu mi popusti. Stojišče. Klin zveni ob udarcih kladiva v lepo, pravkar rojeno jutro. Obrnem se in pred seboj zagledam vrhove Monte Rose, na levi vidim bele vrhove

1 Matterhorn s severozahoda; levo zadaj pogorje Monte Rose

Foto: Irena Mušič Habjan

2 Soliranje v steni Matterhorna

Foto: Janez Svolfšak

¹ Tako se imenuje strma gladka skala, ko se konča nadelana steza.

3 Matterhorn z italijanske strani

Foto: Franci Horvat

in ledenike Švice, na desni pa zelene doline Italije. Raz pa je trenutno najin, torej slovenski. Varujem. Bine premaga strmo snežišče in izgine med skalnimi skladi, da mi le vrh, ki naju veže, pokaže smer njegovega plezanja. Plezam za njim, izmenjava nekaj besed in začnem z naslednjim raztežajem. Zopet sneg in led pa skalni skoki. Zelo hitiva, saj je prijetno sonce najin sovražnik. Sneg bo kmalu moker in težak. Steno bodo preorali plazovi snega in kamenja in brazde, sledovi prejšnjih dni, naju opozarjajo, da sva na njihovi poti. Takrat morava biti čim višje. Žareča krogla naju je obsijala. Globina pod nama se veča z vsakim gibom, z vsakim udarcem."

Slovenski pečat

Bine Mlač Matterhorna še ni zapustil. Skupaj z Janezom Kunstljem sta opravila prvo jugoslovansko ponovitev Schmidove smeri 28. in 29. julija 1970. Vzpon je Mlač opisal tudi v *Planinskem vestniku*: "Ugotoviva, da je nad nama na delu trojna naveza. 'Bravo, fantje! Bravo!' V črnem ledu naletiva še na nekaj dolgih snežnih jezikov, tu se še kažejo sledovi najinih predhodnikov, naredili so prekrasne stopinje. 'Nebeška lojtrca! Za bogove!' poje Janez v svojem aranžmaju. 'Nabita sva s kondicijo in

ni vrag, da jih ne bi po njihovih lastnih stopinjah ujela,' govorim hlastajoč za zrakom s polnimi usti snega in C-vitamina. Na žalost so razdalje v ledu in snegu silno varljive. Oni zgoraj nama vsake toliko časa pomahajo, ujeti jih žal ne moreva. Strmina se veča tako kot črnina ledu. 'Pazi!' Toda do konca ne povem; tišino pretrga grozljivo brenčanje. Jutranji pozdrav – padajoče kamenje. 'Duf, duf,' udarja okoli naju. Malce poblediva, na to spremljajočo glasbo se bo treba še navaditi v tej 1200 metrov dolgi steni. Od sedaj naprej je veljalo le: 'Hitreje! Še hitreje! Daj no, pohiti!'"

Po začetnem dokaj hitrem napredovanju ju je skupaj s tričlansko nemško navezo v steni ujela dveurna nevihta s strelami in sneženjem, nadaljevati v tako slabem vremenu ta dan ni bilo možno. Uredili so si neudobne bivake in po zelo mrzli noči nadaljevali plezanje na eni skupni vrvi v slabem vremenu. "Vreme se je zopet poslabšalo. Srce in živci so na skrajni preizkušnji. Plezanje z derezami je strašno opravilo za prvega in nič kaj vzpodbudno za drugega. Zopet sneži. 'Kdo bo koga?' se nemo sprašujemo. Veseli smo, da nas je pet, kurtuazije ne manjka, Nemci preklinjajo tudi že po naše. To ni več plezanje, to je borba z občutkom, da boš vsak trenutek zdrsnil. Obrisi grebena Zmutt se že vidijo, na naših licih ni nikakršnega veselja, samo silna utrujenost. Vse je

naloženo kot strešne opeke, zasneženo je in krušljivo. Le kdaj bo konec vsega? Ali se bo vse srečno končalo?" Ob peti uri so vsi stali na vrhu.

Čez dobro desetletje sta Peter in Pavel Podgornik 24. in 26. avgusta 1980 preplezala Bonattijevo smer (ED+, VI) v severni steni in opravila prvo jugoslovansko ponovitev. Istega meseca sta Marko Grad in Stane Klemenc preplezala varianto smeri v severni steni iz leta 1923 ter izstopila levo pod Ramo. Kakovost slovenskega alpinizma so potrdili 16. in 17. junija 1983 Franček Knez, Jaka Tucič in Tone Galuh z opravljeno prvenstveno smerjo Trije mušketirji (TD, V+, A0) v jugovzhodni steni in Janez Jeglič s solo ponovitvijo (v osmih urah) Vodniške smeri (VI, V, 90°, 70°) v severni steni tri leta kasneje, 28. julija 1986.

Poseben čar in konec koncev tudi veliko psihične trdnosti zahteva solo vzpon po katerikoli smeri. Enega je konec oktobra 2014 v severni steni po Schmidovi smeri zabeležil tudi Janez Svoltjšak, ki pravi: "Odločitev, da v smeri poskusim sam, ni bila težka, saj sem imel informacije, da so razmere dobre. Soplezalec se ni dobro počutil in če bi nadaljevala z vzponom, bi naju verjetno zaradi počasnosti ujela noč ali pa bi obrnila v smeri. Smer sem plezal slabih pet ur, hitel nisem, v drugi polovici smeri pa se mi je poznalo, da nisem aklimatiziran. Razmišljal sem predvsem o tem, da poiščem primerne prehode proti vrhu. Med samim vzponom nisem imel težav, razen na koncu prvega snežišča, kjer sem zaradi teme plezal malo preveč proti levi. Nato sem moral splezati okoli 50 metrov navzdol in prečiti proti desni, da sem ujel pravo smer. Ker so bile snežne razmere dobre, plezanje ni bilo težko, zato soplezalca nisem pogrešal. Na vrh sem priplezal malo čez deveto zjutraj. Še najbolje od vsega se mi je zdelo to, da sem na vrhu sam, kar se na Matterhornu verjetno ne zgodi velikokrat. Vzel sem si nekaj časa za počitek, bolj kot o vzponu pa sem razmišljal o sestopu, saj se je na koncu izkazalo, da je bil sestop težji kot pa vzpon."

Alpinistično smučanje

Kaj pa smučanje z Matterhorna? Prva Slovenca sta bila nihče drug kot Davo in Drejc Karničar. Leta 1994 sta pre-smučala vzhodno steno z Rame, dobrih dvesto metrov pod vrhom. S pripetimi smučmi na nahrbtnikih sta se povzpela po zasneženi vzhodni steni, opazujoč razmere in prehode za poznejše

smučanje. Davo Karničar je v *Planinskem vestniku* zapisal: "Zelo negotov občutek je, ko obstaneš nad kilometrom zevajoče strmine brez pravega stika s tlemi. Dereze romajo v nahrbtnik, na smučeh pa ni nič trdnega, gotovega. Ko si jih enkrat pripneš, je najbolje, da še od pristopa ogret kar najhitreje začneš smučati."

"Še preden si rečeva obredni 'Srečno!', se srečajo najini pogledi: v njih je trdna odločnost in samozaupanje, ker veva, da zmoreva tako smučanje. Vseeno si nemo sporočava: 'Bodi previden, reagiraj bliskovito, ne izgubi ravnotežja!'"

Previdno sta smučala, drug drugega opazovala pri spustu, "vsako prehajanje iz enega v drug zavoj je priložnost za izgubo kontrole nad ravnotežjem in s tem nad hitrostjo drsenja. Skrb povzročajo drobni skalni štrclji, ki lezejo izpod tenke plasti ledu in snega, kakršna pokrivata zgornjo tretjino stene. Strmina je tolikšna, da se ne da izogniti metru ali dvema bočnega drsenja pred zaustavljanjem ali novim zavojem. Če

bi ob tem početju le enkrat zadela ob rob skale, bi bilo zelo težko karkoli storiti proti naravnim zakonitostim. Drug drugemu sva v tiho podporo." In najlepše je bilo niže, saj "z nižanjem višine raste umetniški vtis najinega početja. Nepopisen je občutek, ko v steni Matterhorna poskušam izpeljati dolg, zaključen lok in si domišljam, da bi v prehodu v naslednjega lahko celo nekoliko pospešil."

Matterhorn je bil kljub velikemu številu nesreč ter mrtvih in poškodovanih plezalcev vendarle tudi popustljiv. Srečo v nesreči je imel Aleš Lončarič pri smučanju z Rame 26. maja 1997, saj si je po 700-metrskem padcu "želel čimprejšnjega konca v kakršnikoli obliki – bolečine po vsem telesu so bile neznosne". Padca se še dobro spomni.

"Manjši skalni skok je bil premagan, pristal pa sem z eno smučko na skalni rog, ki je bil le prekrit s snegom. To smučko mi je vzelo; zarotiral sem s telesom nazaj in z glavo navzdol." Pred padcem v nezavest v ledeniški razpoki

je "preveril, če telo deluje normalno, in ker je bil odziv telesa naravnost izvrsten, sem se absolutno miren pustil valovom nezavestnega. Ko sem se v bolnišnici zbudil iz nezavesti, sem najprej pomislil na telo in ga še enkrat postavil na test. Zaigralo mi je celo telo – dobesedno, oblila me je radost ..." Aleš Lončarič smučanja pozneje ni ponovil. ●

Viri:

Janko Mlakar, *Med Šmarno goro in Mont Blancom*, zbral France Vogelink, Obzorja, 1995.

Planinski vestnik 1963, str. 522.

Tone Sazonov, *V ledenih strminah Matterhorna*, *Planinski vestnik*, 1963, 1, str. 2.

Ante Mahkota, *Sfinga, Zadnja skrivnost Triglavске stene*, Didakta, IV. izdaja, 2011.

Danilo Cedilnik, *Matterhornov greben (Furggen)*, *Planinski vestnik*, 1970, 6, str. 285.

Bine Mlač, *Temna stena*, *Planinski vestnik*, 1971, 1, str. 22.

Davo Karničar, *Smučanje z Matterhorna*, *Planinski vestnik*, 1994, 7–8, str. 289.

<http://www.gore-ljudje.net/novosti/112643/>

<http://www.gore-ljudje.net/novosti/92097/>

Seznam nekaterih pomembnejših vzponov na Matterhorn

Ne vključuje vseh alpinističnih smeri in tudi hitrostnih vzponov, ki so jih alpinisti opravili v zadnjih letih.

Severovzhodni greben Hörnligrat

1. Prvi vzpon, 14. 7. 1865, Edward Whymper, Charles Hudson, Robert Douglas Hadow, Francis Douglas in vodniki Michel Croz, Peter in Peter (oče in sin) Taugwalder.
2. Prvi ženski vzpon, 22. 8. 1871, Lucy Walker, oče Frank Walker, Frederick Gardiner in vodniki Heinrich Anderegg, Melchior Anderegg, Niklaus Knubel, Peter Knubel, Peter Perren.
3. Prvi vzpon brez vodnikov, 23. 7. 1872, John Brise Colgrove, Albert Harold Cawood, Arthur Cust.
4. Prvi solo vzpon, 1898, Wilhelm Paulcke.
5. Prvi zimski vzpon, 31. 1. 1911, Charles Francis Meade in vodnika Josef Lochmatter, Josef Pollinger.
6. Prvi zimski solo vzpon, 1936, Giusto Gervasutti.

Jugozahodni greben Liongrat/Italijanski greben

1. Prvi vzpon, 17. 7. 1865, Jean-Antoine Carrel, Jean-Baptiste Bich, Jean-Augustin Meynet, Chanoine Amé Gorret.
2. Prvi vzpon po sedanji liniji, 13. 9. 1867, Jean-Joseph, Jean-Pierre Maquignaz.

Grebensko prečenje Liongrat–Hörnligrat

1. Prvo grebensko prečenje, 28. 7. 1868, John Tyndall, Jean-Joseph, Jean-Pierre Maquignaz.
2. Prvo žensko grebensko prečenje, 5. 9. 1871, Marguerite "Meta" Brevoort in William Auguste Brevoort Coolidge ter vodniki Christian Almer, Ulrich Almer, Niklaus Knubel.
3. Prvo zimsko prečenje, 17. 3. 1882, Vittorio Sella in vodniki Jean-Antoine Carrel, Jean-Baptiste Carrel in Louis Carrel.

Severozahodni greben Zmuttgrat

1. Prvi vzpon, 3. 9. 1879, Albert Frederick Mummery in vodniki Alexander Burgener, Johann Petrus, Augustin Gentinetto.
2. Prvi solo vzpon, 1. 9. 1906, Hans Pfann.
3. Prvi vzpon brez vodnikov, 27. 7. 1911, Mario C. Santi, Giacomo Dumontel.
4. Prvi zimski vzpon, 25. 3. 1948, Henri Masson, Edmund Petrig.

Jugovzhodni greben Furggengrat

1. Prvi vzpon (izognili delu pod vrhom), 9. 9. 1911, Mario Piacenza in vodnika Jean-Joseph Carrel, Joseph Gaspard.
 2. Prvi vzpon, 23. 9. 1942, Alfredo Perino in vodnika Louis Carrel, Giacomo Chiara.
 3. Prvi zimski vzpon, 20.–21. 3. 1953, Roberto Bigami, Walter Bonatti.
 4. Prvi vzpon brez vodnikov, 25. 9. 1941, Giusto Gervasutti, Giuseppe Gagliardone.
 5. Prvi ženski vzpon (via Piacenza), 20. 8. 1944, Lolou Boulaz, Pierre Bonnant.
- Prvi ženski vzpon (via Perino), 1947, Anna Pellissier, Camillo Pellissier, Arturo Pellissier.

Severna stena (Schmidova smer)

1. Prvi vzpon, 31. 7.–1. 9. 1931, Franz in Toni Schmid.
2. Prvi solo vzpon, 22. 7. 1959, Dieter Marchart.
3. Prvi zimski vzpon, 3.–4. 2. 1962, Hilti von Allmen, Paul Etter.
4. Prvi ženski vzpon, 13. 7. 1965, Yvette Vaucher in mož Michel Vaucher.
5. Prvi solo zimski vzpon, 16. 2. 1977, Tsuneo Hasegawa.

Severna stena (Bonattijeva smer)

1. Prvi solo zimski vzpon, 18.–22. 2. 1965, Walter Bonatti.
2. Prva zimska ponovitev in tudi prvi ženski solo vzpon, 8.–11. 3. 1994, Catherine Destivelle.

Južna stena

1. Prvi vzpon, 15. 10. 1931, Enzo Benedetti in vodnika Louis Carrel, Maurice Bich.
2. Prvi zimski vzpon, 23. 12. 1971, Arturo in Oreste Squinobal.

Vzhodna stena

1. Prvi celotni vzpon, 18.–19. 9. 1932, Enzo Benedetti, G. Mazzotti in vodniki Louis Carrel, Lucien Carrel, Maurice Bich, Antoine Gaspard.
2. Prvi zimski vzpon, 28. 2. 1975, René Arnold, Guido Bumann, Candide Pralong.
3. Prvo smučanje stene z Rame, 6. 6. 1980, Jean-Marc Boivin.

Zahodna stena

1. Prvi vzpon, 3. 9. 1879, William Penhall, Ferdinand Imseng, Ludwig Zurbrücken.
2. Prvi solo vzpon, 19. 7. 1929, Fritz Herrmann.
3. Prvi vzpon (direkt), 13. 8. 1962, Renato Daguin, Giovanni Ottin.
4. Prvi zimski vzpon, 11. 1. 1978, Rolando Albertini, Marco Barmasse, Innocenzo Menabreaz, Leo Pession, Arturo Squinobal, Oreste Squinobal, Augusto Tamone.

Več na svetovnem spletu, med drugim:

[http://www.angeloelli.it/montagne/file/Cervino%20\(anatomia\).html](http://www.angeloelli.it/montagne/file/Cervino%20(anatomia).html)
https://en.wiki2.org/wiki/Timeline_of_climbing_the_Matterhorn
<http://geographie.ch/index.php/Matterhorn>

Botanični raziskovalec naših gora

Naravoslovec Balthasar Hacquet

Čeprav sem več kot enkrat splezal skoraj na vrh Triglava in prebrskal bližnjo okolico njegovo, si niti od daleč ne smem domišljati, da mi je prišla več kot tretjina tamkajšnjih redkih rastlin pred oči. O, kako često sem si zaželel ostati gori leto dni kot pastir, da bi imel priliko ob vsakem času prehoditi to s cvetjem bogato pokrajino; koliko bi pač še mogel odkriti redkih rastlin, ki mi tako nikdar ne bodo prišle pred oči.

B. Hacquet, 1780: 16–17. Prevod: V. Petkovšek, 1960: 17.

Nada Praprotnik

Letos mineva dvesto let od smrti Balthasarja Hacqueta, velikega naravoslovca, zdravnika, etnologa, gornika in raziskovalca Vzhodnih Alp, Dinaridov in Karpatov. Odlikovalo ga je obsežno znanje iz botanike, geologije, mineralogije in kemije. Bil je krasoslovec in eden od začetnikov narodopisja na Slovenskem. Bil je izrazit razsvetljenec svojega časa, svetovljan in kritičen mislec. Pomembno je prispeval k razvoju naravoslovja na Kranjskem v drugi polovici 18. stoletja.

Rodil se je v kraju Le Conquet v Franciji leta 1739 ali 1740. Še vedno niso zanesljivo ugotovili niti letnice oziroma datuma rojstva niti njegovega porekla. Umrl je na Dunaju 10. januarja 1815. Medicino je študiral v Parizu. Kot vojaški kirurg je v sedemletni vojni (1756–1763) služil najprej v francoski, nato pa v avstrijski vojski. Konec leta 1766 je prišel v Idrijo kot rudniški zdravnik. Nasledil je Ioannesa Antoniusa Scopolija. V svoji avtobiografiji je leta 1812 zapisal: "Kranjsko sem si izbral zaradi naravoslovja in zaradi slovečega rudnika živega srebra. Izbral sem si jo tudi zato, ker sem vedel, da tam živi sloveči Scopoli."

- 1** Balthasar Hacquet. Risba: F. Linderer, bakrorez: C. Kohl, 1777. Foto: Ciril Mlinar
- 2** Naslovnica dela: Hacquet, B., 1782: *Plantae alpinae Carniolicae*. Foto: Ciril Mlinar
- 3** Naslovna stran dela: Hacquet, B., 1784: *Mineralogisch - botanische Lustreise von dem Berg Terglou in Krain zu dem Berg Glockner in Tyrol, im Jahr 1779 und 81. Zwote veränderte und vermehrte Auflage.*
- 4** Naslovna stran dela: Hacquet, B., 1778: *Oryctographia Carniolica oder Physikalische Erdbeschreibung des Herzogthums Krain, Istrien und zum Theil der benachbarten Länder.* 1. del.
- 5** Risba triglavskega svišča (*Gentiana terglouensis*) iz dela: Hacquet, B., 1782: *Plantae alpinae Carniolicae*. Foto: Ciril Mlinar
- 6** Triglavski svišč (*Gentiana terglouensis*) Foto: Ciril Mlinar

Prihod na Kranjsko

V Idriji se je ukvarjal z zdravstveno problematiko rudarjev. Hitro se je naučil tudi slovenskega jezika. Ves prosti čas je porabil za vsestransko raziskovanje kranjske dežele in njene soseščine. Že v letu 1767 je delal naravoslovne ekskurzije po bližnjem gorovju, leta 1768 je prvič prehodil gorenjske Alpe, leta 1770 je bil v tedanjem avstrijskem Primorju in v Dalmaciji, leta 1771 na Koroškem in Zgornjem Štajerskem, leta 1772 na Dolenjskem.

Leta 1773 je zapustil Idrijo in odšel v Ljubljano, kjer je bil do leta 1787 profesor anatomije, fiziologije, kirurgije in porodništva na liceju oziroma na Mediko-kirurškem liceju in babiški šoli. V tem času je zbral obširne naravoslovne zbirke, ki so bile shranjene v tako imenovanem "anatomskem gledališču".¹

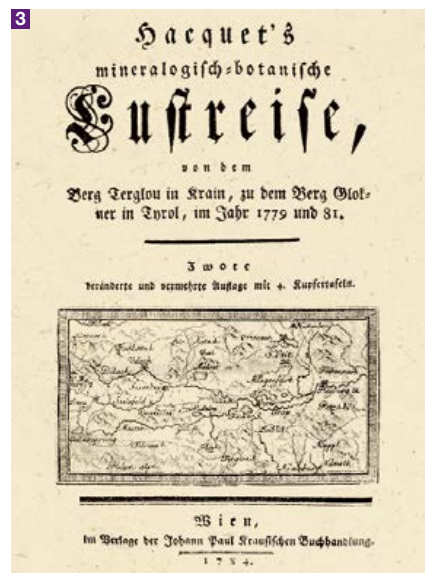
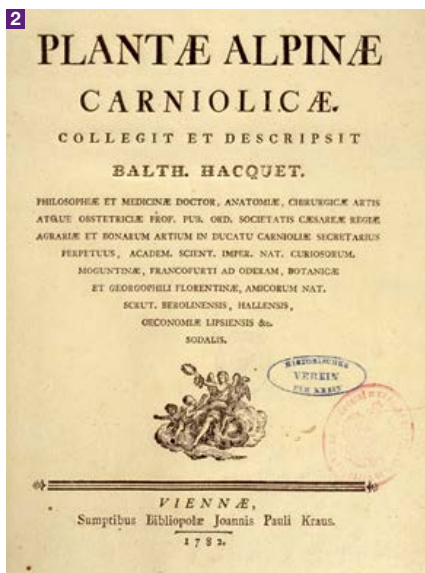
¹ V njih so lahko spremljali javna seciranja trupel z namenom poučevanja anatomije človeškega telesa.

Tudi v ljubljanskem obdobju je veliko časa namenil raziskovalnim ekskurzijam. Leta 1774 je bil na Notranjskem in v Istri in leta 1776 spet v Istri. Leta 1777 je bil na Nanosu, na Golaku, Čavnu, v dolini Soče, v Cerknem, na Poreznu, v Bohinju, Dolini Triglavskih jezer, na Malem Triglavu, na Gorjušah in Bledu, Ljubelju, v Kamniku, na Limbarski gori, v Zasavju, na Gorjancih, na Učki, v Istri, Trstu, Devinu, na Javorniku, Postojni, Cerknici, Ložu, Ribnici, na Mokrcu ... Leta 1778 je bil v Julijskih Alpah, na Zgornjem Koroškem, Tirolskem in Salzburškem, na Dolenjskem in na Gorjancih, leta 1779 na Triglavu, leta 1780 v Benečiji in na Hrvaškem, leta 1781 na Koroškem in v Furlaniji, na Tirolskem, Bavarskem in Salzburškem, leta 1782 na Hrvaškem in drugič na Triglavu, leta 1783 v Liki, Krbavi in obmejni Bosni. Kar težko si predstavljamo, koliko je prehodil! Leta 1787 je zapustil Kranjsko in se preselil v Lvov (Lviv), tedanja Galicijo (zdaj v Ukrajini), kjer je predaval naravoslovje. Leta 1805 je odšel

v Krakov, leta 1810 se je upokojil in odšel na Dunaj, kjer je leta 1815 umrl.

Hacquetovo obsežno delo

Njegovo najpomembnejše delo je *Oryctographia Carniolica oder Physikalische Erdbeschreibung des Herzogthums Krain, Istrien und zum Theil der benachbarten Länder* v štirih knjigah, ki so izšle v letih 1778, 1781, 1784, 1789. Oriktografija je napisana v nemškem jeziku, posvetilo pa v slovensčini. V njej opisuje neživo naravo naših krajev in uporablja tudi njihova slovenska imena. Prva knjiga je posvečena opisom kamnin, rud in rudnikov na Kranjskem. V tem delu je na začetku objavljena prva znana risba Triglava, ki je bila narejena po osnutku kartografa F. K. Barage iz leta 1776. Druga knjiga opisuje Gorenjsko in njene rudnike. Podrobno je pisal o idrijskem živosrebrnem rudniku. V tretji knjigi piše o Triglavu in drugih slovenskih gorstvih, o Slovanih kot največjem ljudstvu na svetu in o Slovencih, narodu,

7 Hacquetov ošivec (*Pedicularis hacquetii*)

Foto: Ciril Mlinar

8 Bleda obloglavka ali beli čopek (*Cephalaria leucantha*) Foto: Ciril Mlinar

9 Botanični vrtec Balthasarja Hacqueta na Velem polju Foto: Peter Skoberne

ki je premalo cenjen, ter o slovenščini, ki je prav tako premalo uveljavljena. Četrta knjiga se ukvarja s sosednjimi deželami, predvsem s Hrvaško.

V nedokončanem delu *Abbildung und Beschreibung der südwest- und östlichen Wenden, Illyren und Slaven* (1801–1808) je z narodopisnega stališča predstavil Venete (Slovence), Ilire (Hrivate) in Slovane (slavonske Hrvate in Srbe). Zbiral je podatke o načinu življenja, telesnih znakah in jezikovnih posebnostih naših ljudi.

Odkrivanje novih rastlin

Leta 1780 je v delu Mineraloško-botanično razvedrilno popotovanje od Triglava na Kranjskem do Glocknerja na Tirolskem (*Mineralogisch - botanische Lustreise von dem Berg Terglou in Krain zu dem Berg Glockner in Tyrol, im Jahr 1779*) zapisal, da je na pobočjih Triglava odkril nove rastline: "Zakaj našel sem rastline, ki jih ni bil opazil ne Scopoli ne kdo drugi in ki jih bom o priložnem času objavil."

Leta 1784 je objavil drugo spremenjeno in razširjeno izdajo z naslovom *Mineralogisch - botanische Lustreise von dem Berg Terglou in Krain zu dem Berg Glockner in Tyrol, im Jahr 1779 und 81*.

Svoja potovanja v letih 1781 in 1783 je opisal leta 1785 v delu Fizikalno-politično popotovanje od Dinaridov do Julijskih, Karnijskih, Retijskih in Noriških Alp (*Physikalisch - politische Reise aus den Dinarischen durch die Julischen, Carnischen, Rhätischen in die Norischen Alpen im Jahre 1781 und 1783 unternommen*).

Planinci uvrščamo Hacqueta med pionirje slovenskega alpinizma. Mira

Marko Debelak Deržaj ga imenuje "slavni botanik in alpski pionir". Leta 1776 je bil na Velem polju, leto za tem se je poskušal povzpeti na Triglav. Prvi vzpon na Triglav mu je uspel 8. avgusta 1779. Prvi je izmeril njegovo višino. Takrat je tudi obhodil triglavsko pogorje. Iz Radovne je šel v Mojstrano, Kranjsko Goro, na Vršič, v Trento in v Bovec. Drugič se je povzpел na Triglav 23. julija 1782.

Wester je leta 1931 v Planinskem vestniku v prispevku *Hacquetova navodila za gorolazce* povzel njegova priporočila za raziskovalce in obiskovalce gora. Nekatera so aktualna še zdaj! Raziskovanje rastlinstva je bilo le manjši del Hacquetovega delovanja na Kranjskem in je ostalo v senci njegovega veliko bolj znanega predhodnika Scopolija. V letih, ki jih je preživel pri nas, je nabiral rastline za herbarijsko zbirko. Njegov herbarij iz tega obdobja hrani Prirodoslovni muzej Slovenije. Herbarijske pole so na žalost opremljene samo z latinskim imenom vrste, manjkajo pa vsi podatki o nahajališčih in o datumu nabiranja. V herbariju je 2594 vrst.

Prispevek botaniki

Na Dunaju je leta 1782 izšlo Hacquetovo botanično najpomembnejše delo z naslovom *Kranjske alpske rastline Plantae alpinae Carniolicae*. V njem je opisal 12 rastlin, ki rastejo v kranjskih Alpah in v Istri in ki so bile po njegovem mnenju nove, še neopisane vrste. Imenoval jih je po krajih, po nahajališčih in jih narisal. Herbarijski primerki nekaterih pa so se ohranili v zbirki, ki jo hrani Prirodoslovni muzej Slovenije.

V tem delu je opisal tudi štiri "triglavske cvetke", kakor jih je imenoval botanik Tone Wraber. Nova, še neopisana vrsta je bila triglavski svišč (*Gentiana terglouensis*). Našel jo je na pobočjih Triglava in v bohinjskih Alpah. V Sloveniji ga najdemo v Julijskih in Kamniško-Savinjskih Alpah ter v Karavankah.

Na grušču pod Ledinami, kjer danes stoji planinska kočica Planika, je nabral rastlino, podobno regratu, jo uvrstil v rod otavčičev in jo poimenoval triglavski otavčič (*Leontodon terglouensis*). Kasneje so ugotovili, da gre za enega od dimkov, obdržali pa so prvič zapisano vrstno ime. Zdaj veljavno latinsko ime triglavskega dimka je *Crepis terglouensis*. Pri nas raste samo v Julijskih Alpah na Triglavu in v njegovi okolici (Križ, Oltar, Stenar, Dovški križ, Begunjski vrh), pred nekaj leti pa je bilo odkrito novo nahajališče na Prestreljeniku v Kaninski skupini. Triglavsko neboglasnico (*Eritrichium nanum*) je Hacquet opisal kot triglavsko spominčico (*Myosotis terglouensis*), vendar ni šlo za novo vrsto, ampak za že opisano neboglasnico (*Eritrichium nanum*), ki pa je v slovenskem poimenovanju obdržala pridevek triglavski. V Sloveniji je najbolj pogosta v Julijskih Alpah, najdemo pa jo tudi v Karavankah in Kamniško-Savinjskih Alpah.

Na pobočjih Triglava je našel tudi petoprstnik, za katerega je menil, da je nova vrsta. Imenoval ga je triglavski petoprstnik (*Potentilla terglouensis*), vendar ni šlo za novo odkrito vrsto, ampak za že znani bleščeci petoprstnik (*Potentilla nitida*). V latinskem imenu tako zaradi imenoslovnih pravil ni obdržala Hacquetovega imena, mi pa smo še vedno ohranili pridevnik triglavski in postala je naša triglavska roža, ki nas spominja na drobne kapljice krvi Zlatoroga. Pri nas je pogosta zlasti v Julijskih Alpah, v Kamniško-Savinjskih Alpah raste le na Grintavcu in na Storžiču, v Karavankah pa na Kepi in na Vrtači. Najdemo jo tudi na Ratitovcu.

Kugyjevo neskončno iskanje Scabiose

V gorah nad Trento in na pobočjih Triglava je našel neznano vrsto grintavca. Nabral ga je za herbarij, na listek je napisal ime triglavski grintavec (*Scabiosa terglouensis*). V objavljenem opisu pa ga je imenoval trentarski grintavec (*Scabiosa trenta*).

Kasneje so mnogi botaniki zaman iskali *Scabiosa trento*. Hacquetova risba je mladega Juliusa Kugyja napotila na pravljično potovanje v Julijce. Iskal je skrivnostno cvetlico, ni je našel, našel pa je kraljestvo Zlatoroga. Uganko je razrešil avstrijski botanik Anton Kerner, ki si je ogledal Hacquetov primerek trentarskega grintavca, ki je bil shranjen v tedanjem Kranjskem deželnem muzeju v Ljubljani. Ugotovil je, da je Hacquet našel že znano blede obloglavko (*Cephalaria leucantha*). V Sloveniji jo lahko vidimo v Istri v okolici Socerba, Hrastovelj, Podpeči, Movraža in Sočerge ter v okolici Ajdovščine. *Scabiosa trento* je postala eden Kugyjevih najlepših pesniških simbolov, simbol nedosegljivega, iskanega, lepega, mladega. Postala je ena od slovenskih znamenitih rastlin, o kateri so napisali mnogo strokovnih, poljudnih in pesniških člankov. Z Golakov je opisal golaško jelenko (*Athamantia golaka*). Kasneje so jo

Muzejsko društvo Idrija se bo poklonilo 200 letnici smrti svojega slavnega "rojaka" na Srečanju z B. Hacquetom v Idriji 28. septembra ob 18. uri.

uvrstili v monotipski rod *Grafia* in ohranili Hacquetov vrstni pridevek. Zdaj veljavno ime je kranjska selivka (*Grafia golaka*). V Sloveniji raste na kamnitih travnikih in med grmovjem v montanskem pasu v Kamniško-Savinjskih in Julijskih Alpah, v Polhograjskem in Cerkljanskem hribovju, na Šmarni gori, na Notranjskem, Kočevskem in v Trnovskem gozdu.

Rastline imenovane po Hacquetu

Hacquet je bil verjetno prvi, ki je opazil vpliv različne geološke podlage na razširjenost rastlin. Do teh trditev je prišel s primerjavo rastlinstva v Julijskih Alpah in Visokih Turah. V Zborniku Družbe za kmetijstvo in koristne umetnosti iz Ljubljane v letih 1776–1779 je objavil štiri razprave z veterinarsko vsebino. Botanično najzanimivejša je razprava o zastrupitvah pri govedu iz leta 1779 (*Beobachtungen, und Heilungsmethoden einzelner Hornvierkrankheiten, welche durch Gifte aus den drey Naturreichen verursacht werden*). Hacquet piše o zastrupitvah goveda z rastlinskimi in živalskimi strupi ter minerali. V tem prispevku se zrcali njegovo botanično in mineraloško znanje. Opisal oziroma omenil je okrog 20 strupenih rastlin. Poleg latinskih in nemških imen je navedel tudi slovenske izraze ter rastline bolj ali manj natančno opisal.

Po Hacquetu se imenuje rod tevje (*Hacquetia*). Rastlina je bila znana že italijanskemu zdravniku in naravoslovcu P. A. Mattioliju, ki je v 16. stoletju dobro desetletje živel in delal v Gorici. Scopoli pa jo je leta 1772 uvrstil v rod zalih kobulčkov (*Astrantia*) in zapisal, da raste v okolici Idrije in Gorice. Kasneje je dobila ime po Hacquetu. Tevje (*Hacquetia epipactis*) raste po gozdovih skoraj po vsej Sloveniji. Stara, skoraj že pozabljena slovenska imena za tevje so rumenkulja, zlatorumena zvezdocvetka ali zvezdnica.

Lahko bi rekli, da je nekoliko po pomoti po Hacquetu dobila ime novo odkrita vrsta iz rodu ušivec (*Pedicularis*), ki jo je botanik in lekarnar Žiga Graf leta 1833 našel na Črni prsti v Julijskih Alpah in jo naslednje leto opisal in poimenoval Hacquetov ušivec (*Pedicularis hacquetii*). Hacquet je namreč že leta 1784 pisal o ušivcu, ki ga je videl na Javorniku nad Cerknjskim jezerom. Ker je Graf poznal ta prispevek, je bil prepričan, da je na Črni prsti našel rastlino, o kateri je pisal Hacquet in jo je zato imenoval po njem. Kasneje se je izkazalo, da na Javorniku raste bosanski ušivec (*Pedicularis hoermanniana*). Najtrajnejši spomeniki naravoslovcem so poimenovanja rastlin po njih. Spominjamo pa se jih tudi na drugačne načine.

Spomin na zaslužnega botanika in planinca

Mira Marko Debelak Deržaj je leta 1947 zapisala, da bi velikemu planincu in naravoslovcu "lahko v kaki gorski dolini postavili okusen, skromen spomenik". Ob 200. obletnici prvega vzpona na Triglav so 20. avgusta 1978 nad Vodnikovo kočjo na Velem polju odkrili spominsko ploščo Balthasarju Hacquetu – znanstveniku in planincu, ki je med prvimi stopil na vrh Triglava in svoj vzpon tudi znanstveno popisal. Komisija za varstvo narave in Gorsko stražo pri Planinski zvezi Slovenije je ob plošči uredila skromen botanični muzej v naravi, ki ga je poimenovala Vrtec Balthasarja Hacqueta. Leta 2003 je vrtec delno prenovilo Društvo Jarina iz Bohinja in poskrbelo za nove označevalne tablice in prevzelo skrb za vrt.

V Ljubljani so mu v letu 1987 odkrili spominsko ploščo na pročelju hiše (Gornji trg 4), kjer je stala hiša, v kateri je imel svoje "anatomsko gledališče". V Ljubljani ima Hacquet tudi svojo ulico, v Idriji pa spominsko ploščo, ki so jo odkrili 24. avgusta 1990. Biološki inštitut ZRC SAZU pa od leta 2002 izdaja revijo Hacquetia.

Leta 2003 je bil v Idriji mednarodni simpozij o njegovem življenju in delu. Leta 2015 je Slovenska matica ob 200. letnici njegove smrti organizirala predavanja o njegovem življenju in delu. Pošta Slovenije pa je izdala znamko z njegovo podobo v seriji Znamenite osebnosti.

Kadar hodimo skozi pomladno prebujajoče se bukove, se spomnimo, da z razcvetajočim se tevjem vsako leto znova oživlja tudi spomin na neutrudnega naravoslovca Hacqueta. T. Wraber, 1969: 274. ○

Viri in literatura:

- Herbarij Balthasarja Hacqueta. Prirodoslovni muzej Slovenije.
- Pintar, I., 1926: Hacquet Baltazar. Slovenski biografski leksikon 1(2): 284–287.
- Petkovšek, V., 1960: Začetki botanične vede pri Slovencih. Zbornik ob 150-letnici botaničnega vrta v Ljubljani. Str. 17–18.
- Praprotnik, N., 2015: Balthasar Hacquet (1739 ali 1740–1815) in njegovo botanično delovanje na ozemlju Slovenije. Botaniki, njihovo delo in herbarijske zbirke praprotnic in semenk v Prirodoslovnem muzeju Slovenije. Scopolia 83/84: 60–82.
- Voss, W., 1884: Versuch einer Geschichte der Botanik in Krain (1754 bis 1883). Jahresbericht der Staats-Ober-Realschule in Laibach für das Schuljahr 1884.
- Wester, J., 1931: Hacquetova navodila za gorolazce. Planinski vestnik: 59–62, 84–87.
- Wester, J., 1954: Baltazar Hacquet. Prvi raziskovalec naših Alp. Naši veliki planinci 2. Planinska zveza Slovenije.
- Wraber, T., 1969: Iz zgodovine o botaničnih raziskovanjih v Julijskih Alpah in Karavankah. Jeklo in ljudje 2: 272–274.
- Wraber, T., 2008 b: Redakcijsko poročilo in komentar. V: Voss, W.: Zgodovina botanike na Kranjskem. (Znanstvenokritična izdaja). Versuch einer Geschichte der Botanik in Krain (1754 bis 1883). Poskus zgodovine botanike na Kranjskem (1754 do 1883).

Gorski zrak, obogaten z zgodovino

115 let Češke koč

Mire Steinbuch

Koncem 19. stoletja so člani Češke podružnice Slovenskega planinskega društva iz Prage sklenili, da bodo na Spodnjih Ravneh nad Jezerskim zgradili planinsko koč. Od besed so prešli k dejanjem in 26. junija 1900 se je ob odprtju koč, ki jo je blagoslovil triglavski župnik Jakob Aljaž, zbrala množica čeških in slovenskih planincev. Po besedah zdajšnje oskrbnice Karmen Karničar je "koča sama po sebi ljubka, priletna lesena dama, ki zaradi svoje arhitekture prijazne kmečke češke domačije in zaradi jezerskih macesnov, iz katerih je zgrajena, ne potrebuje nobenega lišpa, da bi bila opažena in se vtisnila v spomin obiskovalk in obiskovalcev".

Tudi praznovanja stopetnajstletnice koč se je udeležilo zgledno število ljubiteljev gora. Kulturni program, pripravili so ga gostitelji Jezerjani, je spretno in

hudomušno vodila Karmen Karničar, ki je za vezno besedilo izbrala odlomke iz članka dr. Bogoslava Frante, objavljenega v *Planinskem vestniku*, ki je izšel 25. junija 1900.

Pohvaliti moram vse govornike, ki jih ni bilo tako malo. Brez izjeme so bili njihovi govori kratki, jedrnat in smiselni, brez mlatenja prazne slame. Kdo ve, morda zaradi vpliva gora, v katerih štejejo dejanja, ne besede? Med govorniki na virtualnem odru so se za govorniškimi pultom – visokim starim macesnovim štorom, ozaljšanim z aranžmajem zimzelenih vejic iglavcev – zvrstili (ne v tem vrstnem redu) ataše češkega veleposlaništva v Sloveniji Stefan Samsun, predsednik Kluba čeških turistov Vratislav Chváral,

Prisotni so prisluhnili ubranemu petju.
Foto: Manca Čujež

predsednik Alpskega kluba, ustanovitelj revije *Ludi & Hori*, neutrudni promotor Češke kočice in še kaj Ladislav Jirásko, prihodnji slovenski veleposlanik na Češkem Leon Marc, župana Jezerškega Jurij Rebolj in Preddvora Miran Zadnikar, predsednica PD Jezerško Anja Karničar in predsednik MDO Gorenjske Franc Benedik. Slavnostni govornik je bil podpredsednik PZS Miro Eržen, ki je v nekaj minutah

Na letošnjem novembrskem dvanajstem Festivalu alpinizma v Pragi bosta Slovenijo, kateri je posvečena ena izmed letošnjih številke revije *Lidi&Hory*, predstavljala Marko Prezelj in Miro Eržen.

zgoščeno opisal zgodovinske družbenopolitične razmere (ki so se odražale tudi v naših gorah) pred gradnjo Češke kočice in med njo ter po njenem odprtju. Med njegovimi besedami smo prisotni s polnimi pljuči zadihali čisti gorski zrak, obogaten z zgodovino brez škodljivih primesi. Med povabljenimi gosti, vendar ne govorniki, so bili še Eva Štravs Podlogar, vršilka dolžnosti direktorice direktorata za turizem in internacionalizacijo, Jaka

Radek Jaroš je najbolj znan in priljubljen alpinist na Češkem. Z doseženimi 14 osem-tisočaki je končal svoj projekt Himalajska krona in postal petnajsti Zemljan, ki mu je to uspelo. Najprej se je v drugem poskusu leta 1998 povzpela na najvišjega, Everest. Zadnji, na katerega je priplezal, je bil drugi najvišji na svetu, K2. Uspelo mu je v petem poskusu in to, zanimivo naključje, ravno 26. junija 2014, torej na isti dan, kot so pred 114 leti odprli Češko kočico. Na vse vrhove je prišel brez dodatnega kisika. Pravi, da v prihodnosti načrtuje vzpone na najvišje vrhove sedmih celin in obiske lepih gora po vsem svetu. Ne živi neposredno od alpinizma, temveč od dejavnosti, povezanih z njim – promocije alpinizma, predavanj, koledarjev in knjig. Po njegovem mnenju se je češko-slovensko sodelovanje in prijateljstvo ohranilo, ker so si ljudje, ki živijo pod gorami ali z gorami, ne glede na narodnost, vero, prepričanja in različne režime, po vsem svetu podobni, tako rekoč ista krvna skupina. Čehi so ponosni na svojo zgodovino, teh 115 let za njih predstavlja vrednoto. Od slovenskih alpinistov je srečal Vikija Grošlja, pod Gašerbrumom II pa skupino mladih slovenskih alpinistov (SMAR) in se fotografiral z njimi.¹

¹ Pogovor je prevajala simpatična Petra Krylová, tajnica na slovenskem veleposlaništvu v Pragi.

Ažman, direktor Turizma Bled, in Radek Jaroš, Čeh, ki je stal na vseh štirinajstih osem-tisočakih.

Gostje so dobili skromna darila, lesene smerne tablice z motivom Češke kočice, ki jih je ročno poslikal Tomaž Rehberger.

Med nagovori in podeljevanjem daril je večkrat zadonelo ubrano petje Cerkvenege mešanega pevskega zbora Jezerško, ki se je pod mogočnim ostenjem Grintovca in sosednjih gora odbijalo od

visokih sten in se v stereo tehniki vračalo med poslušalce. Praznovanje sta zaključila dvanajstletni Marko in desetletni Tobija, ki sta na harmoniko in tubo (evfonij) zaigrala nekaj alpskih poskočnic.

Tudi vreme je sodelovalo. Šele ko je bil uradni del prireditve končan, golaž skuhan in flancati ocvrti, so nebeščani odprli zapornice, da se je ulilo, ne kot iz škafe, temveč kot iz hektolitrskega soda. In ko se je izlilo, je spet posijalo sonce. ◉

Obisk pri sosedih:

Jesen v Rožu na avstrijskem Koroškem

Rož, koroška dolina, ki jo res lahko dosežete preko Ljubelja ali Jezerškega, vabi z veliko pokrajinskimi lepotami: od razgledov s panoramske poti Karavanke-Svinška Planina, da kar obmolkneš ob pogledu, do soteske Čepe/Tscheppaschlucht s svojo romantično divjino.

Poden/Bodental in alpinistična vas Sele/Bergsteigerdorf Zell sta idilični izhodiščni točki za jesenske izlete v neokrnjeni naravi, samotne gorske ture in zahtevnejše plezalne poti. Preizkusite raznolikost regionalne kuhinje v gorskih kočah in v domačih gostilnah.

Carnica-Region Rosental
Freibacher Straße 1
A-9170 Borovlje/Ferlach
Tel. +43 4227 5119
www.carnica-rosental.at

KÄRNTEN
Carnica Rosental

Na festivalu alpinizma nimamo filmov

Pogovor z Ladislavom Jiráskom

Mire Steinbuch

dvanajst, s seboj imam tudi profesionalnega fotografa.

Kaj pravzaprav pomeni češko-slovenska vzajemnost?

Konec osemdesetih let smo začeli novo obdobje sodelovanja. Pri tem sem bil gonilna sila, glavni promotor. Vaša planinska društva so prišla za teden, deset dni na Češko, obiskali so Prago, Češki raj (Český ráj) ali Krkonoše, naši klubi pa so prišli v Logarsko dolino, Julijske Alpe, Zasavje in podobno. To je ta vzajemnost.

Leta 1985 ste v aprilski številki Planinskega vestnika objavili obširen članek o izletih čeških planincev v Kamniških in Julijskih Alpah.

Naj najprej povem, da smo po dolgem premoru v začetku osemdesetih let začeli izdajati češke vodnike po Julijskih in Kamniško-Savinjskih Alpah, h koncu je šel tudi veliki projekt, vodnik *Jugoslovanske gore in reke*, ki je bil na Češkem ocenjen kot absolutno najboljši (izšel leta 1983, naklada 10.000 izvodov, op. M. S.), poleg mene sta bila še dva soavtorja. Zanj smo dobili celo nagrado. To je bila velika reklama tudi za takratno Jugoslavijo, čeprav so bile na prvem mestu slovenske gore. V omenjenem članku opisujem naše desetdnevno bivanje v Sloveniji, ko smo se razdelili v tri skupine in hodili po Julijcih in Kamniško-Savinjskih Alpah.

Človek, ki mu noče zmanjkati idej za projekte, ki jih prej ali slej spravi v življenje. Gonilna sila češko-slovenskega sodelovanja. Simpatičen sogovornik, ki govori slovenščino s češkim naglasom in razume mojo knjižno *lublanščino*. Preseneča s svojim praktičnim življenjskim pristopom, s katerim rešuje probleme in na videz zapletene zadeve. Sicer ga nisem vprašal, a dobil sem vtis, da fraze "tega se ne da" ne pozna. Prvič je bil v Sloveniji leta 1975, po letu 1990 se redno vrača, včasih tudi po večkrat na leto. Na Češkem je uvedel zavarovanje za primer nesreče in reševanja v gorah. Kljub doseženemu je skromen in realen.

Kaj lahko rečete o jubileju, 115-letnici Češke koč?

Jubilej sicer ni okrogel, 120-letnica, vendar smo se že prej dogovarjali z Drejcem Karničarjem, da bomo razširili sodelovanje in stike. V naši reviji sem objavil obširno besedilo o gorništvu in češko-slovenskem sodelovanju; to je bil prvi korak. Drugega sta naredila Drejc in Polona Karničar, ko sta lani na Festivalu alpinizma v Pragi predstavila Jezersko. Pri predstavitvi nam je pomagal tudi prvi tajnik slovenskega veleposlaništva v Pragi,

ki je predstavil 115-letnico Češke koč in naš festival, ki bo letos novembra. Z Avstrijci, s katerimi tudi sodelujemo, smo se dogovorili, da bo na današnji proslavi (25. 7. 2015, op. M. S.) igral tudi njihov orkester, vendar imajo, žal, zdaj drugi nastop v istem terminu. Dogovorili smo se, da bo ta 115-letnica začetek tesnejšega sodelovanja, zato smo povabili veliko ljudi. Računam, da jih je iz Češke prišlo okoli osemdeset. Iz enega avtobusa so se nastanili na Jezerskem, drugi bodo prišli danes ali jutri iz Kamnika. Pri koči nas je danes

Ste prejemnik zlatega častnega znaka Planinske zveze Slovenije. Katerega leta ste ga dobili?

Mislím, da 86. ali 87. Leta 1988 smo podpisali pogodbo o sodelovanju s Planinsko zvezo Slovenije. Takrat sem bil visoki funkcionar v Klubu čeških turistov.

Turisti – je to enako planinci oz. pohodniki?

Pohodniki. Pri nas je malo drugače. Pri vas Planinska zveza, podobno kot

avstrijski Alpenverein, zajema razne vrste aktivnosti, povezane z gorami. Na Češkem obstajata Češka plezalska zveza, samostojna plezalska organizacija, in Klub čeških turistov. Med njima ni rivalstva, plezalci pravijo, da oni niso turisti; turisti pa imajo svojo vizijo.

Vi ste tudi soorganizator mednarodnega festivala alpinizma v Pragi.

Da, letos bo dvanajsti po vrsti. To je popolnoma drugačen festival kakor drugi. Mi nimamo filmov. V Prago povabimo najboljše plezalce oz. alpiniste z vsega sveta, od deset do petnajst ljudi, in tudi naše najboljše – Adama Ondro, Radeka Jaroša, Mareka Holečka, Lucio Lozovo itd. Na programu je skupno okoli 25 predavanj. Predavatelji so iz Japonske, Južne Amerike, Velike Britanije ... z vsega sveta, pripovedujejo o svojih vzponih, uspehih, doživetjih. To je zelo zanimivo, na vsakem se zbere do tisoč obiskovalcev. Prisotna so tudi podjetja za dejavnosti na prostem, npr. North Face, Mammut, Patagonia in druga, ki na stojnicah predstavljajo in prodajajo opremo. Na festival povabimo tudi partnerje iz Avstrije, Švice in Južne Tirolske, ki sodelujejo z našo zelo uspešno potovalno agencijo Alpy, ki se predstavijo s katalogi in informativnim gradivom. Tak pristop je zelo priljubljen. Na tem festivalu je popolnoma drugačno vzdušje, saj je osnovan na osebnostih.

Vi ste ustanovitelj revije Lidé & Hory?

Da. Leta 1990, ko so se pri nas začele spremembe, sem ustanovil zasebno agencijo Alpy. Takrat sem bil v odlični kondiciji, plezal sem v čeških peščenjakih, začel sem voditi ljudi v Alpe. Meje so se odprle, za izlete na Mont Blanc, Grossglockner, Triglav in druge je bilo veliko zanimanje. Vsak teden, od četrtega do nedelje, sem vodil tudi do 30 ljudi. V enem letu sem bil devetkrat na Glocknerju in štirikrat na Mont Blancu, saj je bilo interesentov dovolj. Takrat še nismo poznali zavarovanja za nesreče, reševanje. V kočah sem se pogovarjal z Avstrijci in zvedel, da je pri njih zavarovanje vključeno v članarino. Razpravljali smo o raznih možnostih in rekli so, da bi se morda dalo kaj storiti. Po agenciji Alpy sem začel predstavljati članarino Alpenvereina. Danes ima Alpy 42.000 tisoč članov, ki so zavarovani pri alpenverein.cz. Leta 2000 sem se odločil in začel s projektom revije, posvečene vsem vrstam plezanja oz. alpinizma in gorništvu.

Danes smo brez konkurence najboljša revija te vrste na Češkem. Podjetja za dejavnosti na prostem se zelo zanimajo za predstavitve in oglase v njej, kar je za nas fantastičen uspeh. Izidemo na dva meseca v 11.000 izvodih, imamo 6000 naročnikov. Na Češkem je naprodaj na približno 350 mestih – trafikah, trgovinah in podobno.

Kdo so člani vašega kluba Alpy? Samo alpinisti ali tudi planinci in frikoti?¹

Vsi, ki hočejo biti. Imamo podoben

1 Ladislav Jirásko na Alpinističnem forumu v Innsbrucku 2013 Foto: Ondřej Jirásko

2 Ladislav Jirásko na Mednarodnem festivalu alpinizma v Pragi 2009 z Reinholdom Messnerjem Foto: Miroslav Feszanicz

sistem kot PZS: alpinisti, ekstremni plezalci, gorniki, pohodniki, turni smučarji ...

Znotraj Alpyja obstaja Alpy extreme team. Je to elita?

V njem so najboljši češki plezalci, kot sta Adam Ondra in Radek Jaroš. Ta odsek sem ustanovil pred petimi leti. Na primer v Arcu se dogovorim, da bosta predavala Adam Ondra in Lucie Hrozová, za Radeka Jaroša se zmenim v Avstriji; v tujini predstavljamo najboljše češke plezalce.

Pri vas so zelo dobri plezalci, vendar se mi zdi, da po svetu niso preveč znani.

Na ta način razširjamo informacije o njih.

¹ Športni plezalci (op. M. S.).

V kakšnem stanju je ženski alpinizem na Češkem?

No, Lucie Hrozová je ...

... alpinistka ali športna plezalka?

Ona je briljantna v kombiniranem plezanju (miks, op. M. S.) in *dry toolingu* (zaticanju, op. M. S.). Je v svetovnem vrhu, ista klasa kot Nemka Ines Papert. Vendar mislim, da je danes Lucie že boljša, saj je preplezala miks z oceno M14. Je prva ženska, ki je v Švici preplezala projekt Stefana Glowatzja, ki je ocenjen

z M14+. V Alpy extreme team sta tudi dve deklici, stari 11 in 14 let, ki odlično plezata in se na tekmovanjih uvrščata med prva tri mesta.

So, razen Hrozové, še druga dekleta, ki se ukvarjajo z alpinizmom, morda himalajizmom?

Imamo eno, ki je bila na dveh osemstisočakah, Makaluju in Šišapangmi. Takrat je bila zelo dobra, vendar danes počne čisto druge stvari. Na Češkem v ženskem himalajizmu nimamo velikih imen.

Ali dekleta plezajo tudi v alpskih stenah po Evropi?

Nekaj sicer plezajo, toda pri nas imamo peščenjake, ki so precejšnja redkost. To je poseben način plezanja, popolnoma drugačen kot v apnencu ali granitu. Imamo nekaj dobrih plezalk, ki se držijo predvsem peščenjakov. Večinoma plezajo doma, vendar so obiskale tudi Ameriko, kraje s podobno kamnino. To je zelo specifična in malo razširjena zvrst plezanja, odločile so se, da bodo ostale na Češkem, kjer so ta področja lahko dostopna, in poskušale doseči čim večje mojstrstvo. ●

Dve moji večni stari ljubezni

Jezersko in Češka koča

Tatjana Cvetko

V mestih in vaseh je vroče, zelo vroče. Nič kaj dosti bolje ni na grebenih vršacev in še nevihte napovedujejo. Kam torej jutri? Ob misli na Češko kočo mi zaigra srce.

Moji spomini na otroštvo so polni Jezerskega in moji prvi izleti v gore so povezani s Češko kočo. Oče je bil sirota, dodeljen v rejo Megličevi družini na Spodnje Jezersko. Kadar je bil razpoložen, mi je pripovedoval o tistih letih. Samo najlepše je znal povedati o svoji nadomestni mami in iz vsakega stavka je bilo čutiti, kljub težkim letom, otroško veselje in brezmejno hvaležnost ženski, ki ni delala razlik med svojimi in tujimi otroki. Vsem enako je odmerila kos kruha, skodelico polente. Ko so v nevihti mokri prignali živino s paše, je vse po vrsti enako čuteče in

toplo zavila v odejo, svoje sinove in mojega očeta. Hodim po hiši in prav počasi pripravljam obleko in nahrbtnik za naslednji dan. Moje misli so še vedno na Jezerskem in nad njim. Dobro se spominjam starega Karničarja, kako je sedel v koči vedno za isto mizo, z majhnim klobukom na glavi ... S starši sem v veliko nedeljah prehodila meni vedno ljubo pot iz doline do koče. Spominjam se, da smo s planinsko sekcijo Iskra nad Češko kočo, pod stenami Dolgega hrbta oziroma Mlinarskega sedla, smučali, tekmovali. Še imam v svojem že porumenelem planinskem dnevniku shranjen članek

iz tovarniškega časopisa. Zapisano je, da smo tekmovali v soboto, 25. junija, a ne vem, katerega leta. Moralo je biti 1974 ali '75. Še v pumparicah, majicah s kratkimi rokavi, brez kap, očal in rokavic. Proga je bila dolga štiristo metrov z višinsko razliko sto metrov. Zelo lepo je bilo, živo se spominjam tekme, smeha in veselja, še vedno čutim sonce tistega dne in veter, ki nas je popoldne prepodil v dolino. Leta so minevala, postala sem mama. Svoje otroke sem večkrat peljala tja gor. Uživali so, plezali po bližnjih skalah, tako kot nekoč Karničarjevi Davo, Drejc in Irma. Najlepše pa je bilo, kadar smo v koči prespali, to se je otrokom zdelo imenitno. Povzpeli smo se na bližnje vrhove. Nekoč sem precej zgodaj dopoldne z enim od sinov, takrat približno devetletnim Matevžem, že sedela na vrhu Babe. Kar po plezalni poti sva se povzpela. Za nama pa Jezerjanka, ki me je pošteno okarala, kako si drznem z otrokom poplezavati po nevarnih ostenjih. Molčala sem in se tudi takrat, kot na vsaki turi, zahvalila nekam v nebo za srečen vzpon in povratek. Bila je nedelja v oktobru 2011. Vedela sem, da bom naslednji dan odpeljala svojega očeta v bolnišnico. Pa sem se spomnila, da bi prej oba – očeta in mamo – povabila na nedeljski izlet na Jezersko. Najprej smo se ustavili pri Megličevih. Nikogar ni bilo doma, oče je hodil po dvorišču, občudoval cvetje na oknih in kdo ve, kaj mu je tisto nedeljo govorilo srce. Peljali smo se mimo Planšarskega jezera, se ustavili na izhodišču za Češko kočo in Ledine in se sprehodili do Gorniškega centra. Hodil je počasi, a vzravnano, z mami sta se držala za roke in videti je bil srečen. Kadar koli sva se skupaj vozila iz Ljubljane proti Gorenjski, je rekel: "Tatjana, poglej te gore. Večne so. Kaj pa mi?" V ponedeljek sem ga spet odpeljala v Ljubljano, domov se je vrnil le še poslovit. Zdnilo se je in s prijateljico že stopava po stezi proti Češki koči. Ptički pojejo, prvi sončni žarki pokukajo izza Babe, nad Jenkovo planino se bohotijo jutranje meglice. Dotikam se trav, macesnovih vej ob poti, pogosto se ustavljam, strmim

1 Kažipoti pri Češki koči Foto: Drejc Karničar

2 Raj na zemlji Foto: Drejc Karničar

in občudujem, vdihavam to lepoto, da bi napolnila vse telo, ne le pljuč. V *Mrzvi dolini* si s svežo vodo umijem prepoteni obraz. Ozračje je polno omamnega vonja, ki me *zadane*, omami za nekaj naslednjih dni. Koča in klopí okoli nje so še v senci, zato se usedeva na *gank*. Jutranji žarki božajo tople lesene klopi, mize in najini telesi. Tudi oskrbnica Karmen se greje, a jo najino naročilo prežene v kuhinjo. Ja, na zajtrk sva prišli, na žgance. In počakali jih bova, prav nič se nama ne mudi. V kočó grem po razglednice, tu bom lahko v miru pisala svojim dragim: stricu, očetovemu bratu v Koper. Tudi on se vsako leto kljub krepkim osemdesetim letom še pripelje na Jezersko, zaljubljen je vanj. Pa nekaj prijateljicam, ki jim ni (več) dano hoditi po gorah. In svojima vnučkoma, štiri- in petletniku, ki sem ju letos vpisala v planinsko društvo. Strmim navzgor, po šodrastih pobočjih do sten, ki se strmo dvigajo na greben. Pogled se počasi sprehaja po očem dosegljivih vrhovih. Baba. Rinke. Slutim Tursko goro, Skuto pa Grintovec in Kočni. O, bog, kako je lepo. Le ptice je slišati in blejanje ovac. Srebam kavo. Porodi se mi misel, ki jo zapišem tudi na nekaj razglednic: "Odkar pomnim, se tu gori ni prav nič spremenilo. Gore, stene, melišča, nekaj macesnov, nekaj velikih skal, klopce, korito z vodo, kočá – lesena

in topla, oskrbnik trd, mil in prijazen hkrati. Kaj pa mi, ljudje v dolini? Mi hočemo vsak dan nekaj drugače, nekaj drugega, več in bolje in še enkrat več. Zakaj tako? Zakaj ne prisluhnemo naravi in svojemu bistvu? Tako preprosto je." Iz razmišljanja me predrami vonj po ajdi. Karmen je na *gank* prinesla veliko skledo žgancev in jih poparila ter mešala. Mmm, vonj potegnem še globlje vase. To je hrana, ki se je ne naveličam nikoli. Kmalu je na najini mizi skodelica zabeljenih žgancev in dve skodelici mleka. Zajtrk nama tekne. Posloviva se, si natočiva svežo vodo, pospraviva palice, pripraviva čeladi. Proti Ledinam sva namenjeni. Kmalu naletiva na napis, da je pot skozi Žrelo zaprta in naj planinci za prehod na Ledine uporabijo Slovensko smer. Nič mi ni jasno. Meni, stari planinki – z očitno že malce togimi možgani – še na misel ne pride, da bi morali sestopiti proti Jezerskemu in se ponovno povzpeti po Slovenski smeri do Ledin. Tako v nevednosti nadaljujeva pot, prepričana sem, da nama bo kasneje drug smerokaz pokazal smer za obvoz. Zato kar nadaljujeva, grapa pred žrelom je vodoravno močno prehojena in sklepam, da je tukaj prepovedano zaviti levo navzdol, ker si pač dolgo v vpadnici možnega padajočega kamenja. Nadaljujem in prijateljica za menoj. Kdo

ve, kolikokrat sem že poplezavala po tej poti v obeh smereh, desetine in na desetine. Šele ko izplezava in zagledam opozorilno tablo tudi v obratni smeri, se zavem, da sva naredili prekršek. Preplezali sva zaprto smer. Me kar stisne, nikoli ne delam traparij v gorah. A če jaz nisem dojela, da bi morala v dolino in ponovno gor, potem se bo zmotil še kdo. Kaj pa tujci, ki ne razumejo slovensko? Pošljem v nebo en velik hvala in oprostite. S prijateljico sva si enotni, da si v kočó na Ledine sploh ne upava. Kako naj bi priznali, od kod sva prišli? Lagati pa že dolgo ne znam. Torej si ponovno nadeneva čeladi in sestopiva v dolino po Slovenski smeri. Tudi na tej strani ne srečava nikogar. Nahrbtnike odloživa v avto in se sprehodiva do Gorniškega centra, ki je zaprt. Ker sva žejni, se zapeljeva do Šenkove domačije, kjer se poleg osvežilne pijače naužijeva še lepoto domačije in posestva. Račke, konji, pujski, kokoši, otroci ... vse teka sem in tja, glasovi se mešajo v toplem ozračju. O, tudi tukaj je lepo. Takoj se odločim: sem pripeljem vnuke, postavili bomo šotor in skupaj obiskali še Češko kočó. Zgodovina se ponavlja. Naslednji dan zvečer v *Delu* preberem prispevek o zgodovini Češke kočó in pogovor z Drajcem Karničarjem. Naslov članka se glasi: *Edina kočá, ki se v 115 letih ni spremenila*. ●

Fotografiranje pokrajine

Ustvarjanje fotografij skupaj z vremenom

Krajinska fotografija je gotovo najbolj prisotna, saj nas pokrajina obdaja povsod. Pri zahajanju v gore smo pravzaprav pogreznjeni vanjo in se ji ne moremo izogniti. Najboljše fotografije, ki prikazujejo pokrajino v najbolj dramatičnih oziroma najmočnejših trenutkih, so posnete res zgodaj zjutraj (pred zoro) ali pod večer, ko sonce zahaja ali že zaide za obzorje. Takrat so sence zelo dolge in prikazujejo posebno osvetlitev pokrajine. Opoldne ali v jasnem vremenu so kontrasti zelo močni, svetloba je trda in ni dobrih pogojev, ki bi prikazali čar pokrajine, ki nas obdaja. Ko je nebo delno prekrito z oblaki, je svetloba difuzna (razpršena) in nam nudi zanimive svetlobne učinke ne glede na uro dneva, ki jih lahko izkoristimo za dobre posnetke. Nepogrešljiv pripomoček pri fotografiranju pokrajine je stojalo. V zgodnjih jutranjih urah ali zvečer je svetlobe zelo malo, zato so časi osvetlitve dolgi. Drugi

pripomoček je polarizacijski filter, ki je namenjen zmanjšanju odseva na vseh odbojnih površinah, na primer na mokrih skalah, vodi . . . Učinek polarizacijskega filtra je tudi, da doda močnejše barve. Nebesno modrino potemni, ostale barve so bolj nasičene. Polarizacijski filter ima največji učinek, če fotografiramo pod kotom 90 stopinj glede na položaj sonca. S filtrom ne bomo dosegli nobenega učinka, če je sonce za nami ali pred nami. Filter je treba vrteti in hkrati opazovati njegov učinek skozi iskalo ali zaslon LCD na fotoaparatu. Ob tem se odločimo, katera polarizacija nam je najbolj všeč. Polarizacijski filter ni učinkovit pri izredno širokih kotih, v takem primeru nam neenakomerno potemni nebo. Ta pojav vidimo že sami skozi iskalo in tedaj je bolje, da filtra ne uporabimo. Pri nakupu polarizacijskega filtra je najbolje, da poiščemo res dobrega, da bo poskrbel za uravnotežene barve. Pri fotografiranju pokrajine uporabljamo najrazličnejše objektivne. Pri nakupu in

uporabi le-teh ni pravil. Pomembno je, da pri fotografiranju ne poskušamo zajeti vsega, ker se naše oko izgubi v zaznavanju podrobnosti na fotografiji in nam tak posnetek ne ostane v spominu. Bolje je, da zajamemo oziroma izberemo en zanimiv kader. Izjema je zajem pokrajine v kotu 360 stopinj. To pa je že druga zgodba. Za dober posnetek pokrajine je priporočljivo, da ne fotografiramo iz vsakdanjih položajev, ampak poiščemo zanimiv, nenavaden kot fotografiranja. Priporočljivo je, da obzorja ne postavimo v sredino posnetka. Bolje je, da sliko razdelimo po pravilu tretjin ali 1/8 proti 7/8. Če nebo ni zanimivo, naj ga bo na posnetku manj, in nasprotno, če je nebo zanimivo, dramatično, naj ga bo temu primerno več in zemlje manj. Trdnih pravil pri tem ni. Sami se moramo izpiliti tako z izkušnjami fotografiranja, poznavanja in uporabe pripomočkov, upoštevanja priporočenih pravil, kot z vztrajnostjo pri eksperimentiranju in kritičnem presojanju posnetega. Pomembno

je izostriti občutek za pravičen zajem posnetega. Pravila, če jih poznamo, lahko kršimo. Tudi horizont na sredini lahko izvrstno izkoristimo, na primer pri posnetku odseva hriba ali drugega izbranega kadra v jezeru. Bodimo ustvarjalni. Dobri posnetki pokrajine nastanejo največkrat v zelo slabih svetlobnih pogojih. V deževnem vremenu so lahko zelo zanimivi oblaki, tudi barve so v dežju bolj nasičene. Med nevihto, po njej ali med dvema nevihtama nastajajo enkratni neponovljivi posnetki. Taki trenutki odsevajo dramatičnost, ki jo lahko ujamemo, zamrznemo v času s fotografiranjem. Biti pozoren in pripravljen fotografirati v spreminjajočih se svetlobnih in vremenskih pogojih obrodí dobre posnetke pokrajine. Pri fotografiranju pokrajine povzemam nekaj upoštevanja vrednih pravil. Pri zaprti zaslonki bomo dosegli večjo globinsko ostrino. Ostrimo prvo tretjino posnetka. Pomisliti moramo na kader v ospredju in količino

neba na celotnem posnetku. Pri fotografiranju pokrajine moramo upoštevati linije in pravilo tretjin ali osmin. Ustvarjajmo posnetke skupaj z vremenom. Spremenljivi vremenski pogoji lahko dodajo vrednost kakovosti posnetega.

Zagotovo za dober posnetek imamo, če fotografiramo zgodaj zjutraj ali pozno popoldne oziroma zvečer. Spreminjajmo kot fotografiranja in ne pozabimo na uporabo stojala, saj je zagotovo za ostre posnetke. ●

1 Klasični primer pokrajine: upoštevanje tretjin, malo elementov in prikaz zanimive svetlobe ter vzdušje oblakov, ki popestrijo sicer dolgočasno enoličnost modrega neba. Foto: Oton Naglost

2 Na tem posnetku sem zajel manj neba, saj je bilo neizrazito, dolgočasno in ne bi doprineslo k dobri fotografiji. V prvi plan sem postavil človeka na manjši vzpetini in kot protiutež njemu je zajeto tudi planinsko zavetišče. Drugi plan je megleno morje, ki prehaja v verigo gora. Kompozicija obeh ustvari globino pokrajine.

Foto: Oton Naglost

3 Tukaj so bili nebo in oblaki zelo zanimivi in razgibani, zato sem horizont spustil precej nizko in se obenem spustil čim nižje, tako da sem fotografiral iz žabje perspektive. V takem položaju sem izpostavil silhuete planincev na obzorju, ki doprinesejo k izpovedi. K temu sem zajel še sonce, ki dopolni razgibanost in dramatičnost.

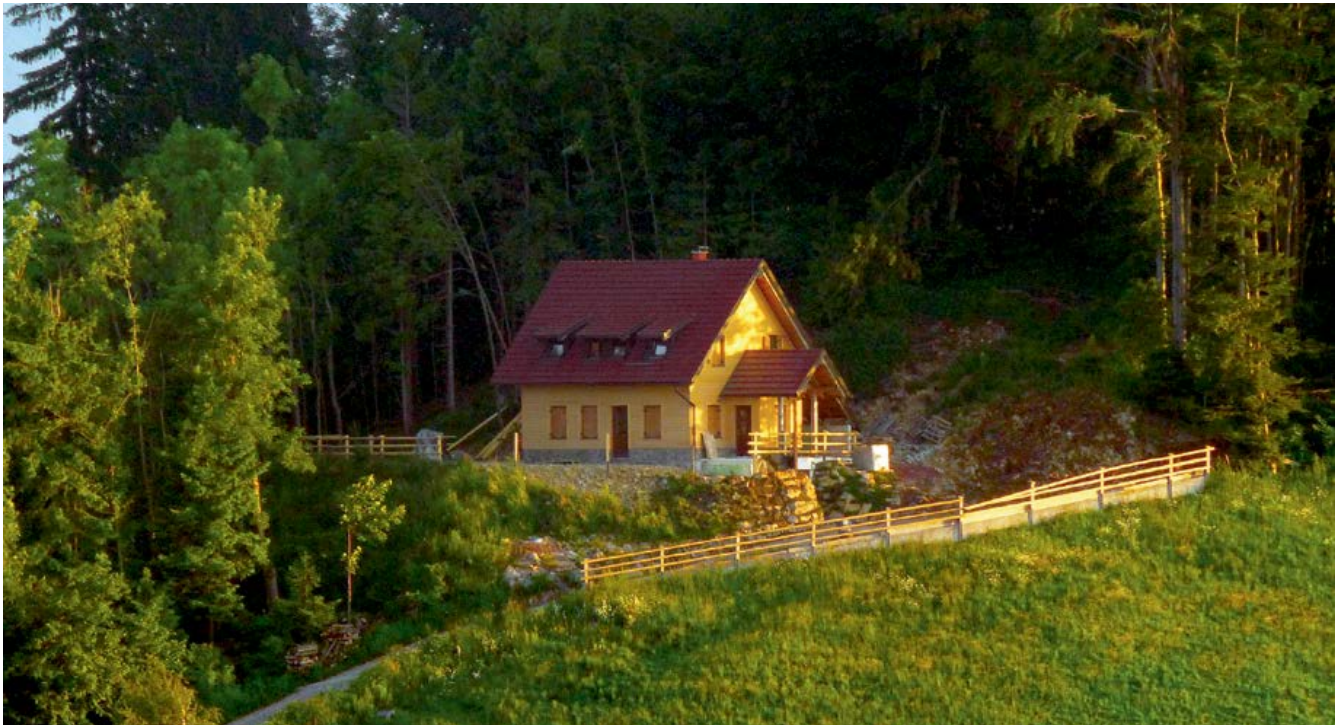
Foto: Oton Naglost

4 Tu sem namerno uporabil pokončno panoramo in povrh tega na sredino posnetka dal gladino jezera kot zrcalo hribovju. Foto: Oton Naglost

Na Žirovskem nove možnosti za rekreacijo

Nova planinska koča na Mrzlem vrhu

Planinsko društvo Žiri je ob priljubljenih planinskih poteh na Mrzlem vrhu (970 m) oziroma Mrzliku, kot vrhu pravijo domačini, postavilo novo planinsko kočo. Pri urejanju koče, ki so jo odprli 6. junija in ob kateri stoji tudi rastlinska čistilna naprava, namenjena čiščenju odpadne vode iz koče, so sodelovali številni planinci. Slavnostnega dogodka so se poleg preko tristoglave množice udeležili tudi predstavniki povabljenih sosednjih planinskih društev, župan Občine Žiri in predstavniki Planinske zveze Slovenije s predsednikom Bojanom Rotovnikom. Predsednik domačega PD Žiri Ivan Vidmar se je zahvalil vsem, ki so kakorkoli prispevali k izgradnji planinske koče, in teh ni bilo malo. Žirovski župan Janez Žakelj je poudaril, da so na Žirovskem spet dokazali, kako se s pridnostjo, vztrajnostjo in prostovoljnimi

delom lahko veliko naredi. Glavna moč pri izgradnji koče in obenem predsednik gradbenega odbora Janez Kosmač je orisal potek izgradnje koče. Ob odprtju koče so zagnali tudi novo rastlinsko čistilno napravo, ob čemer je Irena Zupančič Cimerman, direktorica sklada Si.voda, ki je sofinanciral izgradnjo rastlinske čistilne naprave, izpostavila, da je namen zavoda trajnostno reševati problematiko kakovosti voda v Sloveniji. "V šestih letih smo podprli že deset projektov, od tega štiri izgradnje rastlinskih čistilnih naprav na območjih z razpršeno poselitvijo. Te namreč pripomorejo k učinkovitemu čiščenju vode tudi tam, kjer razgibanost pokrajine ali druge okoliščine ne dopuščajo drugih možnosti čiščenja odpadnih voda. In planinske koče so zagotovo tak primer." Pri pripravi projekta je sodelovala tudi Razvojna agencija Škofja Loka. Predsednik PZS Bojan Rotovnik je

v nagovoru omenil letošnje visoke planinske jubileje ter prostovoljno delo in prizadevanje planinskih društev pri tem. "Kljub zaostrenim družbenim razmeram v Sloveniji s planinskim entuziazmom in obilico prostovoljnega dela uspemo pridobiti kakšno novo planinsko kočo. Planinska koča na Mrzlem vrhu je najverjetneje edina nova planinska koča, ki bo odprta v tem letu, zato smo v planinski organizaciji nanjo zelo ponosni," je dejal predsednik PZS, ki je žirovskemu planinskemu društvu v zahvalo za trud pri gradnji koče izročil sliko. Na dan odprtja so si obiskovalci v sicer še nedokončanih prostorih skupnih ležišč lahko ogledali projekcijo fotografij o izgradnji nove koče. Koča lahko sprejme od 30 do 40 obiskovalcev in bo imela 20 ležišč. Stoji na višini 970 metrov na atraktivni lokaciji ob več priljubljenih planinskih poteh, kot so Slovenska planinska pot, Loška

Nova planinska koča na Mrzlem vrhu Foto: Dušan Mlakar

planinska pot in pešpot Via Alpina (Rdeča pot). Koča sicer še ni vpisana v register planinskih koč PZS, a bo uradni status planinske koče pridobila po izpolnitvi vseh potrebnih pogojev in zahtev. V Sloveniji je sicer v registru planinskih koč trenutno 178 planinskih koč, zavetišč in bivakov, ki jih upravlja 95 planinskih društev. Ko bo koča na Mrzliku pridobila vsa dovoljenja, bo odprta ob koncih tedna vse leto. Koča, ki so jo člani PD Žiri gradili slaba tri leta (z deli so začeli avgusta 2012), bo okoliškim prebivalcem gotovo pomenila tudi nove možnosti za rekreacijo in kakovostno preživljanje prostega časa, posebno turistično vrednost pa daje koči še neposredna bližina nekdanje rapalske meje. ●

Sokol selec drugič

O selcu sem pisal že v septembrski številki *Planinskega vestnika*, letnik 2013, a je dogodek letošnje sezone ponudil novo priložnost za pričujoči zapis. Za vse, ki ne najdete takratne številke *Vestnika*, naj ponovim nekaj osnovnih podatkov o selcu. Je globalno razširjena vrsta sokola, ljubiteljem rekordov znan kot najhitrejša bitje na Zemlji. Je pa tudi vrsta, pri kateri smo ljudje pred pol stoletja ugotovili, da idealnih škropiv (raznih -cidov) ni. DDT je tedaj veljal za idealen insekticid, ki bo rešil problem lakote. Prek prehrabene verige (bramor—manjša ptica—selec) se je kopičil v telesih slednjih in povzročil tanjšanje jajčnih lupin do te mere, da so se med valjenjem še tako skrbnih staršev drobile. A tokrat o selcu kot primeru zelo atraktivne "tarče" foto lova. Svoj prvi zapis o selcu sem obogatil s čudovitim posnetkom mladega selca ob tolmunu enega od bohorskih slapov. Mladiči so komaj poleteli, v vročem poletnem dnevu so se prišli osvežit k vodi v strmi globeli. Ker jim starša še nista uspela privzgojiti strahu pred ljudmi, so ob nenadnem prihodu fotografu priložnost za posnetek leta, če že ne življenja. Sokoljem staršem pa priložnost, da naraščaju vcepijo strah pred neletečimi dvonožniki "zvermi".

V mesecu maju sem prejel klic dobrega prijatelja, da je njegov znanec slučajno našel gnezdo sokola, ki se ga da videti s stezice le dobrih dvajset metrov vstran. Iz pogovora sem spoznal, da gre za gnezdo, ki sem ga sam poznal že skoraj dve desetletji. Vedno sem ga opazoval z razdalje več kot dvestotih metrov. Skupaj sva obiskala najditelja, ki je povedal, da ima že vrsto let stezico do skalne stene, uporablja pa jo za nemoteče

opazovanje vragolij mladih lisičk ob vhodu v brlog pod steno. Vse do letos pa ni opazil tudi gnezda v sami steni. Iz povedanega sem lahko sklepal, da njegovi občasni prihodi pod steno selca v preteklih letih niso motili do te mere, da bi prenehal z gnezdenjem. Kot izkušen nekdanji lovec je povedal, da so v gnezdu že operjeni mladiči, ki ob njegovem prihodu niso kazali vznemirjenosti, le samec ga je opazoval z bližnjega drevesa. Na osnovi povedanega smo se odločili, da si lokacijo bližje ogledamo. Ob prihodu v bližino smo opazili na veji sedečega samca. V tišini smo se med drevjem približali steni, dokler nismo zagledali gnezda. Samica s tremi mladiči je mirno sedela na polički. Ni kazala vznemirjenosti, vendar nas je budno opazovala. Zato smo se po slabi minuti že odmaknili izven njihovega vidnega polja. Dobri dve uri kasneje sem gnezdo opazoval

še z običajne lokacije ter videl, da naš bližnji obisk ni vplival na prebivalce skalne police.

Ob obisku smo naredili tudi nekaj posnetkov. Kaj z njimi? Jih lahko pokažemo ljudem? Hitro in soglasno smo sklenili, da objava slik, posnetih v času gnezdenja, tudi med prijatelji ni sprejemljiva. Pa tudi kasneje se same lokacije ne sme izdati. V današnjem času digitalnih fotoaparatorov in številnih fotolovcev bi mnogi med njimi na vsak način to lokacijo hoteli obiskati, kar bi gotovo moteče delovalo na uspešnost gnezdenja. Ne gre samo zato, da smo v takem primeru kazensko odgovorni za propad legla v slovenskem in evropskem merilu varovane vrste, ampak gre predvsem za vprašanje naše etičnosti in morale. Nikakor nimamo pravice, da bi bil zaradi naše želje po fotografiji določene vrste rastline ali živali ogrožen obstoj

Sokolja družina se na skalni polici ni dala motiti.

Foto: Dušan Klenovšek

katerega koli osebkva v naravi. Fotografiramo le takrat in tam, če s tem ne ogrožamo živega sveta. Prijatelj Vinko pa lokacije gotovo ne bo izdal. Kot se je slikovito izrazila odlična naravoslovná fotografinja Polona: "Lokacija bo ostala skrita, pa čeprav mu boste vlekli nohte s prstov." Naj ostane tako. No, če pa v bližino le zaide kakšen vsiljivec, mu bo tu živeči varuh gnezda zagotovo preprečil dostop. ●

Po poletnem oddihu se vračamo na strani *Planinskega vestnika*. Letošnje poletje je popolno nasprotje lanskega, kar se pozna tudi pri številu vzponov. V tem obdobju smo bili priča kar številnim novim vzponom ter prvim prostim ponovitvam smeri.

Domače stene

28. junija sta Primož Lavrič in Franci Brvar (oba AO Kamnik) preplezala **Belo past** (400 m, VI–V) v Triglavski steni. Kljub težavnemu nameščanju varovanja sta se uspela izogniti vsem pastem stene in varno izplezati. V juliju je Primož z Blažem Gladkom in Žigom Oražmom (oba AO Kamnik) preplezal še novejšo smer **Dotik** (400 m, VI), ki sta jo leta 2011 preplezala Franček Knez in Miha Lampreht.

Istega dne sta Marija Jeraj (AO Ljubljana - Matica) in Sara Jaklič (AO Kranj) opravili 1. ponovitev **Smeri letečih klinov** (150 m, VII–V+) v južnih ostenjih Pri-sojnika. Smer sta obogatili z dodatnim klinom na drugem sidrišču.

2. julija sta v severno steno Triglava zavila Nejc Pozvek in Matej Zorko (oba PAK). Namenila sta se preplezati **Bergantovo smer s Čopovim stebrom** (1000 m, IX–VI). Mojstra, kakršna sta, sta si na robu stene segla v roke že po 12 urah plezanja in v kratkih rokavih. Za piko na i sta bila deležna malce dramatičnega sestopa v treskanju in zavesah dežja.

Smer so sicer prvi *splezali* Marjan Frešer, Silvo Karo in Franček Knez 13. in 14. julija 1985 in jo posvetili Borutu Bergantu, ki se je istega leta ponesrečil pri sestopu z vrha Jalung Kanga, ki ga je dosegel brez kisika, skupaj s Tomom Česnom.

5. julija sta Anja Zagoričnik in Albin Simonič (oba AO Celje - Matica) preplezala smer **Šimenc-Škarja** (500 m, VII+) v Dolgem hrbtu. Uživala sta v lepotah in težavah omenjene smeri.

Istega dne sta Tjaša Jelovčan (AO Kranj) in Tadej Krišelj (AO Kamnik) plezala v Frdamanih policah, in sicer **Poldačevo smer** (600 m, VI+). Skala ju ni najbolj navdušila, sta pa pohvalila opremljenost najtežjih raztežajev. Edina motnja v sistemu je bila pasja vročina.

11. avgusta je Tjaša plezala z Matevžem Mrakom (AO Radovljica), in sicer **Perternelovo smer** (400 m, VII–) v severni steni Triglava. 15. julija sta Matija Klanjšek in Tjaša Jelovčan preplezala **Angelsko smer** (550 m, VII–V) v Prisojniku.

V sicer skopo opremljeno smer sta dodala še dva klina. 16. julija sta Tjaša Jelovčan in Tadej Krišelj (AO Kamnik) preplezala **Zajedo** (700 m, VI) v severni steni Travnika.

18. julija sta Miha Močnik in Boštjan Tomplak (oba AO Železničar) preplezala **Spominsko smer dr. Ažmana** (400 m, VI+V–VI) v Debeli peči. Navdušena nad odlično skalo, strmimi zajedami in zračno prečko sta se na robu stene prešerno režala in tolkla po ramenih.

19. julija sta Luka Stražar in Blaž Kramer (oba AAO) preplezala redko ponovljeno **Spominsko smer Aleša Kunaverja** (800 m, VI, A1V) v severni steni Malega Koritniškega Mangarta, ki sta jo prva preplezala Filip Bence in Peter Podgornik zadnjega avgusta leta 1985. Smer velja za naporno in eno najzahtevnejših v ostenju MKM.

Nad Zadnjico sta istega dne Sebastjan Domenih (AO Bovec) in Ivan Rejc (Soški AO) opravila 1. ponovitev **Zajede** (300 m, V, A2/III–IV) v Vrhju Osojne krnice. Streho sta obplezala na desni strani (VI+, AO).

21. julija sta Matic Murn in Goran Turudič (oba AO Litija) preplezala **Spominsko smer Draga Gregarja** (400 m, VI/IV–V+) v Štajerski Rinki. Pohvalila sta lepoto smeri, ki pa je po njunem mnenju kar zahtevna in mogoče celo prenikno ocenjena.

Istega dne sta Matevž Florijan in Gorazd Pipenbaher (oba AK Slovenska Bistrica) raziskovala malce manj poznane alpinistične cilje. Podala sta se v Mali Rateški Mangart, kjer sta preplezala **Smer bratov Ferigo** (250 m, VI/IV–V+).

22. julija je Albin Simonič skupaj z Luko Mokotarjem (oba AO Celje - Matica) plezal v severni steni Ojstrice. Bila sta bolj sanjaško razporejena, zato sta zavila v **Sanje delfina** (500 m, VII–). Albin je smer opisal kot zelo lepo, a kompleksno kar zahtevno. Predvsem so ga navdušili najtežji raztežaji.

4. avgusta sta Matija Volontar (AO Jesenice) in Grega Kofler (AO Mojstrana) po Jugovem stebri priplezala pod **Obraz Sfinge** (160 m, IX–IX+/VII, celotna stena 1000 m). Matija je smer preplezal v vodstvu in prosto. Znamenito streho je preplezal v četrtem poskusu. Smer sta prva preplezala Ante Mahkota in Peter Ščetin in 11. junija 1966. V tistem času je smer predstavljala pojem težkega tehničnega plezanja. Zgodba je zelo doživeto opisana v Antejevi istoimenski knjigi *Obraz Sfinge*.

Očitno je bilo v zraku nekaj pozitivnega, saj sta naslednji dan Matevž Mrak (AO

Radovljica) in Uroš Grilj (AO Ljubljana - Matica) opravila prosto ponovitev **Spominčice** (1000 m, VIII–VII+, IV–V) v severni steni Triglava. Gre za še eno mojstrovino Frančka Kneza iz leta 1980. Matevž je v njej že poskušal, a je za prosti vzpon nekoliko zmanjkalo. Trening se je očitno obrestoval, saj mu je tokrat, kljub mokroti, prosti vzpon uspel.

7. avgusta sta Tjaša Jelovčan in Matija Klanjšek (oba AO Kranj) plezala v Travniku. Za cilj sta si izbrala **Črni biser** (800 m, VII). Za njen okus je prvi raztežaj smeri nekoliko preveč krušljiv, a se skala v naslednjih močno izboljša, tako da sta bila nad smerjo navdušena.

8. avgusta sta Matej Arh (AO Kranj) in Peter Hrovat (AO Rašica) preplezala **Zajedo Šit** (350 m, VI). Kljub kratki smeri sta imela v smeri kar precej dela. Krušljivih, vlažnih in previsnih poklin se nista veselila, a sta vseeno zbrala moči in srečno izplezala.

8. avgusta sta Boštjan Tomplak in Sašo Žitnik (oba AO Železničar) preplezala **Šentjursko smer** (550 m, VI+/V+, IV) v severni steni Ojstrice. S skalo sta bila zadovoljna, nad lepoto smeri pa tudi nista skoparila s pohvalami.

10. avgusta pa sta Klemen Žumer (AO Radovljica) in Matej Arh (AO Kranj) opravila zanimivo povezovalno turo. Odločila sta se povezati vse tri triglavske doline v enem dnevu. Zarana sta začela v Vratih in se prek **Skalaške z Ladjo** (1000 m, V+) povzpela čez severno steno Triglava in sestopila v Kot

ter dostopila pod Rjavino. Po **Milijardi** (400 m, V+/IV–V) sta preplezala na vrh Rjavine in se po poti PP prek planine Zgornja Krma sprehodila do vznožja Velikega Draškega vrha, kjer ju je čakala še zadnja težava – smer **DKV** (400 m, V). Na vrhu sta stala ob 20. uri. Lepo je zaslediti, da se v mladih glavah še najde prostor za dobre ideje.

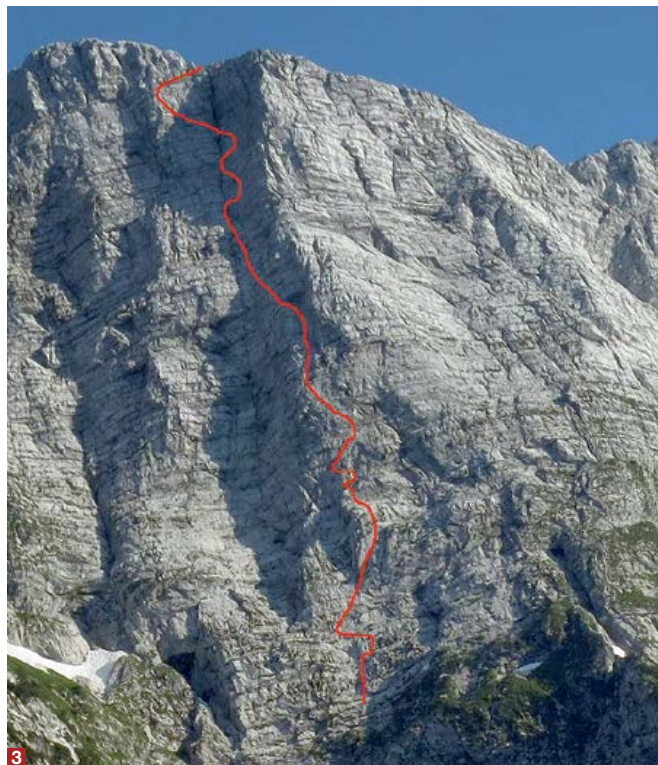
Domen Kastelic (AAO) in Andrej Erceg (AO Črnuče) sta samoto iskala nad Tamarjem. To jima je tudi uspelo, saj sta plezala v večini alpinistov nepoznanih smereh. Najprej sta obiskala severno steno Travnika in preplezala **Zarjo** (700 m, VII+). Očitno ju je smer navdušila, saj sta se vrnila še v sosednjo steno Šit in preplezala **Butnskalo** (500 m, VIII).

11. avgusta sta Tjaša Jelovčan in Matija Klanjšek (oba AO Kranj) raziskovala prehod in stečine v SV steni Jerebice. Podala sta se v **Smer izgubljenih idealov** (400 m, VII), ki jima je ponudila odlično skalo in precej *lufita* pod zadnjicama.

Prvenstvene smeri

26. junija sta Polona in Stane Barber (oba Šaleški AO) raziskovala prehode v južni steni Črnega vrha na Dleskovski planoti. Ob tem je nastala nova smer **Sled svizca** (145 m, IV–II–III). Očitno ju je ambient tako navdušil, da sta se čez nekaj dni vrnila in 29. junija preplezala še eno smer ter jo krstila za **Vzhodno smer** (230 m, IV–II–III).

18. julija sta Tadej Golob (AK Črna) in Peter Bajec (AO Železničar) preplezala novo smer

1 Spominčica v Severni triglavski steni Foto: Matevž Mrak

2 Smer Brez odveč besed, posvečena Urbanu Golobu Foto: Peter Bajec

3 Direktna varianta Mojce v Oblici Foto: Peter Bajec

4 Čebela v Dovškem Križu Foto: Peter Bajec

5 Zahtevna nova smer Hidden, but beautiful Monster v Montažu Foto: Dejan Koren

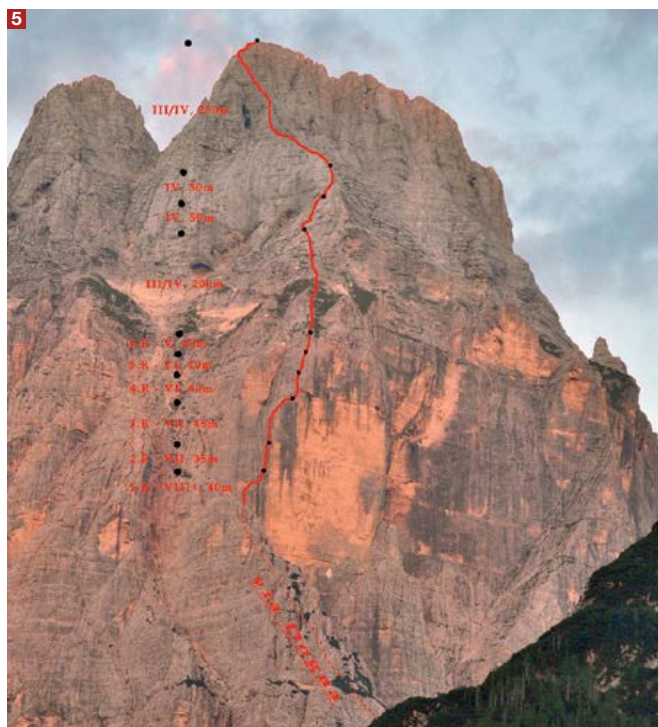
v SZ steni Malega Ozebnika. Stena jima je postavljala vedno nove uganke, ki sta jih po dobrih 10 urah plezanja tudi uspešno razvozlala. Nastala je smer **Brez odveč besed** (300 m, VI+/IV–V). Posvetila sta jo Urbanu Golobu, ki je februarja letos preminil za posledicami hude bolezni. 26. julija je Peter Bajec (AO Železničar) prepezal novo smer v Zidni steni nad Mlinarico. **Popoldanska smer** (250 m, IV/IV–, II–III) ponuja lepo plezanje v odlični dolomitski skali.

1. avgusta sta Tadej Golob in Peter Bajec plezala nad Martuljkom in v severni steni grebena Dovški Križ–Oltar prepezala novo smer in jo poimenovala **Čebela** (200 m, V/III–IV). Kratka smer z dolgim dostopom in odlično skalo.

8. avgusta sta Primož Bregar in Peter Bajec (oba AO Železničar) prepezala delno novo smer v severni steni Vrhla Labrje. Zgornja zajeda ju je pozdravila s tremi starimi klini, spodnji del pa je sameval. Nastala je **Ovčja** (200 m,

III–IV+). Stari klini so ju nagnali v dolino Mlinarice, kjer sta naslednji dan prepezala novo smer **Nočni tat** (200 m, V–III–IV). Z njo sta si za silo potešila raziskovalno žilico.

11. avgusta sta Dejan Koren in Tine Vidmar (oba AO Vipava) prepezala novo smer v mogočni zahodni steni Montaža nad Dunjo. Nastala je nova zahtevna smer **Hidden, but beautiful Monster** (800, VIII+). V njej je Dejan poskušal z različnimi soplezalci že

v juniju in avgustu, ko je smer tudi opremil.

13. avgusta sta se v Mlinarico podala Peter Podgornik in Vladimir Makarovič (oba AO Nova Gorica). V oko jima je padel že dolgo zeleni markantni, ostri zob sredi stene. Številne oči alpinistov so si ga ogledovale, a nekako je vedno zmanjkal kanček poguma za resen poskus. Vitalna mojstra sta se zapodila v raz in nastala je nova smer **Trinajsti, dan 0** (120 m, VI/III–IV). Zaradi krušljivosti je smer kar resna in zahtevna.

13. avgusta sta bila aktivna tudi Tadej Golob (AK Črna) in Peter Bajec (AO Železničar), ki sta preplezala novo smer v severni steni Oblice in jo poimenovala **Direktna varianta Mojce** (400 m, VI/V+).

Tuje stene

Konec junija sta Luka Kranjc (AO Celje - Matica) in Martin Žumer (AO Radovljica) v sklopu priprav na karakorumsko avanturo opravila dolgo, tridnevno povezovalno trening turo, in sicer sta najprej v skrajnem desnem delu stene Grandess Jorasses preplezala kombinacijo smeri **Reve Ephemere D'Alpiniste/Crystal palace** (850 m, V, 5, TD+, 65°–80°) na Point Young, sestopila na Col des Grandess Jorasses in nadaljevala po grebenu **Rocherfort** ter se po **Kufnerjevem grebenu** povzpela še na vrh Mont Blanca. Težave ture sta strnila v oceno VI, M6.

Novice je pripravil Peter Bajec - Poli.

NOVICE IZ TUJINE

Nova smer v Civetti

3. in 4. avgusta je štiričlanska ekipa mladih južnotirolskih alpinistov, ki so sestavljali Martin Dejori, Titus Prinoth, Giorgio Travaglia in Alex Walpoch, zaključila novo smer v legendarni severozahodni steni Civette v Dolomitih. Tisoč metrov visoka smer se ponaša s težavami VIII–/AO. Razen dveh raztežajev, ki si jih v zgornjem delu stene deli s smerjo Solleder, ter dveh zaključnih raztežajev po varianti Cassinove smeri je nova smer povsem samostojna. Smer v spodnjem delu stene poteka desno od Messnerjeve smeri (Weg der Freunde), natančneje med Messnerjevo in Sollederjevo smerjo, ter predstavlja plezanje po strmem stebru do VII. težavnostne stopnje. Nato

prečka Messnerjevo smer, ko le-ta zavije desno, in nadaljuje čez najbolj previsne dele stene. Tukaj so največje težave zajete v štirih težkih raztežajih, ki so jih prvi plezalci večinoma preplezali prosto z nekaj tehničnimi detajli in občasnim počivanjem v klinih. Prosto so plezali do VIII–. Nad previsnim delom stene so dva raztežaja preplezali že v mraku in nato bivakirali. Naslednji dan sta jih dva raztežaja pripeljala v smer Solleder, po kateri so naredili naslednja dva, nato pa nadaljevali naravnost, kjer Solleder zavije desno. Po dveh raztežajih so tik pod vrhom prečkali Cassinovo smer, so pa mnenja, da so zadnji del do vrha plezali po varianti te smeri, saj so bili ostali prehodi videti pretežki. Za smer so potrebovali dva poskusa; prvi poskus je bil opravljen 8. septembra lani, ko jih je v smeri spremljala še Marta Mozzati, preplezali pa so prvih sedem raztežajev. Člani južnotirolske ekipe kljub temu, da smeri niso preplezali popolnoma prosto, ne načrtujejo skorajšnjega povratka v smer, saj so izredno zadovoljni s tem, da so v eni najbolj znanih sten v Alpah uspeli preplezati tako odlično novo linijo, ki so jo poimenovali Via degli studenti. Prva prosta ponovitev t. i. študentske smeri torej še čaka na plezalce.

V Aiguille d'Argentière

Sredi julija je v granitu montblanškega pogorja nastala odlična nova smer, katere avtorja sta tamkajšnja vodnika Vincent Fournier in Jeff Mercier. 1200 metrov visoko smer sta poimenovala Efareb, poteka pa v južni steni Aiguille d'Argentière (3901 m), natančneje v stolpu Tour Jaune, ki se nahaja na desni strani Couloir en Y. Mercier je s soplezalcem v tem stolpu plezal lansko leto in bil presenečen nad možnostmi, ki jih ponuja. Še najbolj mu je pozornost pritegnil previsen kot med smerema 1968 Ravel-Bellin in Elevation. 15. julija letos sta Fournier in Mercier odšla s kočje Argentière zelo zgodaj zjutraj, da sta se izognila skalnim podorom v žlebu, ter po 200 metrih lahkega terena prišla do vznožja stene, kjer so ju pričakali stari klini in lesene zagozde nekdanjih plezalcev, ki so raziskovali tamkajšnje stene. Vzela sta nekaj primerkov za spomin. Navzgor so ju vodile razpoke, ki so bile večinoma ves čas enake velikosti, kar je pomenilo, da jima je hitro zmanjkovalo primernih varoval, zato sta delala krajše raztežaje. V prvih sedmih raztežajih so težave dosegle oceno do 6b+ po francoski lestvici (UIAA VII+), nato sta se za raztežaj

Nova smer v Aiguille d'Argentier

Foto: Jeff Mercier

in pol prikjučila originalni smeri do raza, kjer sta nato potegnila še šest novih raztežajev do vršne stene. Skupaj je smer dolga 1200 metrov. Kot pravi Mercier, gre za zelo kompleksno alpsko turo. Vrh sta dosegla natančno 151 let po prvem pristopu, ki sta ga opravila Edward Whymper in Michael Croz, spremljali pa so ju še Antony-Adams Reilly, Henri Charlet in Michel Payot.

Mirror Wall na Grenlandiji

Britansko-južnoafriška ekipa plezalcev pod vodstvom Lea Houldinga se je letos spopadla s razmerami na področju Renland na Grenlandiji. Za cilj so si izbrali granitno goro Mirror Wall med ledenikom, ki je bila prvič preplezana šele leta 2012, ko je to uspelo švicarskim plezalcem. Houldinga so spremljali Joe Möhle, Matt Pickles, Matt Pycroft in Waldo Etherington, njihov cilj pa je bila do sedaj še nepreplezana severozahodna stena, ki s svojo markantnostjo velja za glavno steno mogočne granitne gore. 25. junija so postavili bazni tabor, nato pa še ABC pod samo steno in začeli z iskanjem najbolj idealne linije čez še nepreplezano steno. Čeprav je bilo na videz vse dokaj preprosto, pa jim je gora postregla z neugodnimi razmerami in vremenom, kar je pomenilo nevarnosti med plezanjem in bivanjem v visečih posteljah sredi stene. Prvi lepi dnevi so se prevesili v dneve z dežjem, snegom in vetrom. Ko so jim ostali le še štirje

dnevi za končnih 400 metrov stene, se je zdel njihov uspeh skoraj neuresničljiv, vendar jim je po skupno dvanajstih dolgih dneh oziroma nočeh v steni končno le uspelo. Vrh so dosegli v snežni nevhiti, se nato spustili nazaj čez steno in se vsi živi in zdravi vrnili v bazni tabor, kjer jih je 28. julija pobral helikopter, prav na rojstni dan Lea Houldinga. Stena, za katero pravi Houlding, da je višja od El Capitana in gladka, da "se lahko skoraj vidiš v njej", je visoka 1200 metrov, nova smer pa je dolga 25 raztežajev, od katerih so jih 23 preplezali prosto. Ocena smeri Reflections je E6 6b/5.12c A3+.

Novice je pripravil Boris Strmšek.

PISMA BRALCEV

Svinjak ali Svitnják?

Kot napol Bovčana me je dolga leta vznemirjalo ime te markantne ostrice nad Bovško kotlino. Dokler svojih sonarodnjakov nisem dodobra spoznal šele v letih po osamosvojitvi, mi nikakor ni šlo v glavo, zakaj gori tako neugledno in nelogično ime. Odkar je nečak Boštjan Novosel od neke domačinke izvedel, to sem tudi sam preveril, da so tej gori domačini prvotno rekli Svitnják, sem začel malo bolj načrtno ugotavljati, kako je s tem v resnici; torej brskati tudi po različnih virih. Pri tem sem računal na pomoč drugih sorodnikov in znancev, ki sem jih seznanil s svojo namero, da končno dregnem v ta osir. V Sloveniji namreč celo dobri in resni predlogi za spremembo dolgoletnih praks

O nedopustnem rušenju Morbegne

K zapisu sledečega me je vzpodbudilo videno stanje pod vrhom Triglava, na prostoru kjer je nekoč stala vojašnica Morbegna, v petek, 31. 7. 2015. Glede na zapisano v *Planinskem vestniku* 9/2011 in 10/2014 ter na spletnih straneh, sem tam pričakoval ruševine, a ne da bo nekdo pred mojimi očmi s pomočjo krampa in lopate zasipal prostore nekdanje vojašnice . . .

Predzadnjič sem bil pri kasarni Morbegna julija 2007. Z družino smo si ogledali dvo-nadstropno stavbo (plošče so še stale). Najbolj so nas prevzeli veliki rezervoarji za vodo, kjer je bil ob našem obisku (sredi poletja) še led.

Danes (poleti 2015) stavbe praktično ni več. Ob skladovnici lesenih gred so le ruševine. Med pozornim ogledom pre-rezanih žic, ki so štrlele iz ostankov železobetonskih plošč sem opazil, da so bile žice prežagane. Plošča je vsled temu seveda popustila in se nagnila k tlom. Še več, ob najinem obhodu se je iz svojega bivališča podal, po meni dostopnih podatkih, tako imenovani triglavski domačin Žakelj in s krampom kopal grušč nad poškodovano ploščo ter z lopato skopani material zasipal v spodnje prostore. Menim, da gre za javni prostor, zato prilagam tudi fotografije osebe pri opisanem početju. Torej to počne zavestno in načrtno. Ali pa nekdo izkorišča "lokalnega posebneža" za svoje vizije?

Sedaj že ruševine Morbegne se nahajajo v osrčju TNP, kjer veljajo predpisi, katerih namen je varovanje naravne in kulturne dediščine. Kjer se na primer ne sme parkirati kjerkoli in redarji vestno pišejo opomine, . . . , kjer se ne sme početi še marsičesa (spomnimo se predloga kaznovanja zagnancev, ki so pozimi prenočili na gorskem vrhu).

Nedvomno prav, da se z redom vzpostavi nek minimum obnašanja v gorah. Vprašanje je, kakšna je verodostojnost in namen zaposlenih in pristojnih v TNP, ki po vsem že večkrat zapisanem in dokumentiranem dopuščajo, da nekdo nekaj metrov zračne razdalje od Aljaževega stolpa na Triglavu preživi dobršen del leta in mirno ruši ter zasipa delo, ki ga je trudoma ustvarjalo toliko človeških rok. Lahko moraliziramo o času okupacije in se sprenevedamo glede Morbegne, a po udobnih mulatjerah iz istega obdobja hodimo in obiskujemo svet, ki je videl veliko oblasti in neumnosti. Tudi če Morbegne ni na seznamu kulturne

dediščine, je dediščina. Je zanimiv in obiska vreden objekt, ki je marsikomu popestril izlet na najvišjo točko naše domovine. Tudi če je osebna želja nekaterih, da se stavba izbriše iz obličja zemlje, menim in želim pogum pristojnih na TNP, da se rušenje in zasipanje ustavi. Tu ne bom razpredal o dopuščajočem prenočevanju Alojzija pod Triglavom, da lahko prebiva tam in mu nihče nič ne more ali pa tega noče vedeti.

Sprašujem se le, zakaj v toliko letih vodstvo TNP ni ničesar ukrenilo? *Pošiljatelj pisma je želel ostati anonimen, njegove fotografije hranimo v urednosti.*

LITERATURA

Bogato opremljen sodoben vodnik

Tone Golnar, Silvij Morojna, Bojan Pollak: Plezalni vodnik Repov kot, Kamniška Bela Tretja, dopolnjena in razširjena izdaja. Ljubljana. Planinska zveza Slovenije, 2015, 270 str., 29,90 evra

Plezalni vodniki so namenjeni uporabnikom, jasno. Le-ti so lahko začetniki ali prekaljeni veterani. Začetnik si želi čim več podatkov o smeri, pristopu in sestopu, veteran je kot star maček bolj neobčutljiv za podrobnosti in detajle. Kaj naj torej vsebuje vodnik, da bo zadovoljil obe skupini uporabnikov? Mislim, da bi moral biti avtor nekoliko bolj naklonjen začetnikom in poskrbeti tudi za malenkosti, ki za izkušenejšje niso pomembne, na primer za dolžine raztežajev, podatke o opremljenosti smeri in priporočeni opremi, kakovosti skale itd. Seveda to pomeni precej več dela in dobro poznavanje

Svinjak, bovški Matterhorn

Foto: Oton Naglost

(na kateremkoli področju!) navadno takoj naletijo na načelen odpor konservativne večine.

Že takrat smo se z Boštjanovimi sodelavci odločili, da bomo sami odslej uporabljali samo to ime. Je edino dostojno tako markantnega vrha, ki ima prostor tudi v bovškem grbu. Razlaga tega imena je dovolj logična in povsem prepričljiva. Že trideset let hodim redno v Bovec, na tem vrhu sem bil že v vseh letnih časih, zato lahko mirne vesti rečem, da je Svitnjak kljub skromni višini 1637 metrov eden najboljših razglednikov nad Bovško kotlino, vsekakor pa se večini Bovčanov vse leto svita prav za njim.

Pred kratkim sem od drugega nečaka, Blaža Šemeta, ki se zelo temeljito 'posvetuje', izobražuje in si širi obzorje s pomočjo računalnika, dobil nekaj podatkov s spleta o tej temi. Ko sem jih preveril, sem se odločil, da grem v akcijo najprej v *Planinskem vestniku* kot njegov dolgoletni naročnik. Tule dobesedno navajam samo del besedila s spletne strani Digitalne knjižnice Slovenije (Vir: koledar Goriške Mohorjeve družbe za leto 2009):

Miran Mihelič puzabljen deželja buška Zbrano k zgodbi, ki sem jo v rani mladosti slišal od 96-letne tete Fani. Bec in Bovec, Beča, Sbitnjak (Svitnjak), Sbinjak, Svinjak . . . Svinjak ali Svitnjak? Dalje me je teta vprašala: »A bješ, kuku je ratelo imje Sbinjak? Nekret, per starem, so prable Sbitnjak...« (Svitnjak). Ko od pomladi proti jeseni zjutraj vzide sonce, se ob svitu pomakne nad vrh Svinjaka

in za krajši čas njegovega vrha ni videti, tako močna svetloba je to. Torej ob svitu, zato (svit - Svitnjak) Sbitnjak. Kot je znano, je tudi v bovškem narečju prisoten betazitem, torej, zamenjava v-ja z b-jem. Na Svinjaku ni kakšnih pogojev za divje svinje. Da bi malo polepšali, so pri turističnem društvu po drugi svetovni vojni želeli Svinjak uveljaviti kot Sovinjak . . . (konec citata)

Moje osebno mnenje, zakaj je doslej obveljalo tako 'svinjsko' ime, je, da je temu botrovala predvsem tipična jezikovna šlamparija. Nekdo je pač najbrž pomotoma zapisal Svinjak (ker je izpustil t), potem se je to prijelo vsej pameti in logiki navkljub. Kljub številnim slovenistom (zaradi prilagodljivosti ali bolje permisivnosti tistih glasnejših) se nam to stalno dogaja celo pri veliko pogosteje v javnosti uporabljenih besedah! Pomagajte po svojih močeh, da se lepo ime Svitnjak (z naglasom na a), ki ga gora v vsakem pogledu zasluži, uveljavi namesto neuglednega Svinjaka!

Predlagam tudi, da na ta način za mnenje povprašamo še tiste, ki so tu prvi upravičeni, da ga povedo in se odločijo – prebivalce Bovca oz. širšega Bovškega. V primeru ugodnega odziva in vaše podpore predlagam, da se ta zadeva uredi tudi uradno, za kar bi bilo seveda koristno uporabiti avtoriteto Planinske zveze Slovenije.

Jaz sem sicer skupaj z bližnjimi svojo odločitev že sprejel. Če bomo čakali na birokracijo, se še dolgo ne bo spremenilo nič, najmanj pa v planinskih kartah, katerih avtorji so (navadno) ob novih izdajah gluhi za popravke, ker jih pač ob prejemu ne zabeležijo!

Janez Šeme

smeri. Bojim se, da je tako pričakovane precej utopično, čeprav se sem in tja v domačih vodnikih vendarle pojavljajo te informacije, zlasti v prvenstvenih smereh Suzane in Viktorja Rejle. Brez dvoma so to za nekatere nepotrebne podrobnosti, za druge pa dodana vrednost, nadgradnja oziroma dvig kakovosti, kakor hočete. Na tako predstavitev smeri sem naletel v nekaterih nemških in avstrijskih vodnikih, npr. v *Dolomiten Genußklettereien III–VI*, Bergverlag Rother, iz leta 1993 in v *Genuss-Kletteratlas Band 2 Steiermark*, Schail/Verlag, 2005. To velja tako za smeri, prvič preplezane pred več desetletji, kakor tudi za najnovejše.

Zahtevati od avtorja vodnika, da bo sam priskrbel te podatke, je še ena utopija. Potrebno bi bilo sodelovanje in dobra volja poznavalcev smeri. Torej bi moral pisec razviti sistem mreženja tako kakor brezposelni, ki išče službo.

Če primerjam tretjo, popravljeno in razširjeno izdajo *Plezalhega vodnika Repov kot, Kamniška Bela* s tisto iz leta 1987, je razlika velikanska. Medtem ko je vodnik prve izdaje bolj podoben ciklostilu, je najnovejši lepo natisnjena knjiga na kakovostnem papirju, bogato opremljena s fotografijami plezalskih motivov. Nekatero pregledne skice v določeni steni so v vodničku iz leta 1987 podobne predstavljajo problem, vreden Sherlocka Holmesa – ampak preplezali smo jih pa kljub temu in vmes preklinjali vodničček. V tretji izdaji so skice preglednejše, prav tako tudi potek smeri na črno-belih fotografijah, označen z rdečo barvo, da so bolj razvidne.

V novem vodniku predgovoru sledi opis območja, ki ga zajema, za njim je kanček zgodovine alpinistične dejavnosti nad Kamniško Bistrico. Pomembna je tabela pretvorb lestvice težavnostnih stopenj med ocenami UIAA, francoskimi in ameriški, ki so, seveda, še vedno odprte navzgor. Tudi tehnično plezanje dosega nove težavnostne stopnje, trenutno se je ustavilo pri A6 (ne vem pa, kje bi se ustavil plezalec, ki bi padel v taki smeri). Poglavje se zaključuje z razlago ocen za kombinirano plezanje. Predstavitev ocen je delo Gregorja Kresala. Poglavje zaključuje obvezna razlaga simbolov, uporabljenih na skicah.

Posamezna plezalna območja uvajajo kratki opisi, nato sledijo opisi dostopov in sestopov. In že smo pri oprimkih – pred nami je stena in njene smeri. Zdi se mi prav, da so pri vsaki smeri omenjeni prvi plezalci in datumi, ko so odškrtnili vrata v tedaj še deviški svet vertikale. Pri nekaterih smereh so omenjene tudi prve proste ponovitve, prve zimske in prve solo ponovitve. Ti podatki, ki za samo plezanje niso pomembni, po mojem mnenju izražajo spoštovanje do vseh teh prvih, ki si zaslužijo omembo. Hkrati so tudi opozorilo, da se plezanje ni začelo danes, temveč stoji na prednikih. Očitno je, da se kakovost naših plezalnih vodnikov izboljšuje. Za točnost opisov niso odgovorni samo avtorji, temveč je odvisna tudi od dobre volje in natančnosti prvih plezalcev, a tudi od poročanja ponavljajcev. O pomanjkljivostih štirjezičnega slovarčka sem pisal že v *Plezalnem vodniku Kamniška Bistrica*, zato se tu ne bom ponavljal.

Mire Steinbuch

Korak proti strokovnosti

Jože Drab: *Julijske Alpe: Skupini Mangarta in Jalovca*, založila Planinska zveza Slovenije, 2015. 236 strani, 29,90 evra

Primerjava novih štirih planinskih vodnikov, ki so ali še bodo izšli v sklopu Planinske zveze Slovenije, z njihovim predhodnikom, legendarnim vodnikom po Julijskih Alpah Tineta Miheliča, je brezpredmetna. Kdor pričakuje, da bodo štiri nove knjige zaživele kot razširjena različica dela, ki je razveseljevalo generacije gornikov z izbranim izrazoslovjem in slogom, ki je "vabil v gore", bo morda razočaran. Vendar ob natančnejšem pregledu enciklopedičnega vodnika *Julijske Alpe: Skupini Mangarta in Jalovca* lahko celo laik hitro ugotovi, da povsem drugače zasnovan vodnik morda ne prinaša tiste prave gorske romantike, zato pa postreže s toliko koristnimi podatki, ki jih predhodnik nima,

da lahko mirno zaključimo, da je bil korak narejen naprej in v pravo smer. Avtor vodnika Jože Drab namenja v začetku knjige kar 35 strani fotografijam gora tega sklopa z vrisanimi potmi in bivaki oziroma kočami. Vsaki poti je pripisana tudi stran, kjer sta predstavljena opis in izhodišče. Gore tega sklopa so fotografirane z vseh smeri, kar pomeni, da lahko z vodnikom v roki tudi začetnik določi imena gora v svojem vidnem polju in se tako tudi orientira.

Knjiga je sicer razdeljena na tri sklope – na izhodišča, kočice oziroma zavetišča ter opise vrhov s pristopi nanje. Pri slednjih je avtor upošteval, da težavnost poti ali smeri le izjemoma doseže III. težavnostno stopnjo, ter tako omogočil uporabo najširšemu krogu uporabnikov vodnika. Konkretno je ideja vodnika zasnovana tako, da si lahko izberemo ali znani (želeni) vrh ali izhodišče, kjer želimo svojo pot začeti, ne poznamo pa gora, ki so pred nami. Izhodišča, ki so navedena v knjigi, je mogoče doseči z osebnim avtomobilom ali redkeje z avtobusom. Vsa izhodišča kot tudi zavetišča in kočice so opremljene z GPS-koordinatami, kar lahko neizkušenemu obiskovalcu močno olajša iskanje. Enako velja tudi za obiskovalce gora, ki so zašli iz smeri. Izjemno dobrodošlo so tudi informacije o stanju zavetišč in koč, njihovih posebnostih in tistem, na kar lahko ob njihovem obisku računamo: oprema v njih, število postelj, bližina vode in drugi koristni podatki.

Kar se tiče opisov pristopov in poti, boste, kot rečeno, v njih zamaš iskali poetičnost. Zato pa avtor postreže z velikim številom nasvetov, vezanih na pot, in s posebnostmi, na katere lahko naletimo.

NAHRBTNIKI

vrhunske oblike in kvalitete!

Osprey na voljo v:

- Trgovine Kibuba Ljubljana BTC, Ljubljana Šiška, Ljubljana Supernova, Celje, Kranj
- Trgovine Iglu Šport Ljubljana Vič, Ljubljana BTC, Ljubljana PCL, Maribor, Lesce, Tolmin
- Trgovina Annapurna Ljubljana
- Trgovina Outdoor Galaxy, Bovec
- Trgovina Elan, Begunje
- Trgovina Pod skalco, Bohinj
- Trgovina Koala Sport, Bled

Factory store d.o.o., Griže 125, 3302 Griže • Tel: 03 710 36 86 • E-mail: info@factorystore.si • www.factorystore.si

Z debelim tiskom ima vsaka pot ali pristop navedene tudi informacije glede varnosti, kar je seveda dobrodošel korak naprej k izboljšanju varnosti na področju gorništvu. Na splošno so opisi natančni, brez odvečnega besedičenja, konsistentno sledijo enakemu principu skozi vso knjigo in brez kančka dvoma lahko zaključimo, da je bilo v vodnik vnesenega veliko dela. Dobra stran vodnika sta tudi dimenzija same knjige in preglednost, kar sta pri uporabi zagotovo zelo pomembna dejavnika.

Morebitna nevšečnost za bralce je lahko dejstvo, da morajo za celovit opis poti tu in tam poiskati opis drugega dela poti, ki je skupen opisom, ki mu sledijo. To pomeni nekaj listanja več, vendar je to verjetno edini način, da knjiga ostane v mejah formata, ki je predviden za zbirko štirih vodnikov.

Splošno gledano uporabni vrednosti vodnika težko karkoli očitamo. Zagotovo je narejen večji korak proti strokovnosti kot pa proti romantiki. In če je avtor po poklicu učitelj fizike, potem lahko v tem duhu zaključimo, da gre bolj za fiziko kot za filozofijo, kakršno je ponujal Miheličev vodnik.

Jure K. Čokl

Enciklopedično po Zahodnih Julijcih

Klemen Janša: Zahodne Julijske Alpe – enciklopedični vodnik. Ljubljana. PZS 2015. 340 str., 29,90 evra

Ljubitelji Zahodnih Julijcev smo doslej, primerno svojemu znanju tujih jezikov, iskali podrobnosti o tamkajšnjih planinskih poteh in brezpotjih tudi v izdajah sosednjih narodov. Podnaslov Janševega dela nakazuje, da smo Slovenci, ob Miheličevih *Julijskih Alpah* (sedem izdaj PZS od 1974 do 2003), Mašerovem izbirnem vodniku *Zahodne*

Julijske Alpe (tri izdaje Sidarte od 1998 do 2015) ter izboru posameznih vzponov Klinarja in Stritarja v različnih drugih edicijah, dobili prvi samostojni enciklopedični vodnik o Zahodnih Julijcih. Ta atribut je jasno izražen v njegovih izčrpnih, celovitih in popolnih opisih. Naloga izbirnih vodnikov, ki jih je pri nas kar nekaj, je predstaviti nabor najbolj zanimivih, dožvljajsko bogatih ciljev in poti nanje po avtorjevemu okusu. Oba različna načina približevanja gorskih lepot morebitnim obiskovalcem težko primerjamo, ker ima vsak svoje potencialne bralce. Planinski zvezi je gotovo enciklopedični pristop bolj pisan na kožo, z njo pa tudi večjim poznavalcem in sladokuscem.

Pričujoča knjižna izdaja je druga v kompleksu Julijskih Alp po odločitvi Planinske založbe, da bo doslej enoten, v vsaki naslednji izdaji bolj zajeten in tudi težji vodnik po Julijcih razdelila na štiri samostojne enote. V večjem formatu, ki odmerja besedilo več prostora, je tudi oblikovalec svobodnejše zadihal. Dokler se ne bomo privadili novi obliki, ki bo gotovo naša širok krog uporabnikov, se nam bo verjetno še kolcalo po "starem", v drobni tisk priročno stisnjem *Buscainiju* ali *Miheliču* (vključno s trakcem za označevanje strani, ki ga tokrat pogrešamo); kajti oba sta nas priročno spremljala v stranskem žepu nahrbtnika. Vsako novost pač spremlja tudi kanček nostalgije. Novi vodnik se bo nedvomno oddolžil z enciklopedično zbirko opisov 50 koč in bivakov, 300 označenih poti, zavarovanih plezalnih poti, brezpotij in normalnih pristopov do 11. težavnostne stopnje na 130 vrhov. Zaradi večjega formata (130 mm x 210 mm) bomo knjigo verjetno več prebirali doma ali morda v kakšni planinski postojanki (kjer jo bodo imeli) kot med turo in si glavne podatke o vzponih zapomnili, prepisali ali kopirali. Vodnik nas popelje na pot s kazalom, uvodnimi pojasnili za uporabo in obrazložljivo zahtevnost poti.

Sistematični in pregledni zasnovi ustreza že zemljevid na notranji strani ovitka, ki zameji obravnavano območje. Na ozadju panoramskih fotografij v notranjosti so nazorno vrisani nekateri glavni opisani vrhovi, koč, zavetišča, doline in izhodišča s potmi. Jedro predstavljajo poglavja, ki s poudarjenimi naslovi posameznih gorskih skupin: Julijske Predalpe (Skupina Matajurja, greben Stola in Karmana, Muzci), Skupina Montaža, Skupina Viša, Skupina Kanina. Avtor v vsakem poglavju najprej predstavi koč, bivake in zavetišča, nadaljuje pa

s podrobnim opisom vrhov, izhodišč in vzponov (vsem so pripisane koordinate GPS). Janša ne skopari s krajevnimi geološkimi, zgodovinskimi in drugimi opisi, kar prispeva k celovitosti in zanimivosti vodnika. Nepogrešljive so zaključne navedbe literature, elektronskih virov in abecedno kazalo, ki ob dvojezičnih oblikah imen razgali, kako težaven imenoslovni nahrbtnik si je avtor naložil. V tem je bil njegov podvig veliko bolj zahteven od podobnih del na domačih tleh ali v tujini, zato mu manjše nerodnosti lažje oprostimo. Zaveda se tudi objektivnih težav sprotnega ažuriranja stanja na terenu. Razumljivo je, in to ponekod brez sprenevedanja priznava, da je lahko med njegovim zadnjim obiskom in pisanjem minilo že nekaj časa (vsega niti gorski tekači ne zmorejo). S tem nas tudi poziva, da vsak po svojem vedenju dopolnjujemo in popravljamo podatke za morebitne naslednje knjižne podvige. Če bo usoda Janševega vodnika sledila tradiciji legendarnega Tineta Miheliča, bomo zagotovo doživeli tudi ponatise. Avtorju, ki se je pogumno podal na pot, jih vsekakor iskreno privoščimo.

Žarko Rovšček

Novi planinski zemljevidi

Karavanke – osrednji del, Kamniško-Savinjske Alpe in Triglavski narodni park, merilo 1 : 50.000, zloženi klasični format 12 x 23 cm in plastificirani format 11 x 24 cm, PZS, Ljubljana, 2015. 8,10 in 9,10 evra

Tik pred začetkom poletja so na PZS uporabnike večinoma domačega "nekoristnega" sveta razveselili s tremi, po naslovih "starimi", a po vsem drugem pomlajenimi in ozaljšanimi planinskimi

zemljevidi v merilu 1 : 50.000. Tematskih zemljevidov ne krasi le nova naslovni-ca, temveč je v veliki meri vsebinsko in oblikovno prenovljena tudi njihova notranjost. Po več letih, predvsem pa po vzorniku naslednikov na pogorišču neslavno propadlega Geodetskega zavoda, so ti zemljevidi z vsaj desetletno zamudo naposled le doživeli temeljito prenovu, saj ponujajo planincem najnovejše ter raznovrstne informacije.

Vsi trije zemljevidi, ki so nastali v sodelovanju z Geodetsko družbo, d. o. o., pokrivajo precejšen del našega visokogorja. Pri osrednjem delu Karavank tudi precejno območje med Področico in Železno Kaplo. Celotne Vzhodne Karavanke so na zemljevidu Kamniško-Savinjskih Alp, na zemljevidu Triglavski narodni park pa manjka le večji del Zahodnih Julijskih Alp. Podatke o planinskih poteh so zajeli iz Katastra planinskih poti PZS, kjer jih planinska društva redno posodabljaljo. Zemljevide so pripravili z računalniško podprto tehniko, kar jim bo v prihodnje omogočilo hitrejšo posodabljanje in sočasen ponatis. Tudi planinske poti so predstavljene na temelju zadnjega stanja v Katastru planinskih poti PZS.

Dobrodošla novost je, da imajo vsi trije zemljevidi svoje dvojnike, saj ima vsak poleg klasične tudi še za evro dražjo (8,10 in 9,10 €) plastificirano različico. V plastiko laminirana karta pa ni povsem enaka, iztegnjena je precej manjša in ima legendo na hrbtni strani levo spodaj, medtem ko je ta (v štirih tujih jezikih, tudi v hrvaškem) pri klasični na sprednji strani levo zgoraj. Slednje je uporabnejše, a bolj zamudno, saj je popolnoma iztegnjen zemljevid precej večji od plastificirane različice, ki je skoraj 40 gramov težja (85 in 134 g). Na tej so morali zaradi manjšega formata dodatne, "nekartografske" vsebine, natančneje seznam planinskih koč s kontaktnimi podatki, nekoliko pomanjšati (ne skriti!), zato bomo imeli kratkovidneži nekaj več težav z njenim prebiranjem.

Roko na srce – s temi vsebinami bi se morali obiskovalci območij, ki ga pokrivajo, praviloma seznaniti že pred odhodom v gorski svet! Na hrbtnišču obeh zemljevidov so ob seznamih še QR kode (ang. Quick Response), ki omogočajo lastnikom pametnih mobilnikov dostop do dodatnih informacij na spletu. Pametni gorniki se seveda ne zanašajo na to možnost, saj ni povsem zanesljiva in vedno dosegljiva, zato imajo najpomembnejše informacije že shranjene na svojem "trdem disku" oziroma v glavi. Klasična različica zemljevida ponuja na hrbtni strani, v primerjavi s plastificirano, še razrez planinskih zemljevidov v merilih 1 : 25.000 in 1 : 50.000 na območju Slovenije, seznam izbrane ponudbe izdelkov PZS, deset priložil Zdrženja planinskih organizacij alpskega loka (CAA) za varno gibanje v vzpetem svetu (tudi v angleškem jeziku) in že znani grafikon za izračun porabe časa pri vzponu in spustu. Vsebinski ni veliko očitati, je pa seveda ta precej omejena že s samim merilom (redni obiskovalci gora bolj ali manj prisegamo na "petindvajsettočke" ...), zato so na primer narisani le glavni turni smuki. Potek teh je na več mestih, zlasti na izhodiščih, zakrit z markirano planinsko potjo, saj se tam poteka obeh poti prekrižata. Morda bo koga zmotila tudi oporna koordinatna mreža, ki bo sicer v pomoč vsem uporabnikom GPS naprav. Obiskovalci so se trudili po svojih najboljših močeh, vendarle pa planinci pogrešamo malo bolj dodelano senčenje za bolj plastičen vtis površja in zlasti kategorijo rušja; ustrezno upodobljeno in generalizirano pa je skalovje. Paziti velja tudi na smer simbolov za sedlo oziroma preval, ki ponekod odstopajo od dejanske smeri, na primer "stari" Ljubelj. Pomudimo se za hip še pri novosti, torej pri plastificirani različici karte. Že res, da moramo ob sončnem vremenu paziti, kako jo bomo obrnili, da se nam ne bo bleščalo, vendarle pa nam folija podaljša življenjsko dobo zemljevida, saj se ta pri uporabi ne trga, sorazmerno enostavno zgiba ter je neobčutiljiva na vlago in temperaturo. Zelo dobrodošlo je, da lahko po njej pišemo in napisano tudi izbršemo s posebnimi, tako imenovanimi piši-briši pisali, ki jih dobite v vsaki knjigarni ali večjem marketu. Na ta način se poveča uporabnost karte zlasti v slabih vremenskih razmerah, ko jo tudi v resnici najbolj potrebujemo. Pohvalno je, da se pri tem zemljevidu robna vsebina ponovi, zato se hitreje (z-)najdemo, kadar hodimo "po njegovem robu". Če potegnemo

pod vse skupaj črto, je na dlani, da bo čas pokazal, ali se bo za dobrim kartografskim konjem kadilo ali pa bodo odšli tovrstni zemljevidi zaradi vsesplošne digitalizacije postopoma na smetišče zgodovine. Uporabniki se čim prej nadejamo tudi plastificiranih različic zemljevidov večjega merila, ki bi znali biti še večja prodajna uspešnica kot tukaj predstavljeni. Ti so pisani bolj na kožo kolezarjem, popotnikom, turistom in vandrovcem kot pa malo bolj zagretim, rednim in zahtevnejšim obiskovalcem gora, vendar ne dvomimo, da se tile ne bodo znašli pogostokrat tudi v rokah slednjih.

Miha Pavšek

Dejavnosti Planinske zveze Slovenije

V poletnem času planinske aktivnosti v gorskem svetu zaživijo v precej večjem razmahu, društva imajo največ planinskih pohodov, taborov in izletov, prav tako pa je bilo to obdobje pestro za PZS in njene komisije. Osrednji poletni dogodek je bilo praznovanje 120-letnice postavitve Aljaževega stolpa vrh Triglav (več o tem v tej številki *Planinskega vestnika*). Izšla je druga letošnja številka *Obvestil PZS* z aktualnimi uradnimi objavami. Mreža nevladnih organizacij za rekreacijo v naravi – Vsi v naravo, katere članica je tudi PZS, se je s svojo dejavnostjo, s prizadevanji, da davčne blagajne za manjša športna društva in društva v javnem interesu ne bi bile obvezne, z vključevanjem invalidov v šport in s poudarjanjem pomena povezovanja v športu predstavila na novinarski konferenci na sedežu PZS 30. junija v Ljubljani. Sredi avgusta je PZS objavila anketo, katere namen je bil dobiti mnenje o planinski organizaciji od čim širšega kroga ljudi.

Mladinska komisija (MK) se je v sklopu projekta *S študenti v hribe* preko poletja pridno vzpenjala na najvišje vrhove, za najboljše na Slovenskem planinskem orientacijskem tekmovanju in državnem tekmovanju *Mladina in gore* pa so pripravili nagradni tabor, ki se ga je od 19. do 25. julija v Planinskem učnem središču Bavšica udeležilo 22 osnovnošolcev z mentorji iz šestih planinskih društev. V Bavšici sta avgusta potekala tudi seminar za mentorje planinskih skupin in

poletni planinsko-družinski tabor, konec septembra pa vas, če ste stari od 18 do 30 let, vabijo na študentski planinski tabor. Ne zamudite tudi tečaja orientacije, ki bo potekal od 18. do 20. septembra na Menini planini.

Gospodarska komisija (GK) je obiskovalce gora vabila k sodelovanju pri izboru najbolj priljubljene planinske kočice 2015, akciji *Planeta Siol.net* in PZS. V prvem krogu smo lahko izbirali med 59 kočami, ki imajo bodisi certifikat Okolju in/ali Družinam prijazna kočica bodisi vgrajeno čistilno napravo, v finale pa se je uvrstila dvanajsteterica, ki je izbrala največ glasov. Akcija se je zaključila po odhodu te številke *Vestnika* v tisk, tako da bomo več o tem pisali v oktobrski številki. V največji mreži planinskih zavetišč v Severni Ameriki, ki jo upravlja Kanadski alpinistični klub (Alpine Club of Canada), prenočujejo člani UIAA – Mednarodnega združenja planinskih organizacij in tako tudi člani PZS ceneje. Na spletu PZS ste lahko spremljali aktualne razpise za delo v planinskih kočah in brali o uspešnosti letošnje poletne planinske sezone, ki je bila nekoliko nad petletnim povprečjem.

Komisija za planinske poti (KPP) je pozvala k preverbi pravilnosti podatkov evidenc planinskih obhodnic, urejala planinske poti (kot npr. skozi Žrelo ter med Spodnjo in Visoko Vrbanovo špico), obveščala o zaprtosti oz. odprtosti poti, evopabila je na praznovanje 40-letnice evropske pešpoti E6 v Sloveniji, na dnevu slovenskih markacistov 2015 pa na območju Smrekovskega pogorja zbrala 69 markacistov iz vse Slovenije. Planinska zveza Makedonije je v zahvalo za pomoč markacistov inštruktorjev Planinske zveze Slovenije pri lanskoletnem usposabljanju makedonskih markacistov eno od najbolj obiskanih planinskih poti na hrib Vodno (nedaleč od Skopja) poimenovala Slovenska pateka (Slovenska pot).

Komisija za varstvo gorske narave (KVG/N) je izvedla tretji del tečaja za varuhe gorske narave 2015. Varuhi gorske narave in gorski stražarji Dolenjske in Bele krajine so se podali na strokovni ekskurziji na Lovrenška jezera in na Slemenovo špico, v Črni na Koroškem je potekala akcija *Ogenj v Alpah*, na Menini so se zbrali ljubitelji te planine in narave na sploh.

Vodniška komisija (VK) je izvedla tečaj za vodnike PZS ter skrbela za preventivne dejavnosti.

Komisija za alpinizem (KA) je na pot pospremila precej odprav in razpisala nove pogoje za pristop k izpitu za zaviz

alpinist. Med drugim so plezali na Taboru Nejc Zapoltnika na Ledinah, na taboru perspektivnih alpinistov v Courmayeurju pod Mont Blanc, na akcijah Slovenske mladinske alpinistične reprezentance (SMAR) v Dolomiti in v Franciji ter na odpravah Karakorum ski – Gašerbrum 2015, SMAR Choktoi 2015 v Karakorumu, Raru 2015 v Indijski Himalaji ter v Kirgiziji na odpravi Kyzyl Asker 2015. **Komisija za športno plezanje (KŠP)** je s svojimi športnimi plezalci razve seljevala ne samo planinsko, temveč tudi vso slovensko javnost. Dosegali so izjemne uspehe, tako v mladinski kot tudi v članski konkurenci z Mino Markovič na čelu (več o tem med športnoplezalnimi novicami). Vsi zainteresirani športni plezalci in plezalkice so imeli do 1. septembra čas za oddajo opravljenih vzponov za pridobitev statusa kategoriziranega športnika.

Komisija za gorske športe je ponovno beležila nov rekord Slovenske planinske poti. Najprej ga je v začetku avgusta s časom 7 dni, 11 ur in 25 minut postavil Klemen Triler, s čimer je za 3 ure in 20 minut popravil rekord Marjana Zupančiča iz leta 2013, svoj osebni rekord izpred treh let pa kar za 1 dan, 3 ure in 20 minut. Konec avgusta je Klemnov rekord ponovno izboljšal Marjan Zupančič, ki je sedaj 7 dni, 8 ur in 10 minut. Kralja gorskega teka na Grintovec sta med 209 najboljšimi domačimi in tujimi tekači postala Nejc Kuhar in Karmen Klančnik, nova preizkušnja pa je že 5. septembra na Črno prst, kjer bo potekal 22. gorski tek Ivana Anderleta. Trener in selektor slovenske reprezentance v tekmovalnem turnem smučanju Iztok Cukjati se je v začetku poletja v Bratislavi udeležil skupščine Mednarodne turnosmučarske zveze (SMF).

Komisija za turno kolesarstvo (KTK) je med 11. in 16. avgustom 2015 uspešno izvedla že sedmi turnokolesarski tabor. Po dveh letih gostovanja na Štajerskem se je tabor letos preselil v Kranjsko Goro. Za 17 udeležencev so skrbeli trije vodniki.

Planinska založba (PZ) je v prvih poletnih dneh na novinarski konferenci predstavila novosti, aktualne za odrasle in najmlajše obiskovalce gorskega sveta: enciklopedična vodnika *Julijske Alpe: Skupini Mangarta in Jalovca* (Jože Drab) in *Zahodne Julijske Alpe* (Klemen Janša), dopolnjeno izdajo plezalnega vodnika *Repov kot, Kamniška Bela* (Tone Golnar, Silvij Morojna, Bojan Pollak), prve tri plastificirane planinske zemljevide (*Triglavski narodni park, Kamniško-Savinjske Alpe*

in *Karavanke – osrednji del*), *Planinski zabavnik* za mlade planince – delovni zvezek o gorah z nalogami za zabavo, ustvarjanje, učenje in vzgojo, prav tako pa je na voljo tudi že planinski koledar za leto 2016. Napovedali so še izid prenovljenih zemljevidov Grintovcev, Bohinja, Stola in Triglava v merilu 1 : 25.000. Bralce spletnih strani je PZS povabila na festivala pohodništva v Planetu Tuš Koper in v dolino Soče, na ogled filma o Pavli Jesih na TV Slovenija, obveščala o projekcijah gorniških filmov v Trenti in Logarski dolini, o javnem razpisu za podelitev priznanj Stanka Bloudka za leto

2015, o poteku Zlatorogove transverzale ponosa, o razstavi *1001 izum*, o sodelovanjih in objavah v medijih, o pomembnejših obletnicah in aktivnostih planinskih društev, koč in sorodnih organizacijah, o preventivnih aktivnostih gorskih policistov na planinskih poteh, o petih poštnih znamkah z motivi petih slovenskih planinskih koč (Aljažev dom v Vratih, Češka koča na Spodnjih Ravneh, Orožnova koča na planini Za Liscem, Prešernova koča na Stolu in Ruška koča), ki jih je izdala Pošta Slovenije, ter o popustih pri nakupu obutve različnih proizvajalcev.

Zdenka Mihelič

Komisija za planinske poti sporoča

Seznam zaprtih odsekov planinskih poti

Ljubelj–Košutica; Področje: Avstrija;

Odsek: Ljubelj–proti Košutici; zahtevna pot; D = 1484 m; Ljubelj–Rjava Peč; 16. 7. 2014; Nad kovinsko lestvijo, kjer je pot varovana z jeklenico.

Pogačnikov dom–Pihavec; Področje: Gorenjska, Julijci;

Skrbnik: PD Radovljica;

Odsek: k Pihavcu_1; lahka pot; D = 898 m; Dovška JZ–Čez Kamen S; 4. 7. 2014; Podor.

Koželjeva pot ob Kamniški Bistrici; Področje: Kamniško–Bistriško;

Skrbnik: PD Kamnik;

Odsek: E0002; lahka pot; D = 2328 m; razcep ob Bistrici–most pod žičnico. 21. 2. 2014: Pot je v delu in do nadaljnjega zaprta.

Koželjeva pot ob Kamniški Bistrici; Področje: Kamniško–Bistriško;

Skrbnik: PD Kamnik;

Odsek: E0087; lahka pot; D = 1003 m; Iverje–razcep ob Bistrici. 21. 2. 2014: Pot je v delu in do nadaljnjega zaprta.

Poštarski dom–Uršlja gora; Področje: Koroška;

Skrbnik: PD Slovenj Gradec;

Odsek: K0136; lahka pot; D = 3806 m; Poštarski dom pod Plešivcem preko Kozarnice na Uršljo goro. 28. 7. 2015: Vetrolom

Begunje–Slivnica; Področje: Notranjska;

Skrbnik: PD Cerknica;

Odsek: N0012; lahka pot; D = 5481 m; Begunje pri Cerknici–Velika Slivnica. 21. 2. 2014: Pot je v delu in do nadaljnjega zaprta.

Petačev graben–Prosenov grič; Področje: Notranjska;

Skrbnik: PD Blagajana;

Odsek: N0134; lahka pot; D = 1622 m; Petačev graben–Selo nad Polhovim Gradcem; 4. 8. 2014: Zemeljski plazovi, podrti drevje.

Košana–Osojnica; Področje: Primorska;

Skrbnik: PD Postojna;

Odsek: A0129; lahka pot; D = 8654 m; Pri Volčah–Osojnica. 27. 2. 2015

Rogovilc–Koča v Grohotu; Področje: Savinjska – zahod;

Skrbnik: PD Solčava;

Odsek: S0331; lahka pot; D = 6809 m; Rogovilc–Koča v Grohotu; 6. 5. 2015: Odrtgala se je stena, aktiven podor.

Povzeto po spletni strani www.pzs.si/ na dan 30. 8. 2015.

Emil Pevec

UŽIVAJTE V NEOKRNIJENI NARAVI

Raziskovanje naravnega okolje je več kot gola rekreacija. Daje nam poseben užitek, saj preizkušamo svojo vztrajnost in meje lastne zmogljivosti. Naj bo narava vaš motivator z opremo, ki vas ne omejuje, ampak omogoča užitek na vsakem koraku!
Več na www.salomon.com

salomon

Ni dvoma o obstoju planinskih poti

Sporočilo za javnost

Po javnih polemikah o statusu planinskih poti želi Planinska zveza Slovenije (PZS) poudariti, da so le-te v naravi obstajale že dobro stoletje pred sprejetjem *Zakona o planinskih poteh* leta 2007. Zgodovina njihovega označevanja sega v 19. stoletje. Prvo pot v Julijskih Alpah so markirali leta 1879 iz Bohinja čez Komarčo na Triglav, sistematična dejavnost označevanja planinskih poti pa se je začela leta 1893 z ustanovitvijo Slovenskega planinskega društva, predhodnika PZS. PZS in planinska društva kot skrbniki planinskih poti jih zato še naprej vzdržujemo in skrbimo zanje, kar predstavlja eno temeljnih dejavnosti planinske organizacije, pri čemer v prihodnje upamo na ustrežnejše zakonske rešitve, predvsem takšne, ki bodo izvedljive s strani vseh deležnikov, vključenih v izvajanje zakonodaje.

Polemike izhajajo iz dejstva, da pristojno ministrstvo še ni vzpostavilo evidence planinskih poti. Glavna težava je v določilih *Pravilnika o načinu prostorskega prikaza tras planinskih poti* ter *Uredbe o vsebini evidence o planinskih poteh in o načinu njene vzpostavitve in vodenja*, ki določata, da bi morali za vse poti izdelati geodetske načrte. To bi po nekaterih ocenah za trenutni obseg planinskih poti pomenilo strošek v višini več milijonov evrov in več let dela, zato se PZS že leta zavzema za

racionalnejšo ureditev in poenostavitve določil.

V Sloveniji je označenih 1974 planinskih poti v skupni dolžini 10.004 kilometrov. PZS je na podlagi podatkov in sodelovanja s planinskimi društvi vzpostavila prostorski prikaz planinskih poti, objavljen na <http://www.planinske-poti.si/>, ki je zahteval deset let prostovoljnega dela. Prikaz planinskih poti je poleg javne objave na spletu prikazan na zemljevidih in v vodnikih, kar je prispevek planinske organizacije k varnejšemu obiskovanju gorskega sveta. Planinske poti opredeljuje *Zakon o planinskih poteh* (2. člen), in sicer kot ozek pas zemljišča, praviloma v gričevnatem, hribovitem in goratem svetu, namenjen za hojo, tek ali plezanje, ki je lahko obstoječa pešpot ob javni prometni površini, poljska pot ali ustrezná gozdna prometnica, lahko pa je tudi samostojna, praviloma največ en meter široka, le v nujnih primerih z naravnim materialom utrjena trasa. V 6. členu zakon nadalje določa, da se planinske poti označujejo s Knafelčevimi markacijami, kar je glavni razlikovalni in prepoznavni znak planinskih poti v naravi.

Sklepanje, da obstoječe planinske poti niso legalne, ni utemeljeno. Namen sprejetja *Zakona o planinskih poteh* je bil tudi ureditev in poenotenje stanja planinskih poti v naravi. Določb zakona

tako ne moremo razumeti na način, da do vzpostavitve prostorskega prikaza s strani ministrstva, ki je ena od faz urejanja planinskih poti, nobena planinska pot ne obstaja. Zakon je povzel trenutno stanje v naravi in nikjer ne določa, da v primeru nepravočasne vzpostavitve evidence poti nehalo obstajati.

Poudarimo naj, da vožnja s kolesom po planinskih poteh ni dovoljena, razen kjer te potekajo po poljskih poteh ali gozdnih prometnicah. Dopustna je tudi ureditev poti za dvonamensko rabo, torej za hojo in kolesarjenje. PZS ima sprejeta merila z vidika varnosti in varstva narave, na katerih poteh je takšen režim mogoče uvesti. Za dve poti smo na predlog skrbnika interni postopek za ureditev dvonamenske poti že izvedli, že več kot leto pa čakamo na formalno potrditev s strani ministrstva, pristojnega za šport.

Po podatkih študije o športnoreaktivni dejavnosti Slovencev, ki so jo na Fakulteti za šport izvedli leta 2008, se s planinstvom in gorništvom ukvarja 15 odstotkov, torej okrog 300 tisoč Slovencev, slovenske gore pa letno obišče več kot 1,4 milijona obiskovalcev. Planinske poti uporabljajo vsi – ne le planinci, ampak tudi domačini, ki živijo ob njih, izletniki, turisti in drugi obiskovalci slovenskega gorskega, hribovitega in gričevnatega sveta, ki ga povezujejo in

delajo privlačnega prav zgledno urejene in označene planinske poti.

"V PZS smo močno razočarani nad dvomi nekaterih posameznikov in medijev o obstoju planinskih poti, ki jih planinci z obilico prostovoljnega dela in veliko mero kritja stroškov iz lastnih sredstev vzdržujemo že več kot sto let. Planinske poti so dejstvo, prepoznavno in vidno, praktično v vseh delih Slovenije. Že kmalu po sprejetju *Zakona o planinskih poteh* in podzakonskih aktov smo v planinski organizaciji začeli opozarjati pristojne državne organe na nekatere pravne rešitve, ki v praksi niso uresničljive. Ker smo letos končali prostorski prikaz planinskih poti in uredili kataster s podatki o skrbnikih planinskih poti, upamo, da bomo v sodelovanju s pristojnimi državnimi organi v najkrajšem možnem času rešili preostala odprta vprašanja v zvezi s tem zakonom. Ob tem poudarjam, da je kolesarjenje po planinskih poteh še vedno omejeno na prometnice in na dve planinski poti, ki smo ju uredili in označili za dvonamensko rabo, na vseh drugih planinskih poteh, ki potekajo po stezah, pa je kolesarjenje prepovedano. Vsaka drugačna interpretacija pomeni tudi prevzem odgovornosti za morebitne nesreče in za poškodovanje planinskih poti, saj tovrstne poti niso prilagojene za kolesarje," poudarja predsednik PZS Bojan Rotovnik.

Na Lubniku in Blegošu novi avtomatski defibrilatorji

V skrbi za večjo varnost obiskovalcev škofovskih planin je PD Škofja Loka 18. julija v Domu na Lubniku in v Koči na Blegošu v uporabo slovesno predala defibrilatorja. V hribe in gore zahaja vedno več občanov, ki včasih na napore niso dobro pripravljeni ali s seboj prinašajo kakšno zdravstveno težavo, ki jih nase do tedaj še ni opozorila. Tako smo v okolici obeh postojank v preteklem času že beležili primere zastoja srca. Za nekatere so bili žal usodni. Ker želimo biti v obeh planinskih postojankah na možnost srčnega zastoja kakšnega od obiskovalcev pripravljene, smo se na upravnem odboru PD

Škofja Loka odločili, da obe postojanki v letu 2015 opremo z defibrilatorji. Za pomoč pri nakupu smo poprosili podjetja, s katerimi sodelujemo ali ki so naklonjena društvu. Odzvali so se Zavarovalnica Triglav, območna enota Kranj, LTH Castings Škofja Loka, Elektro Gorenjska Kranj in Knauf Insulation Škofja Loka. Vsem se lepo zahvaljujemo za donacijo. Ob začetku delovanja defibrilatorjev v naših postojankah smo se obvezali, da bomo za upravljanje z njimi usposobili čim več obiskovalcev Lubnika in Blegoša ter da bomo informacijo o razpoložljivosti aparatov za primer reševanja življenja posredovali tudi čim širšemu krogu ljudi. Pomoč bo lahko hitra in strokovna. Ker sta aparata prenosna, pa ju bomo lahko uporabili tudi na poteh v bližini doma oziroma koč.

Jože Stanonik

Ob postavitvi defibrilatorja v Domu na Lubniku: z leve predsednik PD Škofja Loka Janez Pintar, član upravnega odbora PD Rudi Zadnik in podpredsednik PD Jože Stanonik. Foto: Alojzij Bašelj

SLOVENSKI PLANINSKI MUZEJ

Med top desetimi slovenskimi muzeji

Za nami je pestro poletje, ki ga je zaznamovalo praznovanje 120-letnice Aljaževega stolpa in lepo število obiskovalcev muzeja; zabeležili smo povečan obisk tujcev. Deloma to pripisujemo dejstvu, da se Slovenski planinski muzej vse pogosteje uvršča v različne domače in tuje reklamne publikacije in popularno vodniško literaturo. Predstavljen je v nemškem turističnem vodniku Marco Polo, v katerem je muzejsko doživetje nevihte v bivaku dobilo častno mesto na naslovnici. Posebno vlogo pri informiranju ima internet in spletna stran muzeja, ki jo sproti dopolnjujemo s svežimi informacijami o planinskih zanimivostih in dogodkih pri nas in v okolici. To poletje je spletna stran PlanetSiol.net muzej uvrstila med top deset muzejev, ki jih je treba obiskati. Navzoči smo bili tudi na številnih turističnih prireditvah in sejnih. Najboljša reklama je prav gotovo zadovoljen, navdušen in vtisov poln obiskovalec. Prepričani smo, da s takimi občutki prihajajo in se vračajo k nam udeleženci sobotnih počitniških delavnic, s katerimi še dodatno poživimo planinski poletni živčav

v muzeju. Vsako leto jih pripravimo osem. Namenjene so vsem starostnim skupinam, še posebej otrokom in družinam, ki želijo del svojega počitniškega časa preživeti zabavno in poučno. Letošnji program je potekal bolj ali manj v duhu omenjenega praznovanja. Poleg tega, da smo spoznali zgodbo o postavitvi Aljaževega stolpa, smo se tudi oblekli v planinsko opremo po takratni "modi". Da pa ne bi kdo mislil, da smo pozabili na današnje planinsko opremo — pred pohodom na Dovško Babo nam je planinska vodnica Vesna predstavila tudi to, in dodala nekaj koristnih pohodniških nasvetov. Zelo zabavno je bilo kuhanje planinske enolončnice (Aljažev ajmoht), poslušanje živalskih zvokov na poti v Krmo, spoznavanje rastlin, lovljenje sončnih žarkov, pobiranje smeti, iskanje zakladov na poti do slapa Peričnik in planinska regata s srečelovom. Obiskalo nas je več kot sto otrok in staršev.

V muzeju si že odprtja prizadevamo zagotoviti prostor vsej planinski javnosti in predstaviti delovanje planinskih društev. Do sedaj sta se z razstavo predstavila MDO PD Podravja in MDO PD Posočja, letos pa bomo 25. septembra odprli razstavo o dejavnosti MDO primorsko-notranjskih planinskih društev, ki bo na ogled do 22. novembra. Še vedno lahko pri nas kupite najnovejšo dvojezično publikacijo o Aljaževem stolpu in spremljate našo spletno rubriko *Beremo Planinski vestnik*.

Natalija Štular in
Elizabeta Gradnik

Jesensko dogajanje v info središčih TNP

Ste vedeli, da je Bohinjsko jezero največje stalno jezero v Sloveniji? Ste vedeli, da je globlje od slovenskega morja? Ste vedeli, da se voda v jezeru zamenja trikrat na leto? Vse to in še mnogo več lahko izveste na razstavi z naslovom *Jezero* v Centru Triglavskega narodnega parka v Stari Fužini, odprtem julija letos. Razstava prikazuje živo in neživo naravo Bohinjskega jezera in neposredne okolice na zanimiv in poljuden način. Živalstvo in rastlinstvo v jezeru spoznamo s "potopom" pod jezersko gladino. Nevidni svet jezera, ki ga lahko vidimo le pod velikimi povečavami, nas osupne. Neverjetne oblike in strukture mikroskopskih alg in planktonskih rakov se zdijo kot z drugega planeta. Ogledamo si lahko tudi film *V globinah Bohinjskega jezera*, ki ga je posnel priznani slovenski podvodni fotograf in snemalec Ciril Mlinar - Cic. Ob maketi jezera spoznamo hidrološke posebnosti jezera in življenje nad vodo. Drugi del razstave je namenjen geološki zgodovini Bohinja, rastlinstvu in delovanju vode v kraškem svetu. Spoznali boste pomembnost jezerskega zaledja za ohranitev čistosti jezera in zvedeli za poseben izvir, ki bruha samo ob večjih

količinah padavin. Da Bohinj res oblikuje voda, vidimo na primeru Mostnice, kjer voda ustvarja raznovrstne oblike. Na koncu razstave nas pričaka čudovit razgled, ki vabi v naravo — na Vogel, v gozd, na planino ali samo na kratek sprehod v okolico novega centra. Ob ogledu razstave boste spoznali, kakšen biser je narava v Bohinju, Triglavski narodni park pa je ponos in neizmerno bogastvo Slovenije, ki ga moramo čuvati za prihodnje rodove.

Center poleg stalne razstave ponuja še mnogo več. Na svoj račun boste prišli vsi, ki o TNP in Bohinju želite izvedeti še več. V priključni Sobi z razgledom poleg vedut lahko uživate tudi ob strokovni in leposlovnii literaturi s področja gornišstva in ohranjanja narave. Omenjeni temi bo Javni zavod Triglavski narodni park v letošnjem septembru v sodelovanju s Turizmom Bohinj in LTO Sotočje predstavljal v okviru letošnjega Festivala pohodništva. V času od 18. septembra do 15. oktobra v Bohinju in Kobaridu prirejamo najrazličnejše dogodke; več o njih na spletnih straneh TNP, Bohinja in Doline Soče. Poleg filmskih večerov, strokovnih predavanj in vodenih ogledov specifik TNP prirejamo tudi osrednji, družinski dogodek. Vabljeni na literarno-riziskovalni dogodek *Gorski vrt, za vse odprti*, kjer bomo v družbi ustvarjalcev te odlične knjižne novosti založbe Sidarta in sodelavcev OŠ dr. Janeza Mencingerja Bohinjska Bistrica preživeli prijetno dopoldne, in sicer v soboto, 26. septembra 2015, ob 11. uri. Dogodek prirejamo v Centru TNP Bohinj, Stara Fužina 38. V jesenskem času je center odprt vsak dan, ob delavnikih med 10. in 15. uro, ob koncu tedna pa med 10. in 17. uro. Vabljeni!

Javni zavod Triglavski narodni park

Poslikava telesa s planinskimi motivi Foto: Natalija Štular

Razstava Jezero v Centru TNP Bohinj Arhiv TNP

Milan Vošank

(1954–2015)

Vedno je hudo, kadar nekemu umre ljubljena oseba, pa čeprav na njeno zadnjo rojstnodnevno torto ni bilo mogoče dati niti polovice svečk, toliko jih je bilo. Še huje je, kadar pestro in ustvarjalno življenje, ki še zdaleč ni bilo izpolnjeno, ugasne zaradi nesrečnih okoliščin. Takrat se srca njegovih bližnjih za trenutek ustavijo in v njih kljuva vprašanje. Zakaj? Zakaj je moralo ugasniti življenje Milana Vošanka, koroškega Notranjca, kakor se je podpisoval v vpisne knjige v planinskih kočah, bivakih in na vrhovih, ne vemo. Pre-tresljiva novica je za trenutek ustavila naša srca julija, nekaj dni pred njegovim rojstnim dnevom.

Milan je bil rojen na Koroškem v idiličnih Brdinjah pri Kottljah pod Uršljo goro, kar je vplivalo tudi na to, da se je že kot mladenič zaljubil v hribe. Kako se vendar ne bi, ko pa je bila Uršlja gora prvo, kar je uzrl z domačega praga. Že kot mladenič je začel gore doživljati po plezalnih smereh, kar je dokončno zaznamovalo njegovo življenje, obenem pa tudi najprej koroške, potem pa še druge hribe, gore in ljudi, s katerimi ga je vezala enaka strast. Skoraj vse, kar je počel, je bilo povezano z gorami; slikar jih je slikal, pisec zgodb in pesmi nam jih je predstavljal z izbranimi besedami, glasbenik je pel o njih, alpinist je s spoštovanjem plezal nanje . . .

Milan Vošank, kalivec, se po končani vojaščini ni našel v tem poklicu, zato se je odločil za študij likovne vzgoje, knjižničarstva in zgodovine ter se kmalu po končanem študiju v Ljubljani

in nekaj krajših zaposlitvah v ljubljanskih osnovnih šolah in pri časopisu *Delo* redno zaposlil v cerkniški osnovni šoli Notranjski odred kot učitelj likovne vzgoje. Po končani nižji glasbeni šoli je začel svojo glasbeno pot kot kitarist in orgličar v skupini Albatrosi na Ravnah na Koroškem. Med služenjem vojaškega roka v Škofiji Loki je igral pri Grebatorjih, med študijem v Ljubljani pa pri kitarskem triu Pedagoške akademije. Po selitvi v Cerknico je več let igral v etnoskupini Fletno, katere eden ustanovnih članov je bil, in sodeloval z ljubljansko glasbeno skupino alpinistov Vertikala. Zadnja leta je igral orglice in kitaro v inštrumentalnem kvartetu.

Pri štiriindvajsetih je prvič postal oče, čez sedem let drugič in tudi zaradi dveh hčera je Cerknica postala njegov dom. In zadnje prebivališče . . .

Človek je ob njem včasih dobil občutek, da ves navdih, ki ga potrebuje, dobi v gorah. A vendar je bila družina tista, ki je krojila njegovo življenje; njegovi najbližji, njegovi hčerki, o katerih je tako rad pripovedoval z upravičenim ponosom; njegova mama in brat, od katerih se je po vsakem obisku kar težko poslovil; njegova Sonja, ki ga je zadnja leta spremljala tako v gorah kot na življenjski poti . . . Tudi prijatelji, predvsem planinski, so bili pomemben del njegovega življenja in glavni akterji njegovih zgodb. Gore je dojemal kot ljudi in ljudi kot gore, oboje je bilo zanj neločljivo povezano: "Kaj pa ono drugo v gorah? Lepota v naravi, tista, ki vzburka kri? Lepota v odnosih z ljudmi? Lepota čustev z gora in lepota kot darilo sočloveka. Kolikokrat sem že o tem govoril in pisal, pa se ne znam izpeti."

Umetnik po duši in športnik po srcu je obe svoji strasti združeval s kratkimi, večinoma gorniškiimi zgodbami, ki smo jih pogosto brali v *Planinskem vestniku*. Korošci so ga med drugim prepoznali v *Koroškem fužinarju*, objavljali pa je še v drugih revijah in časopisih, seveda tudi strokovno-likovno-pedagoške prispevke. Milan se je podpisal pod dve knjigi krajših zgodb iz svoje "popotne beležnice". Leta 1994 je izšel njegov prvenec *Na poteh med gorami*, čez šest let pa še knjiga z zanimivim naslovom *Gora je kakor ženska*. Pri predstavitev svojih knjig in odprtih slikarskih razstav ni ničesar prepuščal naključju. Organizacija je bila premišljena, vedno je šlo

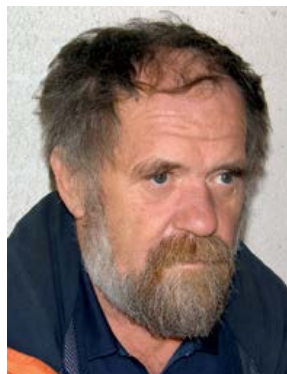
za odmeven kulturni dogodek in vse je vedno odlično speljal s pomočjo ljudi, ki jim je zaupal. Pri tem je navadno zopet združil vse svoje strasti: predstavitve knjige je popestril z glasbo in s kakšno svojo sliko; slikarsko razstavo, kjer nikoli ni manjkala slika s hribovsko tematiko, je odprl s svojimi glasbenimi prijatelji . . .

Svojo popotno beležnico je žal zaprl le napol popisano. In njegova zadnja zgodba se je nepričakovano končala. A ne bo ostala nedokončana, Vošankova zapuščina je namreč tolikšna, da bo zgodba dobila toliko epilogov, kolikor je ljudi, ki z njim delimo vsak svojo zgodbo.

Marta Krejan Čokl

Miha Smolej

(1948–2015)

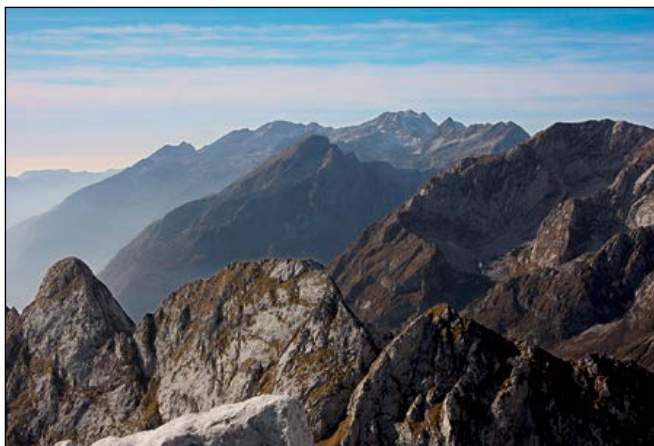
Dragi Miha, ne morem doumeti, da si odšel na drugo stran grebena in te ne bo več nazaj, pa če še tako vlečem vrv. Po vseh mnogih napetih trenutkih, preživetih v težkih stenah, vihnih bivakih, po vzpenjanjih ali spuščanjih na klinih, ki so komaj kaj držali, po padcih, ki so pač del težavnosti stene, ob grozečih plazovih sem bil prepričan, da bova na koncu vendarle zelo stara. Pa ne bo tako! Angeli varuhi so očitno utrujeni.

Hudo, hudo boli, ko izgubiš dolgotnega prijatelja, soplezalca, s katerim si na isti vrvi delil usodo, veselje, žalost, strah, mraz, žejo. Še posebno, ker je bil Miha izreden človek, miren, preudaren, nikoli paničen, neizmerno močan v stenah in vedno nasmejan, nagajiv in iskri v družbi. Tak veseljak, uživač pa se je v navezi spremenil v resnega prijatelja, ki sem mu v popolnosti zaupal, včasih še bolj kot sebi. Zaupal sem mu svoje življenje in on je svojega položil na moj konec vrvi. To je nepopisno lep, topel

občutek in daleč presega bit običajnega prijateljstva. V mnogih skupaj preživetih dnevih na potovanjih, v stenah, v šotorih, v kočah sva se odlično ujela in oba sva v najinem početju neizmerno uživala. Plezala sva za potešitev svojih strasti in nemira in ne za slavo! Zato sva ostala prijatelja skozi vse življenje, polna spoštovanja drug do drugega, česar pa si nikoli nisva rekla. To se je čutilo, besede niso bile potrebne.

Miha je preprezal veliko sten in stal na mnogih vrhovih, a najbolj je bil ponosen na Hudičev steber v Prisojniku, ker je skozi to težko smer vodil svojo drago Julči, pa na prvenstveno smer z Zvonetom Koflerjem leta 1970 v Rjavini in ponovljene mojstranske smeri v Sfingi in Stenarju, na Cassinovo smer v Pizzo Badile ter seveda na najin vzpon preko legendarne granitne stene El Capitan v Kaliforniji. Bila sva prva slovenska naveza in med prvimi evropskimi, ki nama je uspelo preplezati Veliko steno. Malo pa je znano, da je bil Miha edini dovško-mojstranski plezalec prvopristopnik na deviški himalajski vrh. Ob odpravi na Kangbačen se je z Janezom Gradišarjem in Bojanom Pollakom povzpela na 6850 metrov visoko Dimigilato ali Wedge Peak, pravilčno lepo goro nad mogočnim ledenikom. Oba pa sva bila izredno ponosna, da so naju sprejele medse elitne mojstranske veverice – Janko Ažman, Janez Brojan, Zvone Kofler in Klavdij Mlekuž, ki so sodili v takratni kvalitetni vrh našega alpinizma. Seveda pa je bilo ob tem logično, da je postal tudi član domače gorske reševalne službe in to ostal do zadnjega. Izjemen poudarek pritiče prijateljstvu s tržiškimi alpinisti, ki se je staklo pred desetletji v Vratih, se pletlo v Paklenici, pa v Campu 4 pod El Capitanom in traja še vedno, saj so Zobačeve račke na Dovjem v Vogriji. S prijatelji ga bomo zelo pogrešali in prepričan sem, da bo trajen spomin nanj ohranjal tudi spomin na mnoge naše zgodbe – vesele, žalostne, smešne, nagajive, ki smo jih in jih bomo ob vsakem srečanju ponovno obujali, začeniši: "Se spomnite fantje, takrat v Vratih, ko . . ." In takrat bo Miha z nami! Hvala, Miha, da sem bil lahko s tabo v navezi, in po Čopovo – Hvala, ker smo bili prijatelji. Počivaj v miru in svojem raj!

Janez Dovžan

V prihodnjih številkah Planinskega vestnika boste lahko preberali

Gorniška pot Planica - Pokljuka
(Opis celotne poti PP po etapah z njeno zgodovino in zanimivostmi)

Potomci Tiroincev v Sloveniji (naselitev Tiroincev iz Innichena v Pustriški dolini na Južnem Tirolskem v Baško grapo in Seiško dolino)

Intervju: **Marjan Kregar, Ivan Rejc, Silvo Blaško**

gorenjska televizija
www.gtv.si

88,3 MHz, 96,9 MHz, 97,2 MHz,
99,5 MHz, 103,7 MHz,
105,1 MHz in 106,2 MHz.

Primorski val

Od Trente do Trojan, najbolj poslušana regionalna radijska mreža na Primorskem.

POLETNA DOŽIVETJA NARAVE

vsak petek ob 17.05 h

na Radiu Ognjloče

RADIO ŠT. 1
OD KOLPE DO BARJA

radijska oddaja

ČEZ HRIBE IN DOLINE

vsak 3. četrtek v mesecu, ob 17. uri

SE SLIŠIMO!

RADIO
UNIVOX

99.5 MHz
106.8 MHz
107.5 MHz

Rožna ulica 39
1330 Kočevje

T: 01/893 99 10
F: 01/893 99 24
E: info@univox.si

RADIO
KRANJ **97.3**

www.radio-kranj.si

GORENJSKI megasrček

gore – ljudje.net

**PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE**
ALPINE
ASSOCIATION
OF SLOVENIA

Koledar 2016

Že v prodaji!

V koledarju Planinske zveze Slovenije 2016 so najlepše fotografije, ki so bile izbrane na razpisu Planinske zveze Slovenije. Motivi na koledarju predstavljajo del gorske narave v različnih letnih časih, ki vas bodo spremljali skozi leto 2016. Koledar je opremljen trimesečno z luninimi menami. 13-listni koledar je tiskan na kakovostnem papirju in vezan z belo spiralo.

Format koledarja je 33 x 48 cm.

Možnost dotiska na pasici, višine 5 cm.

Naročila sprejemamo po e-pošti
koledar@pzs.si

preko spletne trgovine
www.pzs.si/trgovina.php

in na brezplačni tel. številki
080 18 93 (24 ur na dan, vse dni v letu)

Cena z DDV: **4,50 €**

JANUAR 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31

PON / MON	TOR / TUE	SRE / WEN	ČET / THU	PET / FRI	SOB / SAT	NED / SUN
	1	2	3	4	5	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	1	2	3	4	5	6

MAREC 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31

JULIJ 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31

PON / MON	TOR / TUE	SRE / WEN	ČET / THU	PET / FRI	SOB / SAT	NED / SUN
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31	1	2	3	4

SEPTEMBER 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30

APRIL 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31

PON / MON	TOR / TUE	SRE / WEN	ČET / THU	PET / FRI	SOB / SAT	NED / SUN
25	26	27	28	29	30	1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31	1	2	3	4	5

JUNIJ 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30